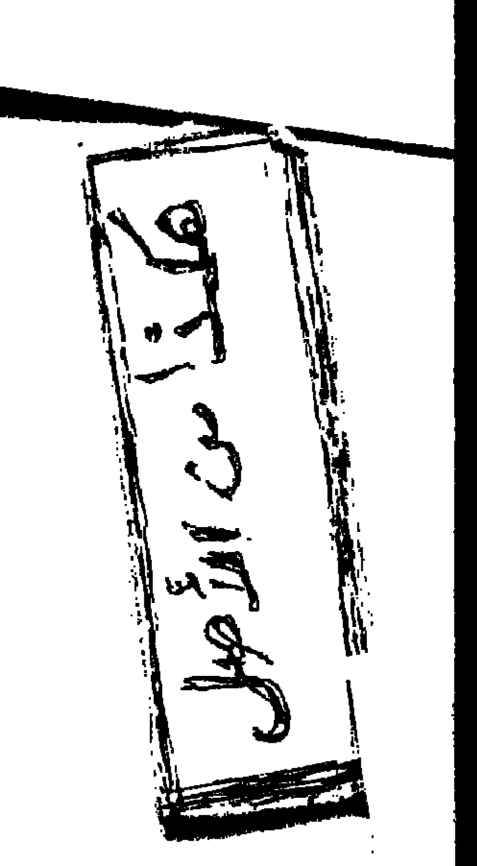
מעריב
סופשבוע
כ' בתמוז, תשמ"ז 17.7.1987

אסי דיין על אסי דיין.
בוקר טוב קוקאין.
וידוי אישי.

מרשה פרידמן חוזרת ■ נינה דינור. סולם לשמיים ■ הג'נטלמן בחליפה האפורה ■ ישראלים ביפן. זהב מאלומיניום ■ תומרקין נגד וודי אלן ■

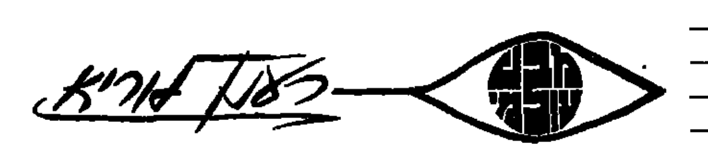
כשאני חושב בירה
אני מרים גולדסטאר.
חדש!
בית המזגן
אחריות כפולה לכל מזגן
ובמחיר נמוך ממחיר היצרן
מפיצים מוסמכים למזגני תדיראן אלקטרה אמקור פרג
מזגני החלון החדשים של תדיראן
שקטים כמפוצלים, עם מדחסי ROTATIVE
במחירי היכרות!
עד 20% מתחת מחירון היצרן:
אחריות כפולה:
מבצע 15% הנחה
SUNGUARD
כיצד "בית המזגן" קונה כמויות אצל היצרנים ואת ההנחות מעביר לקונים. תנאי אשראי ותשלומים נוחים.
1. אחריות החברה היצרנית - שנת אחריות לתקינות המכשיר, לחלקי חילוף ושירות.
2. אחריות "בית המזגן" - 3 שנים להתקנה, שנת ביטוח לשירות + חלקים + שנת שירות נוספת. כל המזגנים נושאים את תו התקן.
SUNGUARD - ציפוי לשמשות (חלונות) בוילות משרדים וחנויות. למניעת חדירת קרני השמש. עד 82% החזר הקרניים. לחסכון באנרגיה, להקטנת עלות השימוש במזגן. עמידות השמשות גדלה פי 4. בצבעים דקורטיביים. באישור מכון התקנים האמריקני. 5 שנות אחריות של בית המזגן על החומר.
נפתחו סניפים חדשים
פתח-תקוה, רח' שטמפר 34, 03-904843
רחובות, רח' הרצל 219, 08-463962
בית המזגן בע"מ
הנהלה ראשית רעננה: חנקין 4, 052-455166
1. ת"א: אבן גבירול 31, 03-292313, 03-283593
2. רעננה: אחוזה 102 (בפסג'), 052-22939, 455166
3. ר"ג וגבעתיים: כצנלסון 113, 03-731152
4. חולון: סוקולוב 110, 03-881856
5. ראשל"צ: פינסקר 4, 03-996197
6. נתניה: הרצל 39, 053-27908
7. ירושלים: הגידם 1, 02-233707
8. חיפה: יוסף 59, 04-668471
9. באר-שבע: ההסתדרות 48, 057-76928
10. פ"ת: שטמפר 34, 03-904843
11. רחובות: הרצל 219, 08-463962

סופשבוע

כ' בתמוז, תשמ"ז 17.7.1987

This Magazine Is a Supplement to
Maariv International Edition

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

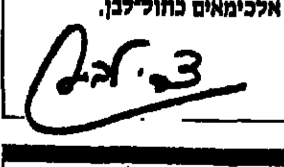
קורא יקר,

אסי דיין כתב וידוי אישי ארוך. "שנת האפס" קרא לו. סיפור התמכרותו לקוקאין שנלקח כסם ממריץ, לא מדכא, אשר נועד לסייע לו ביצירתו. אבל היו לו תוצאות לוואי שליליות. שנה בין גלים של אופוריה לתחושות של מלון שהתרוקן מאוויר עם הרבה שעות של דכאון והרגשת אפסות. סיפורו יפורסם בהמשכים. בלעדי ל"מעריב". בפרק הראשון, השבוע, הוא מספר על ראשית התמכרותו לסם, מדוע, ויורד לפרטי הסערה שהוא חולל בו. איך לא הצליח לקדם הרבה את יצירתו אבל הצליח, לעומת זה, לנפץ שרידים של סיכוי לשקם את חיי הנישואים שלו עם קרולין לנגפורד. שקוע בתחושה של אנדרדוך הוא מתחשבן עם עצמו, עם השם דיין, וקצת גם עם אביו. כבמאי קולנוע מקצועי הוא עושה זאת ב"פלאשבק'ס". אסי כותב צלול, חושפני במידה מדהימה, בלשון בוטה שלא נעדרת הומור דק. לא הייתי מציע להיסחף למסקנה המוטעית שאפשר כך גם עם קוקאין. הרשימות הבאות יוציאו את החשק למי שהיה לו צל של הירהור בכיוון הזה.

טיול מסוג שונה לגמרי עבר בשנה האחרונה כתבנו עמנואל רוזן. שנה בלי אפס. השבוע חזר ארצה, לאחר כמעט 11 חודשי טיול עם אשתו טלי במזרח הרחוק. עולם אחר, הוא מספר, תרבות אחרת וגם הרגלי טיול אחרים: שק שינה, אוהל, טרמפים, ושימוש מוגבר בבתי־הארחה המציעים חדר עם מיטה תמורת דולר ללילה. "המחיר", אומר רוזן, "כולל גם אווירה שלא תמצאו לעולם בהילטון. כדי לטייל שנה בעולם, צריך רק להחליט שרוצים את זה. היתר פשוט הרבה יותר. התקציב לטיול של שנה ברמה סבירה, כולל טיסות, מסתכם בכ־5,000 דולר לבן־אדם". זה בתגובה לקולות הקינאה שמלווים אותו מרגע שובו. מסלול הטיול במזרח כמעט חוזר על עצמו: הודו, נפאל, בורמה, תאילנד, הפיליפינים, יפן. רוזן הוסיף את קוריאה. יש שמוסיפים גם את טאיוון או סרי־לנקה, למרות המהומות.

בשנה שחלפה, הקשר היחיד של רוזן עם העתונות היה דרך מכתבי הורים מודאגים שציטטו פירסומים היסטריים בתקשורת הישראלית בנוסח "פעם הם טיילו לפטרה, היום הם הולכים לשדות האופיום המסתוריים בצפון תאילנד". אחרי מסע ארוך בנתיב המיסתורין האיימתני מצהיר הזוג רוזן: "חזרנו בריאים, שלמים, שפויים. לא אנסו אותנו, לא שדדו, לא נפלנו משום צוק ולא הורעלנו מאכילת פטריות מסממות בשדות האופיום. מן הבחינה הזאת, צר לי לאכזב שאין שום יחוד מצמרר בסיפורי. הוא משותף למאות ישראלים שיוצאים למזרח מדי שנה וחוזרים ממנו בשלום".

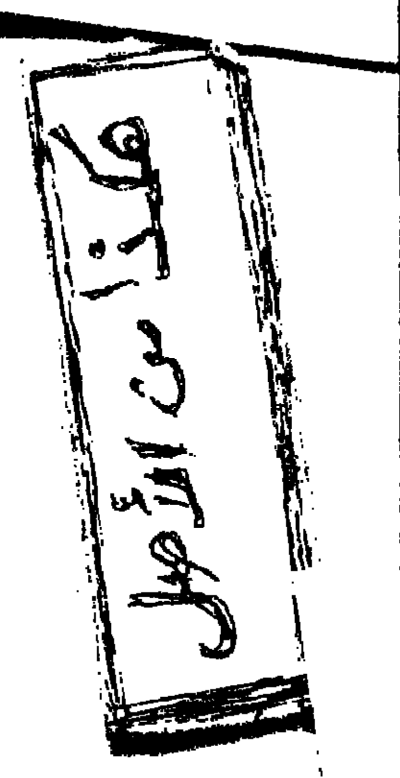
רוזן לא כתב יומן דרכים אך גם אם נטל חופשה מהעתונות, העתונות לא נטלה חופשה ממנו. וכך, כשחזר לעבודה הציע מיד סדרת רשימות מאותם מקומות ומיפגשים שסימן אותם בזכרונו ובפנקסו כבעלי ענין מרתקים מעבר לסיפורי המסעות השגרתיים. כאילו הגיע לשם כעתונאי, לא כתייר. סיפוריו יתפרסמו בשבועות הבאים תחת הכותרת "מזרח רחוק־קרוב". לא לפי המסלול, הראשון, השבוע, שייך לתחנה האחרונה. על הישראלים הגורפים זהב ברחובות טוקיו ממכירת תמונות אלומיניום. אלכימאים כחול־לבן.

בשער: אסי דיין. כתבה בעמ' 9-6. צילום: שמואל רחמני.

"כל הכבוד לשמיר. אבל איך הוא יורד מזה?"

"נשבעתי לומר את כל האמת".

בוקר טוב קוקאין

אסי דיין
שנת האפס

אסי דיין על אסי דיין. וידוי אישי על גבול ההתמכרות. סיפורה של שנה הלומת סמים ואלכוהול לצרכי כתיבה. מוח שמתפרע בין כימיה של אופטימיות לבין שנאה ועצבות. ניסיון כושל לשקם נישואים הרוסים, וזכרונות קשים מאחד המיפגשים האחרונים עם אבא. רשימה ראשונה בסדרה.

לפני כשנתיים ערכתי היכרות עם חומר לבן, כתוש למימרים של טאלק ומאורגן כשורות דקות שאורכן כחמישה ס"מ. באותה הזדמנות קבלתי לידי שטר בן מאה דולר שהיה מגולגל לצורה של קשית. למרתי שקצה אחד של הקשית מיועד לאחר מנחירי, והשני לאחת מהשורות, באופן שאוכל לשאוף את החומר אל תוך האף, להכות מספר רקות, ואז להרגיש מין אופוריה מלווה בבהירות עצומה ותחושה של כוח ואופטימיות. הרגשתי שהעולם בהישג ידי, שהחיים ברורים לי מעתה ועד בכלל, ושאני רוצה "להריח" עוד שורה.

זהו הקוקאין, חומר אורגני שמוצאו מעץ הקוקה ושייך למשפחת האלקלואידים. הוא נחשב לחומר הממכר ביותר, והוא שונה משאר הסמים בהיותו ממריץ. הוא לא משכיב אותך כאיזו פינה עם ראש מפוצץ מהזיות, ומפני שזמן פעולתו אינו ארוך (כ־20 דקות), אתה מבלה חלק גדול מהזמן בהכנת והרחת השורות הבאות. עד שהשורות נגמרות ומתחילה "הנחיתה הגדולה".

ואז אתה נהפך למסה של דכאון. כל העולם שהיה בידיך מתרוקן כבלון שעבר זמנו. המוח שהתרוקן מהכימיה של האופטימיות מתפרע עכשיו בין שנאה לעצבות, עד שיעבור הזמן והוא ייצר בעצמו את החומרים הכימיים המאזנים אותנו.

מחירו של גרם קוקאין בארץ כ־150 דולר. כמחצית מחירו בארה"ב. בקולומביה, ארץ המוצא של עץ הקוקה, מדובר בחמישה דולר לגרם.

במשך שנה חייתי על גבול ההתמכרות, תוך שאני משתמש בסם בעיקר לצורך כתיבה. הקוקאין, מסיבות השמורות עימו, גורם לעירנות המסוגלת להמשך ארבעה־חמישה ימים רצופים בהם אתה מכריז חרם על כל דבר שדומה לאוכל. הכתיבה, שלא כמו בסמים אחרים, איננה מתוך הזיה, אלא נמרצת יותר. אם, למשל, אתה כותב ומצייר תחת השפעת חשיש, אתה מגלה בבוקר שלמחרת שלמעשה רק קישקשת. הקוקאין, לעומת זאת, אינו מרמה. טיב הכתיבה שלך, לטוב או לרע, נשמר גם בבוקר שלמחרת.

הקוקאין אינו סם חברתי במיוחד כמו החשיש או ה"עשב", כשהסיגריה עוברת מיד ליד ומפה לפה. אתה שואף את הקוקאין בינך לבין עצמך, אבל אם נקלעת לחבורה של אנשים, אחד על אחד או שלושה אנשים, אתה מוצא עצמך "נפתח" הודות לסם, והאמת זורמת מפיך בקצב מסחרר. ברור שזו אמת בערבון־מוגבל, אולי בגלל הנסיון שלך לומר את כל מה שיושב בתוכך, טוב ורע, בבת אחת. יותר נכון, המות עולה על גדותיו, ומה שנפלט בעירבוביה הוא שטפון של רעיונות, עניינים ונושאים. כולם מנסים להידחק החוצה בזמן הקצר של פעולת הסם.

הידיעה כי הכמות שברשותך עומדת להסתיים – סיום שכולו דכאון, מעין נחיתת־אונס בשום מקום – ידיעה זו מביאה אותך, במשך הזמן, לצריכה גדלה והולכת של כדורי־הרגעה (כרביטוראטים) או כדורי־שינה. כל זה בנוסף לכדורים שתכליתם לעצור את כאבי־הראש הנובעים משאיפת הסם דרך מערות האף שבאיזור המצח והלחיים. כל אלה יוצרים מעגל כימי שכשיאו אתה "מריח" כשלושה עד ארבעה גרם ליום, ולוקח כעשרה כדורים ממינים שונים (מליבריום דרך אלגולוזין ועד היפנודורם). לפי הספרים, ארבעה גרם נחשבים למנה קטלנית. אבל קוקאין נקי הוא עניין נדיר בארץ. בדרכו מעץ הקוקה בפרו או קולומביה ועד לאף שלך, הוא עובר תהליכי דילול בעזרת "תוספות" (על־פי־רוב אבקת־אסיה או כדורי־מרץ כתושים). כך שהקטע הקטלני נמנע ממני. התמוטטות אכן התרחשה, ובמידה מסויימת הצילה את חיי, אבל פרשה זו תידון בהמשך.

במרץ 86' סיימתי את צילומי הסרט "הטוב הרע והלא נורא" ועסקתי בכתיבת תסריטים נוספים. חייתי אז עם קרולין לנגפורד, גרושתי שחזרה מאנגליה, ועם בננו ליאור. היא סיימה את תפקידה כשחקנית בסרטו של מנחם גולן "מחץ הדלתא", ובסופי שבוע ותגים עבדה עם יהודה ברקן בתוכנית "בטן על בטן". גרנו בקיראון בנסיון להשתלב במעמד הבינוני. אלא שמעמד זה אינו כותב בלילות תוך שהוא "מריח" קוקאין. מעמד זה גם לא יוצא להופעות מדי לילה וחוזר לפנות־בוקר. בקיצור, מרוב פעילות "יוצרת" לא נוצרה משפחה, והנסיון שלנו לחדש את הנישואים נהפך לסיוט.

הספרים הזהירו אותי שהמכורים לקוקאין מגיעים לשני מצבים קיצוניים: האחד – הפאראנואידי, והשני

(המשך בעמודים הבאים)

אסי דיין: הכשלונות נהפכו אצלי לשיטה.
(צילום: שמואל רחמני)

(המשך מהעמודים הקודמים)
– האגרסיבי. הפאראנויה באה לידי ביטוי בחשדנות וקנאה גוברים והולכים כלפי קרוליין. כל־כך חשדתי וקינאתי עד שמצאתי עצמי נוסע לאתרי הצילום שלה או להופעות, מתגנב בחשאי, מנסה לגלות את מה שהתרוצץ בדמיוני. משלא גיליתי דבר, נוכחתי כי המוח מגיב באגרסיה נוראה כלפי הטעויות של עצמו. כמעט שלא היתה פעם שקרוליין חזרה מהופעה מבלי שאני אחכה לה עם מנה של טרוניות: נגד האמביציה שלה, נגד 'האמהות' הלא־ברורה והמשפחה הלא־קיימת. מה שהיא קיבלה בארבע בבוקר היה אדם קשה היושב מול מכונת־כתיבה המייצרת סרטים פופוליסטים, אדם החש שהחמיץ את משפחתו וכשרונותיו, והוא זועם ושוקע בתוך שורות הקוקאין, אותן הוא מממן מכתיבה מהירה של סרטים שאינם משאירים עקבות.

תוך זמן קצר לא היה לקרוליין את מי לאהוב פרט לילו, והיא הציעה שניפרד.

קרוליין עברה עם ליאור לרעננה, ואני עברתי עם למעלה מאלף ספרים למשרד בתל־אביב. במשך שבוע שכבתי בדירת קרקע בת שני חדרים בלי שום רמז לבית מגורים. מולי היו רק ארגזים, אריזות הספרים, שלא פתחתי. בן ארבעים, זרוק על מזרון בדירה שיותר מכל חסרו בה עמליה ואבנר (ילדי מנשואי הראשונים לאהרונה) וליאור.

הרגשתי שהביוגראפיה שלי מגיעה לקיצה. ארבעים סרטים, שלוש מלחמות בצנחנים, ספר שירים, תערוכת ציורים, שנה של הנחיית התוכנית "סיפורי בדים" בטלוויזיה, שנה של כתיבת מאמרים ב"דבר", שני נישואים כושלים וילדים מפוזרים. ועכשיו חדר שכולו ארגזים ומזרון. חשתי שגופתי על המזרון מתאימה לפסאודו־מחסן הזה של הפסאודו־איש, שהצלחתו הגדולה ביותר שלו היו המלים שכתבתי ל"שיר הפראחה". אלא שיש הבדל אדיר בין לא לרצות להמשיך, לבין הרצון להתאבד, ואני תמיד הסתובבתי בחוגים של הרצון להפסיק הכל, פרט לחיים.

הפרק הבולט ביותר בריצת האמוק אל תוך עצמי התרחש כמה ימים קודם־לכן, מוקדם בבוקר, כאשר עמדתי לסיים את אריזת הספרים בבית בקיראון. קרוליין הגיעה ואמרה מספר משפטים שהסך־הכל שלהם היה משהו בסגנון "אתה פשוט חתיכת כלום!". הסם התרוצץ במוחי והגיע אל ידי שהיכו אותה בטירוף רצחני. ואני מעולם לא הרמתי יד על אשה. בדרך־כלל היתה זו קרוליין שמדי כמה חודשים חיסלה לעברי את מלאי המאפרות, ואני הייתי צוחק ומגיב ש"מה יהיה אם פעם אחת אני אחזיר לך. אני אפילו לא ארע מתי הקרב נגמר". הפעם, הקוקאין – שמדרג אותך בסכיבות מחמר עלי – הגיב בפראות וכסיטונות היישר אל פניה של קרוליין. עד שהשגתי נוק־אאוט והיא ברחה, שכורה ומרממת, מן הבית. אבל ה"חתיכת כלום" שבי המשיכה. לקחתי פטיש וניפצתי את הטלוויזיה והווידאו, ואחר־כך קרעתי את סלילי ההקלטה של שני שירים שלה. ואז הגיעו הסכלום.

> **אם אתה כותב ומצייר תחת השפעת חשיש, אתה מגלה בבוקר שלמחרת שלמעשה רק קישקשת. הקוקאין אינו מרמה, טיב הכתיבה שלך, לטוב או לרע, נשמר גם בבוקר שלמחרת.**

אני חושב שידעתי כי מכאן, מ"שוברים את הכלים והפנים", מתחיל הטירוף. בחדר מול הארגזים הרגשתי עייפות נוראית, וידעתי שאת חתיכות הכלום אני אורג אל תוך חיי, את הנחיתה הקשה של המציאות על המסלול שבין שאריות המוח השטוי והמוח שרוצה להריח עוד ועוד מאותה תקווה לבנה וחסרת שחר.

לאחר מספר ימים של "חשבון נפש" במשרד שבתל־אביב הגעתי אל המאזן לפיו הצטברות ההפסדים הנפשיים הגיעה למידה כזו שכעת – עם הגב אל הקיר – לא נותר לי אלא למדוד את תווקו של הקיר. קמתי, פרקתי את הארגזים והתחלתי לכתוב את סופו של הסרט האחרון. הקוקאין ניצח, והחלה תקופה קצרה של התפרעות נפשית ו"מחלת עליזות" גששית.

בין השאר ניסיתי להוריק את הסם על־ידי מהילתו במים מזוקקים. התוצאה היתה "פלאש", שהוא מין רעד פנימי, בעיקר באיזור הראש, ואחריו כשעה של ניגוחות הפוכה כמעט למרץ שמתקבל כתוצאה מהרחה. אותו דבר קורה לגבי עישון הקוקאין, שבו, אחרי תהליך של "בישול", אתה מקבל גרגרים של קוקאין טהור אותם אתה מעשן בעזרת מכשיר הנקרא "בונג". התוצאה דומה לתוצאת ההזרקה. בשני המקרים הרגשתי שאין לי עניין להרגע, וחדלתי מזה.

בזמן ההסרטה של "הטוב הרע והלא נורא" כמעט שלא נגעתי בסם בגלל עומס התפקידים בתור מפיק, במאי ומשחק בתור אשה. בכל זאת זכרתי פעם אחת שמישהו כיבד אותנו בקוקאין, אבל לפני־כן אמר שננסה לנחש מאיפה הוא הגיע. לקוקאין היה טעם־לוואי משונה, ולא ידעתי את מקורו עד שהאיש הואיל לספר כי הסם הוברח לארץ בקונדום בתוך קיבתו של הבלדר. עם כל הכבוד לסם, רצתי כמו מטורף אל הבר הקרוב ורוקנתי חצי בקבוק יין לקיבתי במטרה לשטוף את עלילת הבלדר.

מבחינה כספית הגעתי אל תחתית החשבונות והתחלתי לקחת הלוואות: למכור אחוזים מהסרטים, לכתוב במהירות הקריאה. הסם נהפך לספיח של דמי המזונות לאשתי הראשונה והשניה. בתוך כל זה הסתובב האלמנט של הפרידה מקרוליין, שדי מהר מצאה חבר (יונתן מילר) נחמד ומוכשר. ואני, כידוע, מרון: דיין לא ידעתי ולא ארע אם אני מוכשר או המצאה של העתונות והביקורת (היום ברור לי שאת בשרונותי יש למדוד במסגרת וזמן, שאפילו מישהי בת 190 לא תוכל להם. מה שבטוח שבפרודוקציה הזאת לא מוכנים לשאת משפחה מוצלחת. והחלמאים טוענים כי לא תיתכן אינפלציה שכזאת: שמואל, דבורה, משה, רות, יעל, אודי ואסי. משפחה מגוזמת שעלולה למוטט את המשק ההוגני שלנו).

מצאתי עצמי נודד בלילות דרך סדרה של בארים. הכרתי את סופי הלילות, את השחר הספוג ברעש אוספי־האשפה, שחר שנפתח בהפיכת כיסאות על פני השולחנות ותחילת הספונג'ה. פה ושם מצאתי לי בת־זוג והגעתי לכמה דירות לא־מוכרות עם נשים שלא טרחו לומר את שמן. אבל כדאי לציין, בהזדמנות "קלינית" זאת, שהקוקאין הוא סם שובב ביותר כמה שנוגע למין. יש שהוא ממלא את הראש ומרוקן את התחתית, או להיפך, פועל כזרז מיני. לא פעם מצאתי עצמי חסר־און תרתי־משמע, ואז ידעתי כי אין על מה ועם מי לדבר, או בעברית פשוטה, "הבחורה אכלה אותה".

> **הסברתי לאבי כמה אני שונא אותו, את יחסי־הציבור שעשה לעובדה שהמשפחה זה הדבר המיותר בחייו, את גניבת העתיקות והזנות־תחת־משמר במלונות פאר.**

במחשבה לאחור, כל התנועה הלילית הזו, חגיגת הסמים, האלכוהול והנשים, לא היתה אלא הרמת־ידיים אחת גדולה. המגירה היתה עמוסה בהתחלות של רומאנים, שירים, תסריטים, הקירות בציורים, והמוח ברעיונות. קולקציה מכובדת נטולת סיכוי כמו הירושה שהכילה אלמנטים של טרגדיה יוונית.

אבינו צבר רכוש בשווי (כך מעריכים) חמישה מיליון דולר בצוואתו, אחי ואני זכינו בחלקה ששויה כעשרת אלפים דולר. כמה שהוא שנא אותנו "פקעת חצפונים" של מוריאק זה מיוזיקל ליד ה"נקמה" הזאת על עצם קיומנו (לא פחות מהשירים שכתב לנכדות לא־טבעיות שלו, שמצאו את מקומם הטבעי בפסטיגל).

תסביך הכשלון שלי זכה, באמצעות הצוואה, לחיזוק נוסף. כאילו מישהו דן אותי לכשלון א־פריורי.

יחד יש ומעוזים לקשקש דברי חנופה ושבח על המזל שלא שכלהיות בנו של המנהיג, המצביא והסמל. בלי כתפוכליקת בננות הייתי היום ארמירל עם חשבון בשוויץ. אבל בדמוקרטיה שלנו, האדמירליות של בני דיין שייכת למרורי הרכילות, ומשום מה אני נשוג יחד עם "האנשים היפים" מבלי להיות נוכח באף מסיבה, בכורה או אירוע יוקרתי כלשהו מזה שנים רבות.

התסכול והזעם צברו, במשך השנים, אינרציה שהתיישבה בתת־מודע כמו גערה של מחנכת: "ואל השכח מאין אתה בא. אני לא רוצה את כל הבושות האלו כזמן שכל העיניים נשואות אליך". אפשר להסב שאני אחד השוקיים במשולשים של סמל המדינה, או שאיני יודע כי מאמר זה ואחרים שלי ביתפרסמים תודות לשם המשפחה ונקראים מאותה סיבה. העתונות מספקת לעם את משפחת דיין כתחליף ריאסטי לאצולה הבריטית, ואין פלא שכל נסיעה שלי במונית או באוטובוס מלווה בשאלה "ואיפה המרצדס שלך?", ואני שולף מהרמיזן את התשובה "היא תקועה לסטע בנמל חיפה יחד עם הסיטרואן".

מאז ומצבא לא לקחתי מאבי פרוטה (הוא גם לא הציע), פרט ל־1500 דולר שביקשתי חודש לפני מותו, למרות הידיעה שכושר סירובו היה שווה־ערך לכושר החיות הכללי שלו. באותה הזדמנות, ועל מנת לתת לו הזדמנות להסתייג מנתינת הכסף, ישבתי איתו, ובמשך כרבע שעה אמרתי לו כל מה שאני חושב עליו. עוד אחזור לדברים האלה. היה זה מונולוג משונה, קצת המלט הגולגולת, משום שמולי ישב שארית אדם. גופו היה כעיץ עצמות, עינו כמעט לא ראתה אותי, והוא נזקק למכונת מגלת ותאורה בנוסח הק.ג.ב.

בכל זאת חשבתי שלאחר כמה שנים של "כרוגר", הייתי רוצה לשחרר את שנינו מהעול הגנטי. הסברתי לו עד כמה אני שונא אותו, את קמצנותו, את המגלומאניות שלו, את ה"אני ואפסי", את יחסי־הציבור שעשה כל חייו לעובדה שהמשפחה זה הדבר המיותר בחייו, את החזון הגדול ביותר שלו ביחס לעם ישראל, את גניבת העתיקות והזנות־תחת־משמר במלונות פאר. דוגמה אחת בכדי להמחיש עד כמה קטנים יכולים אנשים גדולים להיות: ליום ההולדת של נכדיו (עמליה ואבנר, ילדי) הוא שלח את אחד משומרי הראש עם שתי חפיסות שוקולד...

הוא שתק, קם ויצא את החדר, תוך שהוא אומר לרחל לתת לי את הכסף (ולמי שחושב שלמונולוג הזה היתה השפעה על הצוואה, שישכח מזה. הצוואה נכתבה קודם־לכן בניסוח בוטה המגמר את מולייר). אין ולא היה בדברים הנ"ל עניין להוריד מערכו כמדינאי וכמצביא, שלעתים קרובות היתה קומתו כקומת העם, שבה כל "חשוף בצריח" ונגר התנפחו למימרים של ספינות־הצלה.

שנת האפס המשיכה לדרות מבאר אל באר. "שורות" הקוקאין הלכו והתארכו (הישראלים בניו־יורק קוראים לסם בשם "ז'בוטינסקי", כמחשבה שהוא שכתב: "משורה ישחדר רק המוות"). למרות העבודה בסרטים מצאתי עצמי, רוב הזמן, מתנהל כפנסיונר. מקדיש את זמני להתחשבנות עם העבר, מנסה להוציא שורש מכל היגיעה הזו, ההזעה

> **מצאתי עצמי נודד בלילות דרך סדרה של בארים. פה ושם מצאתי לי בת־זוג והגעתי לכמה דירות לא־מוכרות עם נשים שלא טרחו לומר את שמן.**

הישראלית שהקפיצה אותי מלימוזינות כחו"ל לתעשייה הישראלית שאינה אלא אוסף של שעות נוספות וציפייה נאורוטית לארוחת־צהריים. מבין הסרטים שכתבתי וביימתי, רק "חגיגה לעיניים" (1973) היה טוב מכולם, וללא צניעות מזוייפת אני חושב שזהו אחד הסרטים הטובים שנעשו. נקודה.

אחר כך בידרתי את ההמונים ואת מנהלי־הבנק בסרטים כמו "יופי של צרות", "הגשש במילואים", "שלאגר", "בחינת בגרות", "מלך ליום אחד". הביקורת תקפה ללא רחם. קבעה, בין השאר, שיש לאסור עלי לביים או רמזה על הפער בין דיין הבמאי ודיין המשה. ישנו פער אחר חשוב: באף אחד מן הסרטים או התסריטים שעשיתי לא נהרג איש, לעומת ה"הפקות" של מלחמת ההתשה ויום כיפור שהפילו קרוב ל־4,000 חללים. לא סטאטיסטים. חיילים. דברים אלה בערך אמרתי גם לאבי כאשר הציץ בספר השירים שלי והגיב ב"קישקוש".

באותו זמן בערך הגשתי בטלוויזיה את "סיפורי בדים". התוכנית הצליחה להוציא את עם ישראל מפסוקו של יום אל אולמות הקולנוע. אבל הביקורת טענה שהשפה, התחביר והריקציה שלי הם שערוריה, פרחחות פונטית ומה לא. בקיצור, עוד ביקורת שהשם אסי דיין עושה לה הראה, בנוסף לשנאת הפופוליזם של קבוצה שולית שעושה הון אינטלקטואלי מקריאת וירג'יניה וולף והנרי ג'יימס. אבל לאחר שנה של הגשת התוכנית ראיתי מספיק סרטים בכדי לגעת במסקנה שהקולנוע הוא תשעים דקות של חושך ומסך שעליו מנסים להציג אמנויות שונות בבת־אחת. מין קומבינציה שאוסרת על הצופה לבצע כל פעולה מחשבתית. בינינו, מדובר בבידור לשמו, שמקומו

(המשך בעמוד 28)

> **קרוליין הגיעה ואמרה מספר משפטים בסגנון "אתה פשוט חתיכת כלום!" הסם התרוצץ במוחי והגיע אל ידי, שהיכו אותה בטירוף רצחני. ואני מעולם לא הרמתי יד על אשה.**

אסי (משמאל) עם אבא דיין והאח אודי בילדותם, בטיול ברומא. למטה: עם קרוליין לנגפורד. (צילום: אורי קובה)

קרולין וליאור: הדבר היחיד שנותר לה לאהוב (צילום: ראובן קסטרו)

מרשה פרידמן, השבוע בירושלים: "התחלתי להרגיש כפצע פתוח. פצע גדול מהלך".

חדר הנשים

מרשה פרידמן חוזרת, נכון לעכשיו בלי מהפכות חדשות. חלוצת הפמיניזם הישראלי עזבה בשקט את הארץ לפני שש שנים בגלל אכזבה מהפוליטיקה ואהבת אשה. הרגישה רע בחוך חברה שלא סובלת חריגים ומקיאה אנשי־שוליים. אין בה שום מרירות. הכאב עבר. היום היא מבינה שלסיפור הזה לא יכול להיות סוף אחר.

מאת סימה קדמון צילומים: יוסי זמיר ("סקופ 80")

מרשה פרידמן בארץ, בחופשת מולדת קצרה. בלי שום מהפכות פמיניסטיות חדשות. הח"כית לשעבר, המרצה לפילוסופיה, המייסדת והמנהיגה של התנועה לשיחרור האשה בישראל, יצאה בשקט מהזירה המקומית לפני שש שנים. לקחה את בתה בת השש־עשרה וחזרה לארצות הברית, "מסיבות אישיות", כפי שאמרה השבוע. "רציתי שבתי תלמד שם בתיכון. שם החינוך יותר טוב. ורציתי לכתוב ספר". אחר־כך תוסיף בשקט שהיתה גם אהבת אשה, "ב־77' גיליתי בתוכי שאני רוצה צורת חיים לסבית. יחסים עם אשה. זה היה יותר מדי בשביל אנשים בארץ. השם מרשה פרידמן הפך להיות מנואץ. התחלתי להרגיש כמצע פתוח. פצע גדול מהלך. כל דבר נוסף שעבר עלי הכאיב לי. כשעזבתי את הפוליטיקה, רציתי לחזור ללמד. לא רצו לקבל אותי בשום אוניברסיטה. הייתי ידועה כמעוררת צרות. כאשה לוחמת. מי רוצה אשה לוחמת? רציתי להיות פעילה ותורמת לחברה. אבל יכולתי לעסוק רק בתוך המסגרות שאני עצמי בניתי אותן. כי אף אחד לא רצה אותי בשום מקום אחר".

אין בה שום מרירות. היה כאב. הוא עבר. היום היא מבינה. אומרת שלא היה יכול להיות סוף אחר לסיפור הזה שנמשך 14 שנה. "זה אומר משהו על החברה הישראלית. היא לא היתה מסוגלת לסבול חריגות. משום סוג. זו חברה ששואפת להיות הומוגנית. כולם רואים את אותם הסרטים, את אותה הטלוויזיה. קוראים את אותם הספרים. כולם חיים אותו דבר. ואני הייתי חריגה בתוך כל זה. והחברה לא יכלה לקבל את זה. איש שוליים במדינה הזו נזרק החוצה".

שלושה שבועות אחרי מלחמת ששת הימים, הגיעה לארץ לשנת שבתון עם בעלה ביל וכתם שהיתה אז בת שנתיים. בעלה לימד ספרות אנגלית באוניברסיטת חיפה. היא לימדה פילוסופיה. תוך חצי שנה החליטו להשתקע. "זו היתה תחילת התנועה לזכויות האזרח בארה"ב, והתנועה נגד המלחמה בוויטנאם. השלטון ירד קשה מאוד על התנועות האלה. היינו פעילים בהן, וההרגשה היתה שצריך לרדת למחתרת. לא הייתי מוכנה לזה. גרנו אז בניו־יורק, שהיא גדולה ואנונימית. לא היה לי טוב בתוך זה".

הם הגיעו לכרמל בחיפה באמצע הלילה. "כשקמנו בבוקר, נכנסו שכנים עם פרחים ושוקולד וברכו אותנו. וכך היה כל היום. היתה הרגשה של השתייכות מיידית. זה הקסים אותי. מצב הרוח היה מרומם, תחושה שהשלום יגיע. כולם דיברו על זה. טיילנו בכל מקום. פשוט התאהבנו בארץ, באקלים, בנוף, באנשים. ההרגשה היתה שהגענו הביתה". הקליטה היתה קלה. עבודה באוניברסיטה, דירה, חברה מגובשת ומלוכדת של חברי הסגל האקדמי באוניברסיטה חדשה. בשנה הראשונה התאמנה ללמד פילוסופיה בעברית, "בסוף למדתי, אבל לא ידעתי לבקש בעברית חמאה במכולת".

על התנועה לשחרור האשה שקמה בארצות הברית שמעה לראשונה בקייץ 1970, בביקור אצל הוריה. התגובה היתה בוז. "הרגשתי שאני מטילא משוחררת. שאני מיוחדת יותר וטובה יותר מנשים אחרות, שהן סתם עקרות בית שלא מבינות שום דבר, שעסוקות רק בבישול ובחיתולים". בחנויות הספרים קנתה מקצת הספרות הפמיניסטית שהתחילה מכסה את המדפים. "המיסטיקה הנשית" של בטי פרידן,

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
הספרים של שולמית פיירסטון, ועוד. "שיכנעתי את עצמי שיש לי בזה עניין אידיאולוגי בלבד". היא אספה גם עלונים העוסקים בנושאים פמיניסטיים שהיו אז ראדיקליים ביותר.

כשחזרה לארץ השליכה את החומר הזה על ארון הספרים ולא נגעה בו. "כל כך פחדתי לקרוא בהם, שזרקתי אותם למקום שלא אראה". באותה תקופה התחילו להתרחש דברים בתוכה. "תמיד חשבתי שאני כמו בעלי, בכל דבר. אבל הוא עשה את הדוקטורט שלו ראשון, לפני, כשאני ילדתי בת וטפלתי בה, כיבסתי ובישלתי וארחתי אנשים. גם אני רציתי בקריירה משלי, רציתי להתקדם כמו הגברים. אבל הרגשתי שזה לא ילך עם בישולים וחיתולים, וזה הגביר את התיסכול שלי. רציתי להיות נשית למופת, עם כל הנורמות שהיו מקובלות בארץ בשנות ה־70, שהן כערך כמו שנות ה־50 בארצות־הברית. והייתי מאוכזבת מעצמי. הרגשתי שאני לא אמא מספיק טובה, לא עקרת בית מספיק טובה, לא אקדמאית טובה, ולא חוקרת טובה. חשבתי שמשהו לא בסדר איתי. שאני צריכה פסיכיאטר".

"היה קשה לי לעבוד עם שולמית אלוני. היא ניסתה לחסום לי את הדרך. היא פחדה שאני בונה לעצמי קריירה פוליטית, ובצורה המסורתית של אשה נגד אשה חסמה לי את הדרך".

היא נזכרה בספרות שהשליכה לארון. פתאום גילתה שדיכוי האשה ממוסד בחוקים, בהרגלים שלומדים מינקות. שכל הדברים שחשבה עליהם כאישיים, היו משותפים לקבוצה מאד גדולה של נשים. "הבנתי שמעבר לתסכול האישי, יש פה בעיה חברתית־פוליטית. שיש פה אפליה. שיש דיכוי. שצריך מהפכה חברתית כדי שהחיים יהיו כמו שאני רוצה אותם. התחלתי את המהפכה בתא המשפחתי". בעלה היה על ביל. הוא היה על החברה שסידרה אותי. שנתנה לי להאמין שאני יכולה להיות גם אמא ועקרת־בית וגם לעשות קריירה. התחלתי להבין שעקרות־הבית סביבי לא במקרה הן כאלה. פשוט, אף אחד לא אמר להן שהן יכולות להיות אחרות. התחלתי לדבר עם נשים. היתה לי אז הספריה הפמיניסטית היחידה בארץ, וכל הזמן דאגתי שאקבל חומר חדש".

מ"בית הלל" פנו אליה לנהל חוג. היא הסכימה בתנאי שהנושא יהיה שחרור האשה, והחוג יהיה פתוח לנשים בלבד. בשבוע הראשון הגיעו שמונה סטודנטיות, אחת מהן ערביה. "גילינו שלמרות שאני בת 30 והן בנות 20, שהן גדלו בישראל ואני בניו־ג'רסי, כולנו אותו דבר. את כולנו לימדו להיות נשיות. לא להיות אגרסיביות מדי, לא שאפתניות. למדנו לציית לקולו של הגבר: האב, החבר, האח או הבעל. הערביה היתה צריכה להכין קפה לאח שלה, ואצלי בבית דיברו כל הזמן על המקצוע שהאח שלי ילמד. עלי לא דובר בכלל".

בשבוע השני הוכפל מספר המשתתפות. הכרזות באוניברסיטה דיברו בנשימה אחת על שחרור האשה ומרשה פרידמן. גם העתונות התחילה להתעניין. בשבוע השלישי כבר היו בחוג 25 נשים, חלקן מהסגל האקדמי וגם מחוץ לאוניברסיטה. כל אחת שלמדה בקבוצה הפכה מאוחר יותר למנהיגה. "היה מובן לכולנו שאנחנו צריכות להפוך לתנועה", אומרת מרשה. בסוף השנה הראשונה היו בחיפה שמונה קבוצות שנפגשו פעם בשבוע לדיונים, לגיבוש תודעה. המחוייבות לקבוצה היתה קודמת לכל. עקרות הבית והסטודנטיות הפכו פתאום לנשים עסוקות בדברים שנראו להן הכי־חשובים מכל מה שעסקו בו עד אז.

"למדתי כמה אני מעריכה נשים. כמה אני אוהבת אותן. עד כמה יכולות נשים להתקשר באופן רגשי ואינטלקטואלי. התחלנו ליצור קשרים הדוקים. לפני כן כל אחת היתה קשורה לאיש אחד. פתאום יש חברה שלמה מסביב". הקשר הנשי עשה לה רק לטוב. "אפילו בעלי הפך פמיניסט, ועוד היה גאה בזה. הוא יצר קשר נפלא עם הבת שלו, לגמרי אחר ממה שהיה להם קודם. קשר טיפולי. כל מערכת הערכים שלו השתנתה. זה נתן לו איזון בין הדברים האישיים והמקצועיים. הבת שלנו הפכה הרבה יותר עצמאית. הבחנתי שזה היה טוב בשבילה שלא נמצאתי לידה בכל רגע. כולנו הפכנו הרבה יותר מאושרים".

אבל אחרי 13 שנות נישואים הסתכלו ביל ומרשה פרידמן זה על זה בידידות והבינו שהגיע הזמן ללכת איש לדרכו. "הכרנו בסיטואציה מסויימת. אחר־כך התחילו השינויים. הפרוד היה בלתי נמנע". אני שואלת את מרשה אם פרידות כאלה הן דפוס קבוע בקהילה הפמיניסטית. "אצל כל אחת בתנועה קרו דברים אחרים. חלק נפרדו מבעליהן, חלק התחתנו, חלק גילו שהן רוצות בעצם באהבת נשים, וחלק נשארו במיסגרות הקודמות שאיתן הגיעו לתנועה".

הדגש, היא אומרת, לא היה על יצירת משברים אלא על בניית מערכת יחסים חדשה בתוך המשפחה. "נשים הן כמו השחורים בדרום־אפריקה, או היהודים בגטו. הם למדו לשנוא את עצמם, בגלל שהחברה שנאה אותם. וגם את זה ניסינו לשנות. דמיינתי לעצמי שבתוך עשר שנים יחולו שינויים, שבדיעבד לקחו הרבה יותר זמן. פעם האמנתי שאם אני רוצה משהו, אני יכולה, ואין דבר שיכול לעצור בעדי. גיליתי שזה פשוט לא נכון. שיש פה בעיה חברתית. ושכדי לפתור אותה, צריך תנועה".

בראשית שנות ה־70, התנועה הפמיניסטית פחדה לצאת לרחוב. "הדוגמה היחידה בארץ היו הפנתרים השחורים, וזו היתה דוגמה קשה. גולדה אמרה שהם לא נחמדים', ואני חשבתי שעלינו בטח תגיד שאנחנו לא בנות נחמדות. הוצאנו עתון בשם נלח"ם (נשים למען חברה מחודשת). היינו מוכרחות לצאת לרחוב ולמכור אותו. סביבנו התאסף קהל עויין. דחפו אותנו. צעקו עלינו. אבל למדנו שאם מישהו צועק, אפשר לענות לו בשקט ובהגיון".

באוניברסיטת חיפה התארגנו סטודנטיות ומרצות לדרוש מעון יום לילדיהן. זה התחיל עם עצומה וחתימות, והגיע לשיא בשביתת־שבת של מאות נשים וילדים במסדרון וכחדרי הנהלת האוניברסיטה. ההנהלה נכנעה והעמידה חדר ותקציב פעוט עבור המעון. התנועה צברה תאוצה בהפגנה הראשונה בעקבות השביתה הגדולה ב"עלית" ב־1972. הפועלות דרשו שכר שווה לפועלים בנימוק שהן עושות את אותה עבודה. קבוצות פמיניסטיות התארגנו בשלוש הערים הגדולות. בירושלים הן יצאו מהשמאל הקיצוני של "מצפן". ההתייחסות הציבורית היתה לעגנית, אבל נשים המשיכו להתקשר ולהצטרף. כך גם החלה התקופה הפוליטית של מרשה פרידמן.

"חיי הפוליטיים באו לקיצם. לא הייתי מקובלת כפעילה במחנה השלום וכפמיניסטית, והזדהותי כלסבית הוציאה אותי אל מחוץ לגדר. בחי ספגה עלבונות גלויים, ואף הוחרמה מבחינה חברתית".

שולמית אלוני, שרצה לכנסת בראש התנועה לזכויות האזרח, ביקשה את תמיכת התנועה הפמיניסטית תמורת מקום שלישי ברשימה. המקום הוצע למרשה. היא הסכימה. התנועה זכתה בשלושה מנדטים. מרשה נכנסה לכנסת. "זה היה שוק לכולם, וגם לי", היא מספרת, "נכנסתי לפוליטיקה עם מגבלות קשות של שפה, ועם מעט מאוד רקע של פעילות ציבורית, מחוץ לענין הפמיניסטי שהעסיק אותי כל השנים. בעצמי הייתי אז באמצע עבודת הדוקטורט שלי. החלטתי לשים אותה בינתיים במגרה". מרשה פרידמן הלכה לכנסת כנציגת הנשים, אבל מהר מאד הבינה שבפוליטיקה לא תוכל לעסוק רק בפמיניזם. "באותה תקופה החלו גם ההתנחלויות הבלתי חוקיות. הייתי צריכה לקבוע עמדה גם בזה. לי היה די ברור שעם ההתנחלויות הולכת להיות פה מדינה דרום־אפריקאית קטנה".

במשך ארבע שנות כהונתה הצליחה בכל זאת לשבור קשר של שתיקה סביב כמה נושאים. "ההפלות המלאכותיות, למשל. עד אז לא ידעו כמה הפלות נעשות בארץ, כמה זה עולה. או נושא הזנות. הרעיון היה לנקות את הרחוב מיצאניות. אני העליתי את האפשרות להטיל עונש גם על הלקוח, לא רק על הזונה. וכל נושא האונס. בזמן ההוא דיווחו למשטרה רק על עשירית מקרי האונס. אשה שדיווחה היתה עוברת כעין אונס שני כדי להוכיח שנאנסה. היא עצמה היתה כאילו עומדת למשפט, כשהיתה צריכה להביא עדות מסייעת במשפט שנערך בדלתיים פתוחות".

מרשה פרידמן טוענת היום שהפעילות הזאת הפכה אותה בעיני אחרים למגוחכת. לא רצינית. נלעגת. שאר הח"כיות לא ייצגו לדעתה את כלל הנשים. ואילו היא עצמה היתה צריכה לגבש בנוסף גם עמדות בנושאים פוליטיים, כמו עתיד השטחים. העמדות שלה היו בשמאל, להכיר בזכויות הפלשתינאים, לסגת מהשטחים תמורת שלום. "זו היתה עמדה מאוד לא פופולרית. המערך ראה אז את האויב שלו בשמאל ולא בימין. לכן הוא גם נכשל. הדעות שלי נחשבו אנטי ציוניות. ראיתי מקרוב, בלי אשליה, עד כמה אין כאן דמוקרטיה. אין תהליכים סדירים בפוליטיקה. הממשלה היא קבוצה קטנה של אנשים שמחליטה בלי שום מחוייבות למסור משהו

(המשך בעמוד 44)

מרשה פרידמן ורחל גיורא מפעילות התנועה בארץ: "מי רוצה אשה לוחמת?"

אליה־נינה די־נור, דימיון ומציאות. גילגול נשמות וחיים בין כדור הארץ לשבעת הרקיעים. ההתנסויות שעמדה בהם זה כמו טיפוס על סולם יעקב. אשתו של ק. צטניק, סופר השואה. השמש בחייו. עכשיו היא בתוך עולם סיוטים משל עצמה. מתמודדת בחיוך עם נשמה. "עוד ניסיון שאלוהים העמיד אותי בו, ושלא כמו איוב, אפילו לא שאלתי למה".

סולם לשמיים

מאת יעל בן־מלמד

צילומים: שמואל רחמני

כשהדלת נפתחה פשטה אליה־נינה די־נור את זרועותיה ועטפה את כולי. "זה מוכרח להתחיל בחיבוק", אמרה וצחקה צחוק מתגלגל. שלוש שעות מאוחר יותר כבר הלכה והניחה פרחים בפינה אחת במטבח, לשם הייתי בורחת כדי לעשן. "שיהיה לך נעים בפינה שלך". ושוב הידהד צחוקה בבית הקטן באחד הרחובות השקטים של צפון תל־אביב. רק לפני חודש יצאה מ"איכילוב", גופה עדיין נשרף כולו ממחלה איומה. "זו לא מחלה", היא מתריסה. "אלוהים העמיד אותי בניסיון, ואני – שלא כמו איוב – אפילו פעם אחת לא שאלתי למה. רק רציתי להבין את מהות הניסיון". כשחזרה מעולמות רחוקים, שבעיניה יש להם פשר ומשמעות, אחרי ששכבה חודש מחוסרת־הכרה, שאלה את הגדול והנורא מכולם רק שאלה אחת: מדוע השאיר אותה בחיים? התשובה, אם בכלל יש כזו – ואם היא רק אחת – נותנת משמעות לזמן שעוד נותר.

ביום שני שעבר סיפרה ב"זה הזמן" בטלוויזיה כיצד הופיעה סאניה, גיבורת סיפרו של ק. צטניק – "סלמנדרה" – בחררה, בארבע לפנות־בוקר, ואמרה לה: "מצאי את מחבר הספר והחזירי חדווה לחייו". ואלית, שאז עוד קראו לה נינה אשרמן, סגרה את הספר, וקמה והלכה באמצע הלילה.

אני מוכרחה לדעת אם הצליחה.

האם הבאת אושר לחייו?

"את זה את חייבת לשאול אותו. אינני יודעת, מעולם לא שאלתי אותו כך".

וכמו שהיא גומרת את המשפט, מצלצל הטלפון. "צילצלתי לומר לך עד כמה עשית אותי מאושר", אומר לה יחיאל.

אני המומה. הם לא. הרי כך קורה להם בחייהם כבר ארבעים שנה. קשר טלפאתי מרהים בין שני אנשים שסערו אחד את השני כמעט עד כלות, העבירו האחד לנשמתו של השני את כל ייסוריהם ומכאובם ושמחתם.

"זה כל־כך נחמד מצידך. תאמר זאת ליעל", היא מבקשת, מעבירה אלי את האפרכסת.

קול חם מאוד, עמוק, עם שמץ של מבטא. ברקע חמולת מכוניות צופרות. השיחה מתנהלת מטלפון.

(המשך בעמוד הבא)

אלית־נינת די־נור: "התחלתי לקרוא את 'סלמנדרה' של ק. צטניק ולא עזבתי את הספר עד אותו רגע שבו סאניה, הגיבורה, עמדה לפתע בחדרי והורתה לי ללכת למצוא את המחבר".

(המשך מהעמוד הקודם)

ציבורי. יחיאל דינור, ק. צטניק: "צלצלתי אליה לומר עד כמה עשתה אותי מאושר. לא הייתי יכול לכתוב, לא הייתי יכול לחיות, אלמלא אורה של אלייה. היא בשבילי השמש. אחרי המלחמה הגעתי למחנה עקורים באיטליה. הייתי שלד עצמות, חולה מאוד, הרופאים אמרו שאין סיכוי שאחזיק מעמד, שאחיה. אבל אני הרי נדרתי נדר לספר את שראו עיני. לא יכולתי להסתלק מבלי לקיים את הנדר.

"ביקשתי מאליהו גולדנברג, אביו של דודו טופז, שטיפל אז בחולים באותו המחנה, שיביא לי מהר ניירות ועט, שאני חייב לכתוב מהר. ישבתי באחוז קדחת וכתבתי את 'סלמנדרה'. כשסיימתי, נתתי לאליהו גולדנברג את כתב־היד. 'מדוע אינך כותב את שם המחבר על הספר. מדוע אינך כותב את שמך?' שאל אותי. 'זה לא אני שכתבתי את הספר', השבתי לו. 'זה הם. כל ששת המיליונים שלא זכו לצאת משם בחיים. תכתוב ק. צטניק'. וכך היה. אפילו ב'דביר', הוצאת הספרים שהוציאה את הספר לאור, לא ידעו מי הוא המחבר והיכן הוא נמצא. וכך רציתי שהדברים יישארו".

אליה־נינה דינור, צברית שנולדה ביבנאל וגדלה בחולות הלבנים של תל־אביב, בתו של פרופסור אשרמן הגניקולוג ששמו הלך לפניו בישוב כולו, בוגרת גימנסיה "הרצליה", שבה בערך באותו זמן משירות של ארבע שנים בצבא הבריטי. היא הוצבה במצרים, ועד היום, היא אומרת, זו האוניברסיטה החשובה ביותר שהיתה לה בחייה. שם למדה בפעם הראשונה אנטישמיות מהי. היתה הולכת מכות עם חיילות בריטיות שצחקו על יהודים. כשחזרה, החלה לקרוא ספרים על השואה. בזה היה עיסוקה, הקדישה לכך את כל זמנה.

התסריט של חייה מתחיל דווקא ברגע שבו החליטה שדי לה מספרות על השואה. "איה האדם שמאחורי הסיפור?" היתה שואלת. "כל הספרים דיברו בהכללות, עשו שוב את אותה דה־פרסונליזציה שעשו הנאצים קודם לכן. הם דיברו על שישה מיליון יהודים, וזה דבר שאי־אפשר לתפוש. כמו שאיננו יכולים לראות את כל זרם הדם בגופנו, אלא רק טיפה אחת. אני חיפשתי את הסיפור של היחיד, של האדם בתוך תופת הזה".

לפיכך החליטה לחדול מקריאה. אלא שלא כך תוכנן תסריט חייה, שכן היא מאמינה שמישהו כתב את הדברים ואי־אפשר היה להתחמק. באותו יום שבו החליטה את שהחליטה, הזדמנה במקרה לביתו של חבר טוב. ליד מיטתו היה מונח "סלמנדרה". "כדאי לקרוא את הספר?", שאלה. "אם לא אכפת לך לא לישון שנה. רק תדעי שהספר הזה ישנה את חייך", ענה. היא לקחה את הספר, מבלי לדעת שהחל מאותו רגע תרדוף אותה אושוויץ כל חייה, עד שתחלה, ושבע שנים מחייה תזרק ל"שבירת הכלים", כפי שהיא מגדירה זאת, כדי לעצום עין בלילות הסיוטים.

"הלכתי הביתה, התחלתי לקרוא, ולא עזבתי את הספר עד אותו רגע שבו סאניה עמדה לפתע בחדרי והורתה לי ללכת למצוא את המחבר. זו היתה הפעם הראשונה בחיי שעברתי חוויה על־חושית, ומה שמוזר הוא, שבכלל לא חשתי שיש בכך משהו מוזר. לא ניסיתי אפילו לשאול את עצמי איך קרה הדבר. לא היתה בי תמיהה. היתה בי הליכה. פשוט סגרתי את הספר, קמתי מן המיטה והלכתי לשוק הכרמל, לראות איך העיר קמה אל בוקר חדש. הייתי כל־כך נסערת, שהלכתי פשוט לאן שנשאו אותי רגלי.

"מאותו רגע החל החיפוש שלי אחריו. פניתי להוצאת 'דביר' וביקשתי להפגש עם ק. צטניק. ושם ענו לי בלשון זו: 'את לעולם לא תיפגשי אותו. הוא חי כמו נזיר, במטרה אחת בלבד: לספר את מה שראו עיניו באושוויץ'. אבל אני ידעתי שאפגש איתו, וידעתי שאתחתן איתו. אביא לך סיפור שימחיש את זה. כשיצאתי ממצרים, אכולה כל־כך בעניין האנטישמיות ובעיקר אחרי שקראתי את כל הספרים על השואה, החלטתי שאני צריכה להיות עתונאית. צריכה. לא רוצה. זה היה בשבילי שליחות. רציתי להיות מסוגלת לכתוב כך שיכירו בעולם את היהודי כבשר ודם. לא משהו נעלה שצריך להביא גאולה לעולם, ולא מפלצת כמו שתיארו אותו האנטישמים. סתם כאדם. החלטתי לסוע ללמוד עתונות ב'קולומביה'. הכל כבר היה מסודר, ורק הייתי צריכה ללכת לקונסוליה האמריקנית לקבל את האישורים. עוד לפני שידעתי בכלל היכן אמצא את יחיאל, הלכתי לקונסוליה וביקשתי מן הקונסול, שהכיר אותי היטב מביקורי התכופים הקודמים, להפסיק לטפל בעניני. 'אני לא נוסעת', הודעתי לו. 'יש לי דברים אחרים לעשות כאן'. הוא לא האמין למשמע אוזניו. 'הרי הכל כבר מסודר', אמר לי. 'כל־כך הרבה טרחנו בעניין'. 'אני נשארת כאן', חזרתי על דברי, וזהו.

אליה: "אני אינני מתהלכת כל הזמן עם הפחד והצער של המוות. אלא עם הסקרנות. מי יודע כיצד זה יהיה לאחר מותי, שם למעלה. לאן תתגלגל נשמתי. אני יודעת שאני בדרכי לשמים, וזה אינו מכניס עצב לחיי".

"במקום זה התחלתי ללמוד עתונות כאן, אצל עתונאי אנגלי שבמקרה (?) גם תרגם את 'סלמנדרה' לאנגלית. 'אני מתה להכיר את מחבר הספר', אמרתי לו. המדהים שהוא ענה לי בדיוק באותן מלים שענו לי ב'דביר': 'לעולם לא תוכלי להיפגש אתו. הוא חי כמו נזיר, מקדיש את חייו לתיעוד מה שראה באושוויץ'. אותה תשובה בדיוק קיבלתי גם פעם נוספת. ואז החלטתי, כמוצא אחרון, ללכת לחברתי נעמי רבניצקי, נכדתו של רבניצקי שעבד עם ביאליק. חשבתי שאולי היא תוכל לעזור לי. גם היא אמרה שלעולם לא אוכל להיפגש איתו, ופתאום שאלה: 'את יודעת איפה הוא גר? תחת הרצפה שאת עומדת עליה, בקומת קרקע בבניין הזה. כל מה שאני יכולה לספר לך עליו, זה שיש לו ידיים נורא יפות, וכשהוא שומע מוסיקה יש הרגשה שאסור להימצא אתו בכפיפה אחת'.

"יצאתי ממנה והתחלתי לעמוד שעות מול הבניין, בלילות, רק כדי לראות את האור מבצבץ מן התריס המוגף. קיוויתי שאולי הוא ייצא ואוכל גם לראות אותו.

"ביום שישי אחד הלכתי למורה שלי לומר לו שלא אוכל לבוא במשך כמה שבועות לשיעורים, בגלל עבודה שהיה עלי לבצע. ליד פתח ביתו מצאתי איש קשיש. 'צלצלת?' שאלתי אותו. 'כן', ענה לי. 'אבל אין תשובה. אולי בכוחות משותפים נצליח'. הוא שם את אצבעו על אצבעי, ועד היום אני משתוממת על כך. האיש, שהיה כל־כך מכונס בעצמו, שם לפתע את אצבעו על שלי. יחד לחצנו על הפעמון. הדלת נפתחה. בפנים התברר לי שזה ק. צטניק. הברכיים החלו לרעוד לי, והידיים החלו להזיל מים. מעולם לא קרה לי דבר כזה בנוכחות אנשים. אחרי שנים שמתי לב שגם אנשים אחרים חשים אותו רטט מסויים, משפיל עפעפיים, כאשר הם נפגשים איתו. עמדתי לידו רועדת כולי. לפתע נגע נגיעה קלה בעניבתו, ואז ראיתי את ידיו היפות. 'זה כל מה שנשאר', אמר. ידעתי שאני לא מבינה למה הוא התכוון, אבל ידעתי שככה בדיוק הוא צריך לדבר. הלכתי לדלת ואמרתי לעצמי: 'עכשיו אני אזרוק מבט אחד אחורנית. אם הוא יסתכל עלי – סימן שנתחתן מהר. אם לא – אנחנו נתחתן, אבל זה יקח קצת יותר זמן'. הסתובבתי אחורנית ומבטו ירה בי כמו חץ.

"אם לא היה חשוב לי להתאהב לפני שאתחתן? נוראי שהיה לי חשוב. הכי חשוב. אבל התאהבתי. כשעמדתי לידו שעה שנגע בעניבה, הוא נראה בעיני שמש, כמו התגשמות כל החלומות שלי. כבר הייתי מאוהבת. עד היום אינני יודעת לומר בבירור אם התאהבתי בו, או שראיתי בו את הארי, גיבור הספר 'סלמנדרה', ובעצם בו התאהבתי. ההזדהות שלי עם הספר היתה מוחלטת. יש בספר תיאור איך הארי מנסה להרים אשה ששדיה נורו בכדורי דום־דום, וכיצד כל הרקמות נקרעו ממנה ודמה נזל. שנים אחר־כך לא יכולתי לנגוע בככר נא. יש תיאור אחר על אצבעות ידיהם השבורות של היהודים, כאשר ניסו לטפס על קירות הקרמטוריום, ואולי להציל את חייהם. כמון הקריאה חשתי כאבי ידיים איומים".

"מה שמאפיין את חיי זה מצד אחד היותי בתנועה מתמדת, בזרימה מתמדת, ומצד שני – הידיעה שאני שום דבר, אלא דבר חולף. אבל כל זמן שאני פה, אני רוצה לדעת את הפשר, ולהביא קצת אהבה לעולם".

ב־1946 הלכה אליה אל יחיאל בפעם הראשונה, ורק ב־1976, בדיוק שלושים שנה לאחר שראתה לראשונה את ידיו מסדרות את העניבה – הדבר היחיד שנותר לו מחייו לפני השואה – חשה שהיא חופשיה לחיות את חייה, שאין לה יותר מחוייבות כלפי איש. בשבע השנים הראשונות של חייהם יחד, סעדה היא אותו, קלטה אל תוכה את כל מכאוביו, ייסוריו, ניצחונותיו. רוח אושוויץ נכנסה בה. כמו אותה אם המבקשת שכאב בנה יעבור ממנו אליה, כדי שתוכל היא לסבול בשבילו. אולי בכך תקל קצת על המצוקה. אליה־נינה, צברית מלאת חיים ועמוסת חברים, שנוהגת התגלגל בבית־הקפה של תל־אביב, שהיתה הולכת יחפה בחולות, סגרה את ביתה והתמסרה ליחיאל בעלה.

שנים לא נכנס איש אל ביתם. היו בו רק היא ושתיקותיו של יחיאל. ואחרי־כן נולדו שני הילדים, ליאור ודניאלה. יחיאל לא אמר מלה על אושוויץ, לא סיפר מעולם את שעבר עליו שם. והיא מעולם לא שאלה. אפילו לא משהו כמו: 'אתה רוצה לאכול? קר לך?'. הגסטפו שאל את יחיאל מספיק שאלות לכל ימי חייו. עינויי החקירות שעבר שם היו איומים כל־כך, שיותר לא יכול היה לשמוע אף משפט המסתיים בסימן שאלה.

אבל למרות שלא אמר בבית מלה על השואה, השואה היתה שם כל הזמן, חלק מחייו, ובזמנים מסויימים – כל חייו. וזה חדר וחילחל לא רק אל נשמתה של האשה שהתהלכה לידו. גם אל גופה. חוץ מזה היתה הכתיבה. יחיאל האמין כל חייו שבזכות הנדר שנדר באושוויץ, לספר את שראו עיניו, השאיר אותו אלהים בחיים. והמחוייבות, לכן, היא לכל החיים.

הוא היה נעלם מן הבית לחודשים, הולך למקום שבו "אולי אזכה לרשות חזרה לעולם ההוא. לפלנטה האחרת. צריך לזכות ברשות כניסה לשם. צריך להישרף מחדש כדי לזכות ברשות החזרה לשם. ליחיאל דינור אין רשות חזרה לשם". את זה אמר לה יחיאל אחרי שנים רבות של חיים ועבודה משותפת. זה היה המשפט היחיד שאיפשר לה להיכנס אל חייו באותם חודשים שהיה נמוג ונעלם מן הבית. והיא גם לא רצתה לדעת היכן הוא מתחבא, עובר את התופת בכל פעם מחדש. אחרי־כן היה חוזר הביתה, ויחד היו עוברים על הספר. היא היתה מדפיסה את שקרא לה, חשה כמו ברוך בן־נריה שהיה רושם מפי הנביא ירמיהו את דבריו.

יש ספרים שהוא כתב ארבע וחמש פעמים. כך, למשל, "בית הבובות". חמש פעמים שרף את כתב־היד והחל הכל מהתחלה, בכל פעם מתחוק בנפשו להתקרב עוד קצת אל האמת הנוראה שצריך כוחות על־אנושיים כדי לעמוד בנדר ולתעד אותה. דרך עבודתם המשותפת על הספר, כאשר היה מכתיב לה את שכתב בזמן שנשר מחייה לחודשים ארוכים, יכלה להיכנס לזמן קצר אל חבועה הסגורה היטב של חייו באושוויץ.

עיקר תפקידה של אליה היה להמנע מ... לא להטריד, לא לשאול שאלות, לא לנסות להתחקות אחר צעדיו. להיות לידו, דוממת, מקבלת, אוהבת, מסייעת אם ניתן לה. "כשניסיתי לעשות חורים אצלו במקרחת רצוני לגאול אותו, לחלץ אותו מאושוויץ – זה מראש נדון לכשלון. רציתי שהוא יוציא החוצה, אבל איך אדם אחר יכול לדעת מאיזה חור רוצה מישהו לנשום. הוא חייב היה לקדוח את החורים בעצמו, להחליט מהיכן הוא רוצה שהאוויר ייצא. להמנע מ... היתה התרומה הטובה ביותר שיכולתי להביא אליו. רק לימים", היא אומרת, "כאשר התחלתי ללמוד פסיכולוגיה, נשבר לי מלהמנע מ... אז רק הבנתי ששום אדם אינו יכול להיגאל על־ידי זולתו. רק על־ידי עצמו, ורק אם הוא באמת רוצה בכך. כי אז הוא מקבל אחריות על עצמו. אז הוא לא יכול להיות קורבן".

אחרי שבע שנים הגיע זמנו של יחיאל לסעוד את אליה במשך שבע שנים. "אושוויץ נכנס בי והרס את מהותי. במשך שבע שנים לא יכולתי לישון בלילות. רק כאשר היתה באה דניאלה בת הארבע ומנשקת אותי מעשה פרפרים, ובאצבעה הקטנה היתה מראה לי ציורים מספריה, מצאתי מנוחה קלה. החזיונות של אושוויץ, שלכאורה לא היו עסקי – נהפכו לחלק מחיי. קיבלתי את זה בחלומותי. שבע שנים היו לי שנות אושוויץ.

"בתור צברית, או בתור אדם שהוא חיצוני לשואה, מה שהרשים אותי במיוחד היתה הרממה הטוטאלית שבה התרחשו כל הדברים. כשהעבירו אותם מן הבית לגטו – הם שתקו. כשהעבירו אותם מן הגטו לקרונות – הם שתקו. מהרציף לאושוויץ – דממה. אפילו כשכבר עמדו עירומים בסלקציה, נידונים־חיים לקרמטוריום – לא נשמעה כל זעקה. איך זה ייתכן?

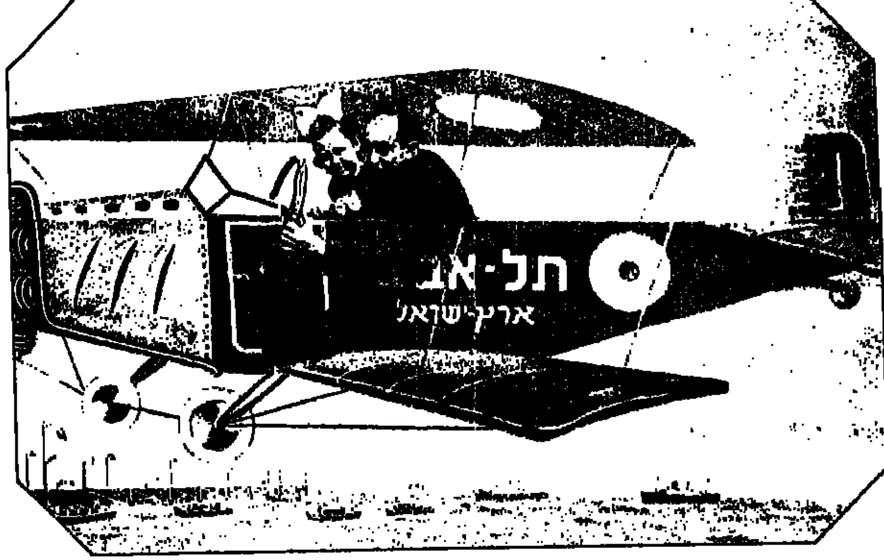
אליה וציור של בעלה: השואה היתה שם כל הזמן

"תוך כדי חיי עם יחיאל ועם חיי היצירה שלו, הבנתי שהוא שמוסיף את המים החמים לקולותיהם המאויידים של אלה שנשארו שם, כמו התהליך של עשיית נס־קפה. ראיתי שאין זעקה גדולה יותר מן הזעקה שבשתיקה. הכוח העצום שטמון בספריו של ק. צטניק הוא בכך שהדברים שנכתבו שם כאילו לא באו ממנו. הם שייכים להם. לכן שמו אינו מופיע על הספרים. אין בספרים טיפת מעורבות של אגו של המחבר, ובזה כוחם. יחיאל הוא אדם טהור, שמעולם לא הסכים לעשות לעצמו לא כבוד ולא חומר מן

(המשך בעמוד 59)

"הלכתי לדלת ואמרתי לעצמי: 'אביט לאחור. אם יסתכל עלי – סימן שנתחתן מהר. אם לא – נתחתן, אבל זה יקח קצת יותר זמן'. הסתובבתי, ומבטו ירה בי כמו חץ".

אליה ויחיאל דינור: "לא הייתי יכול לכתוב, לא הייתי יכול לחיות, אלמלא אורה של אליה'לה".

יעקב הורוביץ ודנה בתו בתמונה טיפוסית באלבום משפחתי בתל־אביב של שנות ה־30: "הוא לא היה אדם מאושר".

הג'נטלמן בחליפה האפורה

יעקב הורוביץ אהב את אשתו מירה. היא אהבה את אברהם שלונסקי, שנפרד לטובתה מאשתו. הורוביץ שיחק אותה קר. היה מומחה בהתאפקויות. ג'נטלמן מגוהץ עד הסוף. שמורת טבע וינאית. בתו דנה כוגן וידידים זוכרים איש מיוחד במינו, שהעלה על המפה סופרים ישראליים צעירים, אך בעצמו נמחק ממנה עוד בחייו. בוהמה בתל־אביב הקטנה. המלחמות הקטנות של ענקי הרוח. ריב על אשה שהוליד פילוג ספרותי.

מאת בילי מוסקונה־לרמן

קפה "כסית" הראשון היה בבן־יהודה בין פרישמן למגדלי בכיוון הים. הם ישבו ליד שולחן, בדרך כלל בין חמישה לשבעה אנשים. כולם מסתכלים על החיים העוברים ושבים. לובה, בעלת הקפה, ג'ינג'ית סוערת מרקע הונגרי, מרדה אותם מאחורי הדלפק בדאגה אינטיליגנטית, ועשתה חשבון כמה יעלו הנזקים בסוף הלילה. אברהם שלונסקי היה תופס כיסא בראש השולחן. אחרים לא נגעו בכיסא הזה. משמאל ישב נתן אלתרמן, יעקב אורלנד נוגע לו ברפות בעצם הכתף, מנשה לוין לידם, קצת בצד. אלכסנדר פן, מרסק שורות מתוך פשקין, הושיט יד להעביר את הכוסית החמישית שלו ליעקב הורוביץ, תולה בו עיניים שיציל אותו – היתה לו בושה קטנה בשורה האחרונה. כשפן גמר סיבוב רביעי של קוניאק, האחרים היו באמצע הסיבוב השני. הורוביץ, ג'נטלמן מגוהץ, היחיד שעוד לא התגרגד, היה תופר בקלילות את החרוזים של הבית האחרון.

יעקב הורוביץ אהב מאוד את אשתו מירה, שחקנית ורקדנית, ואת בתם דנה. מירה אהבה את שלונסקי – המאסטרו. השולחן שלהם זז מ"כסית" ל"קנקן" ולהיפך. היא הגניבה מבטים והסמיקה, הוא החזיר לה קריצה, לפעמים מבט לטווח רחוק. כמו בכל רומן, כל היושבים סביב השולחן ראו, לפעמים שמעו, חוץ מהבעל. נחום גוטמן החליט לחבר סוף לסצנריו הזה. ערב אחד ניגש ולחש להורוביץ באוזן כמה משפטים. הג'נטלמן לא התפרץ. היה מומחה בהתאפקויות. סידר בשתי אצבעות את המגבעת, קם מהכיסא, וצעד הביתה לרחוב פרישמן 14 קומה שנייה. שלונסקי, מצידו, נפרד למען האהבה הזאת מלוסיה אשת נעוריו, אם בתו. כמו שכותב אורלנד: "ליובוב ניה קארטושקה" (אהבה איננה עניין פשוט כמו תפוח אדמה).

מאז היו שני שולחנות ב"כסית". השולחן של הורוביץ וחברים, והשולחן של שלונסקי וחברים.

מאחורי הפילוג היו גם תיזות אינטלקטואליות. הורוביץ, אלתרמן וישראל זמורה הקימו את "מחברות לספרות". הם השחיזו סכינים על הכתר – מי יתן את הטון בספרות. אורלנד: "הורוביץ לא ידע להיות תוקפן. שלונסקי היה ערמומי וקצת יותר. ידע את מי לקרב לכיסא מימין ולכיסא משמאל. ושלא רצה במישהו – הכיסאות מימין ומשמאל היו תפוסים. הסנטימנטים לא בלטו. ככה נוצרו הקליקות".

רנה כוגן, היום מפיקת התוכנית "מצב רוח" בטלוויזיה, היתה אז ילדה בת שש. הבת של מירה ויעקב הורוביץ נהגה לחזור מבית הספר הביתה דרך "כסית". את החביתה והשמנת עם הגבינה – ארוחת הצהריים שלה – היו מגישים לה יום אחד לשולחן של הורוביץ, שם ישבה ליד אבא, וביום השני לשולחן של שלונסקי, שם ישבה ליד אמא. ברקע ריננו הלשונות כל מיני מנגינות, בלי שום קשר לספרות.

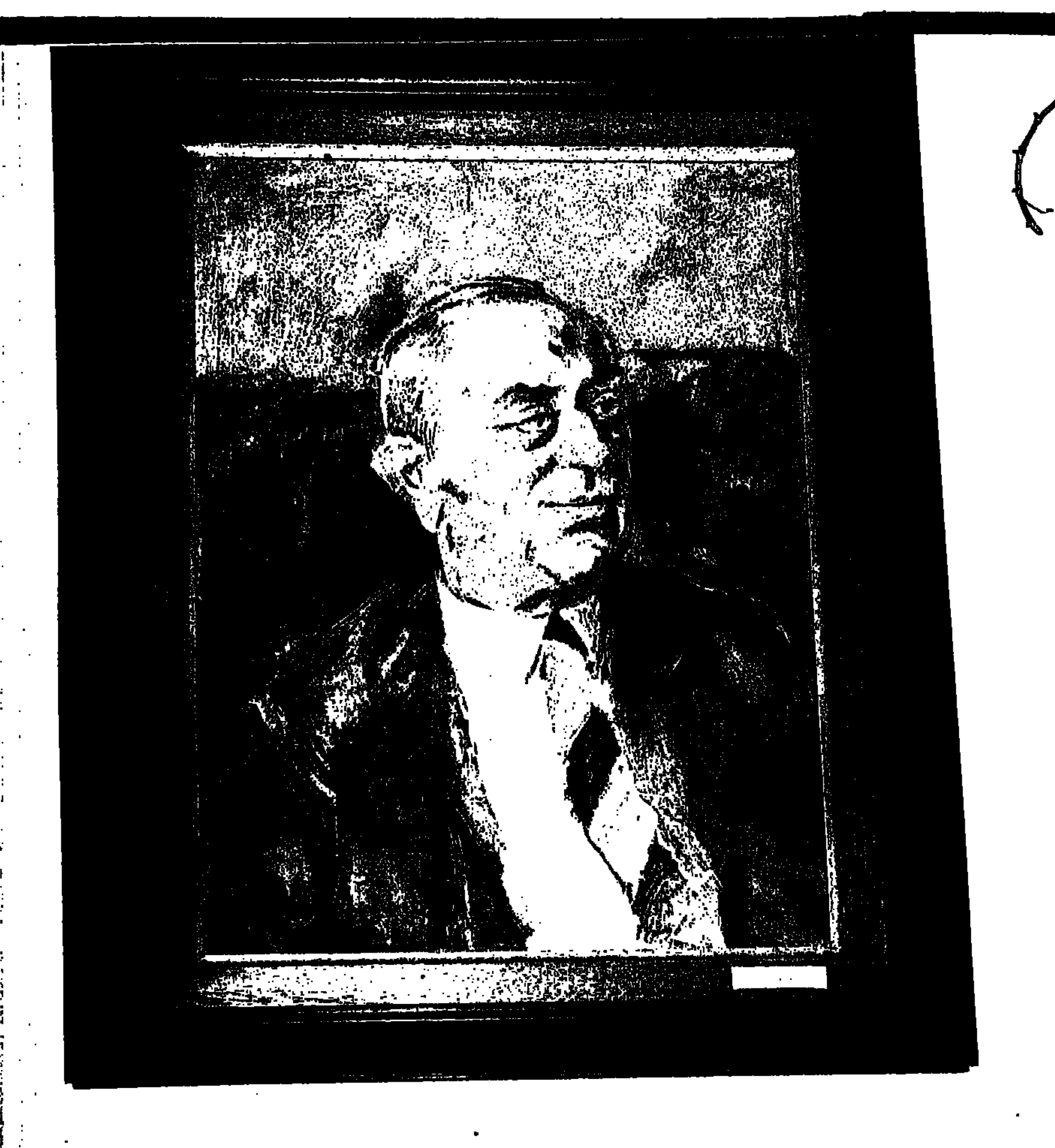
אורלנד: "כשהגברת הצעירה עברה מהשולחן של האחד לשולחן של השני, אנחנו לא הרגשנו מבוכה. מכסימום היינו מתלוצצים פה ושם מאחורי הקלעים שלא בנוכחותם. הורוביץ כאב מאוד את העובדה שאשתו עזבה לטובת החבר. הוא החזיר לשלונסקי בעקיצות קטנות". כמה חודשים קודם, עוד לפני שגוטמן לחש לו את הסוד, כששלונסקי והורוביץ עדיין ישבו סביב שולחן אחד ב"קנקן", כבר היה אפשר לגעת במתח ביניהם. מישהו, אולי אורלנד, שאל למה מרדכי נמיר לא הגיע. אלתרמן שתה את הכוסית החמישית, והיה בשלב שעוד יצא ממנו טוב לב, כמה דקות לפני הרוע, שעה לפני הקיא. שלונסקי והורוביץ התווכחו על משפט שאמר ברל כצנלסון. הורוביץ לקח לצידו את הגל, שלונסקי הסתכל עליו קצת מהצד במבט לא טוב – הזכיר את הרמב"ם. הורוביץ אמר פרויד, ונתן ניתוח מבריק שריתק אנשים משולחנות רחוקים. שלונסקי חתך אותו במשפט אלים. הורוביץ הוריד את הכף למרק. גם כשהכניס את הכף למרק, הזווית היתה אחרת. לא בזווית של האחרים. זווית עם הטייה גבוהה אליטיסטית־אריסטוקרטית. הג'נטלמן לא הבין בדרק־לב. שלונסקי כן, אוהו. המאסטרו ידע להשחיז את הסכינים. להחזיק ברזרבה כמה להבים חדים מאוד. כשרובינא ומסקין הגיעו מקצה הרחוב, אלתרמן כבר הקיא בחצר האחורית. ושלונסקי, בראש השולחן, השתמש ברזרבות.

כמו בכל רומן, כולם ראו, לפעמים שמעו, חוץ מהבעל. נחום גוטמן החליט לחבר לזה סוף, ויעקב אורלנד נאנח ברוסית ש"אהבה זה לא עניין פשוט כמו תפוח אדמה".

אורלנד: "את שלונסקי אי־אפשר היה לסובב בשום דבר קטן. הורוביץ שלט במופשט. ניתח בצורה מבריקה רעיונות. שלונסקי ידע להסיט את העניין שבו לא שלט לכיוון הסמנטי. אי־אפשר היה לנצח אותו בטקטיקות. הורוביץ, היה לו הידע התיאורטי, אבל לא ידע איך לשחק בקלפים. כולנו, באותה תקופה, לא היינו נקיים מקטנוניות".

רנה, הבת, שגדלה בין שני הבתים, זוכרת שהמצב נראה לה הכי־טבעי בעולם. בערב, "כל החבורה של הגדולים" היתה ממשיכה את הלילה עד השעות הקטנות. כשרנה התכוננה ללכת לישון, אמא עלתה מ"כסית" כדי להתקלח לכבוד הלילה, נתנה לה נשיקה גדולה של לילה טוב, והלכה בלי לנעול את הדלת ובלי להשאיר בייבי סיטר. אז לא נהגו לסגור את הבתים. כשלאה גולדברג הגיעה לארץ לא היה לה חדר לגור בו. יעקב הורוביץ הזמין אותה לגור אצלם בפרישמן, ורנה התבקשה לדחוף את המיטה שלה

(המשך בעמוד הבא)

דנה כוגן (עם תמונת האב יעקב הורוביץ). את ארוחת הצהריים שלה היו מגישים לה יום אחד לשולחן של הורוביץ, שם ישבה ליד אבא, וביום השני לשולחן של שלונסקי, שם ישבה ליד אמא. ברקע ריננו הלשונות כל מיני מנגינות, בלי שום קשר לספרות.

ה"חצר" ב"כסית" (משמאל לימין) יעקב הורוביץ, (?), יעקב אורלנד, נתן אלתרמן, חנה רובינא, מרדכי נמיר, זאב יוסיפון, אטשי הורוביץ; ליד הסטטוס, ההכרה, הידע העצום, המכובדות, היתה לו לרוב הרגשה של ריקנות.

הג'נטלמן בחליפה האפורה

(המשך מעמוד 19)

לקפה הזה. באותה תקופה, גולדברג התחילה לפרסם סיפור בהמשכים ב"דבר לילדים". לגיבורה קראו דנה.

כשאבא עזב את הבית, ושלונסקי הצטרף לבית שגרה עם אמא, היא ישבה לשלונסקי על הברכיים עם שהיתה רגילה להתנהג בקפה למטה. הוא והיא היו בני חברים ותיקים, ושום דבר לא נראה לה מוזר. הסכונת שלה עוטפים את הקבוצה שישבה ב"כסית", כמו בית מלא חדרים שגרה בו משפחה אחת גדולה. יום אחד, היא זוכרת, כשהגיעה בצהרים ל"כסית", קרא לה מנשה לוין ואמר שהחליפו לשמנת ולחביתה את השמות ואם היא רוצה לאכול היא צריכה לבקש מהמלצר "סטרוקטורה נפשית". היא ניגשה וביקשה, ולא הבינה למה כולם מאחוריה גועים בצחוק. הרבה שנים אחר־כך כתב שלונסקי לטלי, הבת של דנה, הנכדה של יעקב הורוביץ, את הספר "אני וטלי בארץ הלמה".

יעקב הורוביץ, ג'נטלמן אחד שנמחק, היה העורך הספרותי של "הארץ" במשך עשרים ושתים שנה. אדם שהדליק אורות בהרבה כוכבים. הוא היה זה שפתח דלתות לאנשים, שהחליט מי פנימה ומי החוצה. כולם כתבו לו מכתבים: אורי צבי גרינברג, חיים הזז, יהושע בר־יוסף, תרצה אתר, דן מירון, מרגוט קלאוזנר, ש"י עגנון, מרטין בובר, דליה רביקוביץ, אבא אבן, עמליה כהנא־כרמון, בנימין תמוז. לפעמים, המכתבים לא נקיים מתנופה. ביניהם כאלה שכתבו בלשון נרגשת, שתדלנית, מבויישת, כמו תלמידים שמששים את היד של המורה לדעת איך נראית הדרך בסוף הסיבוב. נתנו יד והקפידו על מבטים בכיוון הנצח. כשלב הבא הם הגיעו אליו הביתה, נקשו בטוסס על הדלת, ביקשו עצות, הערות. הקשיבו לכל מלה שאמר.

הוא היה איש אשכולות. את לימודיו באוניברסיטת וינה (1924) גמר כדוקטור לפילוסופיה. הדוקטורט שלו קיפל ליד אמנות ספרות ופילוסופיה גם לימודי מתמטיקה וביולוגיה. אחרי שעות הלימודים באוניברסיטה, בערב, היה חבר במועדון תלמידיו של זיגמונד פרויד. ב־1919 עלה לארץ. העליה השלישית. שנים רזות, העבודה ערך עליון. "יפה נפש" היה מקנה. הורוביץ, אינטלקטואל, זקוף, בעל מצח גבוה ואף נשרי, קדח מחום אחרי עבודה קשה בפרדסים, ונשלח מורה לוינה כדי להתאושש. ב־1925, כשחזר ארצה סופית, התחיל לערוך כתבי עת ולתרגם מחזות ושירים. יחד עם ישראל זמורה היה בין פעילי קבוצת "יחדיו" והשתתף באורח קבוע בכתבי העת "כתובים" ו"טורים". את "סדן" ערך עם א.צ. גרינברג, השתתף בעריכת "מחברות לספרות", תרגם את "במערב אין כל חדש" של אריך מריה רמרק, סיפורים של סטפן צוויג, היינריך היינה, רומן רולן. תרגם מחזות כמו "המדורה" של סטרינברג והיה יועץ ספרותי של תיאטרון "הבימה".

אדם מכובד. מאוד מכובד. אנשים עלו אליו לרגל לעיתים קרובות. ביניהם שידעו את הדרך, אבל רצו לשמוע מלה של ידען. אחרי קום המדינה, בסוף שנות ה־50', כשהיה נספח התרבות בשגרירות ישראל בשטוקהולם, התיידד שם עם חגה ריבקין־בריק (מחברת "אלה קרי הילדה מלפלנד") ועם נלי זקש. בתל־אביב ישב בראש המועדון לסופרים ואמנים של מפא"י "מילוא", היה חבר בהנהלת מוסד ביאליק ובוועד אגודת הסופרים.

השורשים שלו היו במשפחת רבנים מפורסמת. ליד התרבות היהודית שלט בתרבות יוון ורומי, קרא ותרגם מרוסית, מגרמנית ומאנגלית. מיכלים עצומים של ידע. כנה מחשבות ורעיונות מלבנים של לוגיקה צפופה שאי־אפשר היה לפרוץ. אדם גבוה, מצח פתוח, חליפות, מעילי גשם ארוכים, מגבעות, גינונים אוסטרו־הונגריים. המגבעת ישבה תמיד בזווית מאוד מסויימת. שמר על קו סולידי. הטון קשות־אמין. הפסארה מאוד מאופקת, מופנמת, דיסקרטית.

התפרצות רגשית אחת היתה לו, שעברה גבולות. בתחום אחד לא הצליח להתאפק. הוא כתב ספרים. ספרות יפה. המוסדות המכובדים שהסכימו לפרסם, שלחו לו את כל העותקים. לא היה להם ביקוש, אבל הוא המשיך לכתוב בהתמדה יותר מעשרים שנים ברציפות: "כי האדם אינו כוזב", "מזמור נקמה", "התולותי הלבנות", "עולם שלא נחרב עדיין". אלה מלאו את הבית. נשארו מסודרים בקפידה על המדפים, בארונות, בבוידם, במרפסת. התכסו שכבה דקה של אבק, אחר־כך שכבה עבה יותר. מזוודות מאובקות צפופות ספרים. אף אחד לא קנה, לא קרא. הוא חי מול הספרים. היה זה שהסתובב עם מטלית אבק. מנגב ושותק. סופג את הגרגרים לתוכו פנימה.

"אבא היה אדם עצוב", אומרת רנה כוגן, "איש רך, חם, ותלוש. אז לא הבנתי מה בדיוק קורה. היום אני מזהה בכתיבה שלו בדידות, געגועים, התנתקות. עצב, המון עצב".

ליד הסטטוס, ההכרה, הידע העצום, המכובדות, היתה לו לרוב הרגשה של ריקנות. "חסר היה לו רק הניצוץ", אומר חבר קרוב, "לכן גם לא היתה לו תהילה". בנוסף, היה ברקע המפגש עם שלונסקי.

> "אבא היה אדם עצוב, איש רך, חם, ותלוש. אז לא הבנתי מה בדיוק קורה, היום אני מזהה בכתיבה שלו בדידות, געגועים, המון עצב".

המתכת של השני היתה עמידה ונוצצת יותר. גם הצליל.

"הוא לא היה אדם מאושר", אומרת דנה, "כאב לו גורלו בספרות העברית". את הזיכרון שלו היא שומרת עם הרגשה של חום. נזכרת במבוכה שהרגישה, כשקראה מכתבים שכתב לה בנוסח: יחידתי, מתוקתי, אהובתי, ועוד עשרה כינויים נרדפים בסגנון הזה. כהקדשה פרטית לספר שנתן לה, שירבט: "לחתולתי הלבנה היקרה מכל החתולות". כל מה שלא יכול היה לתת ריאלית, תורגם לתחום הדמיונות. בחלומות המשותפים הם נסעו יחד לטייל בעולם. פגישה ביניהם התחילה בחיבוק ונישוק. רק בספרות שכתב היה איזה מחסום, סגירות שאי־אפשר היה לפרוץ בקריאה.

החומרים בהם השתמש הסופר שכו היו מפתיעים. הורוביץ נמשך בכתיבה אל החומרים המטאפיזיים. חיטט בקבלה. שמר קשר קרוב עם מרגוט קלאוזנר והעולמות שלה שמעל ומעבר. אמנם לא נגרר לתרגומים מעשיים כמו סיאנסים ספיריטואליסטיים, אבל נמשך מאוד לצד האינטלקטואלי של המיסתורין. בשבילים שחיפש בעולם המיסטי מעד פעמיים.

דנה כוגן מבקשת ממני לבקש מאורלנד שיספר על היום שבו הסתגר הורוביץ בחדרו וטען שהיתה לו התגלות. אורלנד מתחמק בעדינות. קשה לו, או לא נוח לו, לדבר על הדברים. הוא עוקף בסיבוב זהיר את הנושא. לא נוגע בחוויה עצמה. "להורוביץ היתה אובססיה למטאפיזי. הוא ניסה לטפס על אוורסט. בדרך שלו לקבלה חיכו לו הרבה מלכודות, פעמיים הוא נפל. נפילה אחת היתה כנראה מאוד חזקה, חריפה, והוא נפגע בה. הציץ ונפגע. על הנסיונות שלו דיברתי גם עם אלתרמן וגם עם זמורה. אלתרמן הסכים איתי שהורוביץ הגיע לנקודה בה לא יכול היה יותר, עמד על גבול פיצול הדעת. היתה לו אמביציה חזקה מאוד, ולכן הנפילה היתה משתקת. בין הגאונות לטירוף מצוי שביל דק מאוד. כולנו פחות או יותר נגענו בדברים. אנחנו היינו בריאים. הוא היה נגוע ביחסו לנושא. קצת על הסף. אנשים לא חשבו שהיחס שלו לנושא נכון. היתה איזו נואשות בקירבה שלו אל האש. זה היה עוד כישלון".

ליד המיטה שלו, בחדר השינה, החזיק ערימה של רומנים בלשיים. אגאתה כריסטי היתה פסק־זמן בין הגל ושפינוזה. רצה להחזיק בכיס כמה שיותר מפתחות שמפצחים קודים מכל מיני סוגים. ד"ר רחל פרנקל מאוניברסיטת תל־אביב, בעבודת הדוקטורט שלה על יצירותיו, תנער קלות את האבק שהצטבר על שמו. היא משווה בין ספר פופולרי של היום – "שם הוורד" – לספרים של הורוביץ. "ההבדל בין אומברטו אקו ליעקב הורוביץ", היא אומרת, "שהראשון ידע לרקום בספר חומרים בלשיים שהפכו אותו פופולרי אצל

יעקב ואטשי הורוביץ עם נתן אלתרמן (משמאל): היא לא הבינה הרבה בספרות. לעומת זה תימרנה יפה במשחק של החיים.

(המשך מהעמוד הקודם)

משרתות. אולי גם הורוביץ ניחש שרק ככה אפשר לנער מהספרים את האבק".

השחקן שמעון פינקל היה ידיד קרוב. אחד המעטים. פינקל העדיף את קפה "רור" על "כסית". עד היום הוא לא מחבב את מה שהוא מכנה "סצינות אמנותיות של ה'חברה־טראסק'". פינקל העדיף דיאלוגים אישיים. עם הורוביץ, הוא אומר, היו לו כמה מהמצויינים שבהם. הוא זוכר, למשל, איך שיחק בפנטומימה במחזה "הקבצנים", והורוביץ ישב מול, הסתכל ורשם דיאלוגים במקום.

הורוביץ לא הרים טלפונים לאנשים ושאל ככה סתם מה נשמע. הטלפון נועד לענייני עבודה. עם מעט אנשים פירט רגשות. עם לאה גולדברג דיבר מלים רכות בטלפון. גם לאסתר קל היה לו יחס אישי. ישב איתה במיזנון של "הארץ" ושם כף יד גדולה על הזרוע הדקה שלה. היא היתה צעירה בת שלושים והוא היה גבר מבוגר שפתח גם לה את הדלת. פירסם את הסיפורים הראשונים שלה במוסף הספרותי, ועודד אותה להמשיך לכתוב. קל משתמשת בביטוי "נגיעה בנפש" שהיא לא מכירה היום במגע שלה עם אנשים. היא זוכרת איך צערו יחד מרחוב מוא"ה, דרך שדרות רוטשילד, מסיימים את הטיול בארוחת צהריים ב"אקרופוליס".

אחרי שאשתו מירה עזבה אותו לטובת שלונסקי, התחתן הורוביץ עם אטשי, גם היא עם גבולות נווינה, שלא הבינה הרבה בספרות. לעומת זה תימרנה יפה במשחק של החיים. ידעה לערבב ולשלוף בזמן את הקלפים הנכונים. "היתה אשה בעלת אינטואיציות נשיות חזקות כמלא מובן המלה", אומר אורלנר, "היתה עירנית וערמומית על הצד הנכון. הבינה אותו אותו יותר ממה שחשב".

ב־1952 עבר הזוג לגור בבית שרכשה אגודת העיתונאים ברחוב הגשר (היום יצחק שדה). בבניין התגוררו־ישראל פז, ישעיהו בן פורת, שלמה שמגר, יוסף נאור, אמיל העליון. אטשי פתחה את הדלת לרווחה, לעתים קרובות. בעלת טעם עם גוון של העזה. הספה בחדר המגורים היתה בצבע בורדו. משני צידיה כורסאות בצבע זית ובאמצע שולחן גדול עם פלטת שיש רחבה. על הרצפה היו מפוזרים בחן שטיחים פרסיים מהרכבים גיאומטריים קפדניים, ועל הקירות תמונות של גוטמן, הולצמן, סטימצקי, רוביו, קסטל.

גם במטבח שלטו קווים מלכותיים מגבולות וינה. ארוחת צהריים אכלו מתוך כלי פורצלן בצבעים כחול, אפור, בורדו, לבן, שאטשי רכשה בשוויה. הסכו"ם היה היה מעוצב בקו ישר ונקי, ומונח תמיד בזווית הנכונה. שושנה, העוזרת משכונת התקווה, באה כל בוקר לנקות את הבית בזמן שאטשי הלכה לעבודה ואחר כך לקניות בחנות הדליקטסים באלנבי פינת מוא"ה. במקרר ליד הקרייקרים השוודים היה גם סלט הרינג ואנשובי מגולגל, מעוטר בצלפים ירוקים. את החליפות שלה – שלושה חלקים בצבעים סולידיים – אטשי בחרה כשהיא מרלגת בין "בת־ארם", "האחיות אנגלנדר", "אילקה". על הסולידי ידעה לזרוק צעיף משי קל ותכשיט אחד של סימה מסקין. היה לה שיק. יופי של שיק.

גם הורוביץ הקפיד על שלושה חלקים. מה שקוראים מתוייט. לחליפות שלו היו מותאמים כרטים בכל מיני צבעים. גם כשירד לקנות חלב ולחם במכולת, חילק את ההכרות בהיגוי של הגל ומרכס. הוא היה מאותם גברים שפותחים דלתות של מכוניות לגברות. בעיקר מוניות. מכונית הוא לא החזיק, בעיקרון. בסרט "עץ או פלסטיין", בתמונת "כסית" אופיינית, מלווה המצלמה את הורוביץ זז מהשולחן הימני לשמאלי. VIS-A-VIS כסית, אומר הקריין, כשהמצלמה מתמקדת במגבעת של יעקב הורוביץ.

הורוביץ התמיד לחשוב בגובה של מרכס והגל, ואטשי איזנה את הסגנון הספרותי המאופק בכך שהכניסה את החיים הביתה, דרך הדלת הקדמית. היא היתה גשר בין הפילוסופיות של תגל לזונות הראשונות של תל־אביב. קישרה בין העולם של מעלה למטה. אטשי היתה סגן־מנהל של המחלקה לעזרה סוציאלית בעירית תל־אביב. היא זאת שדחפה ליצור מגע זונות, סרסורים בעלי בסטות.

סימה מסקין ואטשי היו חברות. אליהן הצטרפה לקסה ניורה שיין, אשתו של שמואל רודנסקי. אטשי ענדה את התכשיטים של סימה, ויובל, הבן של סימה, אכל ארוחת־צהריים חמה אצל אטשי בבית, כשסימה שילבה רגל על רגל ב"כסית".

אטשי רצתה ילדים. אפילו מאומצים. יעקב הורוביץ לא רצה לשמוע. אהב את דנה ואת אמנון ואילן הבנים של גיסתו. האינטלקטואל הבוהמיין היה קצת כפייתי לעצמאות שלו. בית שקט וכתיבה היו ערכים עליונים. גם שליטה הוא לא אהב לאבד. תמיד היה בבקרה. דוגמה לשליטה עצמית מגוזמת היתה המהירות בה הפסיק לעשן כשנצטווה על־ידי הרופאים. משתי קופסאות עבר למצב של לא מעשן – תוך יום. באותה תקופה התגבהו אצלו, ליד המיטה, ערימות של ספרי כלשים. אטשי אירחה בצהרים ילדים של אחותה, לפעמים של חברים, מחקה דמעות בשקט.

> "כשהגברת הצעירה עברה מהשולחן של האחד לשולחן של השני, לא הרגשנו מבוכה. להורוביץ כאב שאשתו עזבה לטובת החבר. הוא החזיר לשלונסקי בעקיצות קטנות".

כבר בחייו הוזז הצידה. דן מירון וגרשון שקד היו הכוכבים הבאים בתור. הורוביץ התגמר בשקט. התכווץ, זז צעד הצדה. כל ההמון – שהיה שולח מכתבים משתדלים והיה עולה אליו בהתמדה – נעלם. ביובל השבעים שלו, בשנת 71', נערכה לו מסיבה במועדון "מילוא". צבע הפורמיקה של השולחנות היה צהוב־אפור דהוי. העץ של הבמה חרק כשצערו עליו. בזווית שבין התקרה לרצפה, התמקמו כמה קורי־עכביש. ישראל כהן נשא נאום חוצב להבות על הסופר בעל השמחה. גברים מבוגרים בחליפות כהות ערבבו כפיות סוכר בתה. למחרת כתב עמוס קינן, מבקר צעיר, שהדבר היחידי המוצלח בספרו של יעקב הורוביץ זו העטיפה.

"מי זה בכלל יעקב הורוביץ?", שואלים אנשים של שנת 87' וממשיכים הלאה בקצב מהיר. וברחובות וגם בבתים, יסתובבו, בעוד עשרים־שלושים שנה, בקצב המהיר שלהם, אנשים שישאלו בתמהון מי זה דן מירון או גרשון שקד. הם שמעו וראו בטלוויזיה אנשי ספרות אחרים בכלל כמו יגאל שוורץ, אולי אבנר הולצמן. יזיזו כתף, ויחזרו מהר, בלי לחכות לתשובה, לעיסוקים שלהם.

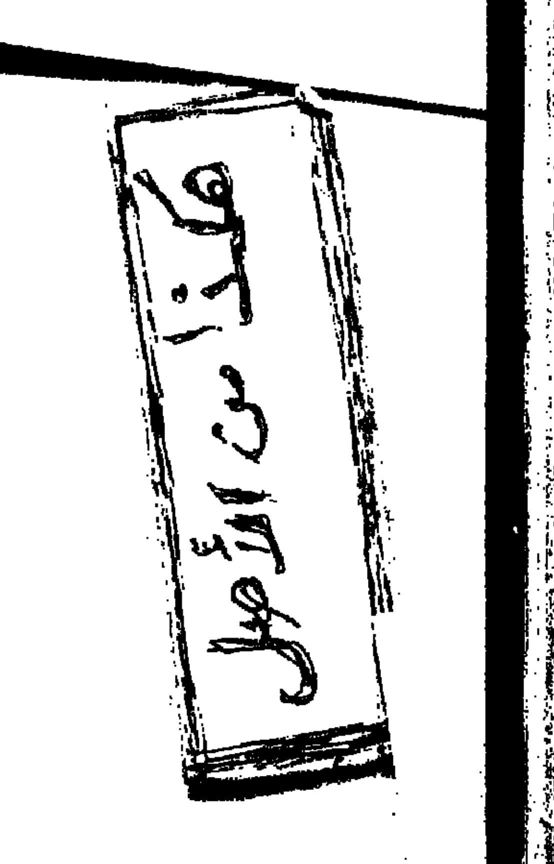
תרבות בלי שמץ כבוד, בלי קירות. סוג כזה שאת הקצב שלו צריכים לזכור אלה שהאורות שלהם דולקים היום.

אחרי מותו מצאו בבית חבילות עצומות של הספרים שכתב. גם את מרפסת המטבח כיסו שורות של ספרים קשורים בחבל. שטיח ישן היה מונח בכניסה לדירה, מחובר בשרשרת ברזל. במגירות היו פתקים קטנים שעליהם רשם בכתב יד קטן למי הלווה מתי וכמה. בחלון המטבח היתה זכוכית שבורה למאות חלקיקים, מודבקת בסבלנות בצלוטייפ גזור רק. על הזכוכית השבורה כיסתה מפה יפהפיה רקמת־יד.

יעקב הורוביץ נקבר ב־74' בקרית שאול, בחלקת הסופרים. בלוויה ירד גשם חזק.

בבית אבות לא רחוק משם, על ספסל עץ ירוק, ישבו שלושה אנשים ממלמלים לעצמם הברות לא ברורות. אטשי הורוביץ היתה עטופה בצעיף קל, נחום גוטמן כהה באוויר, אורי צבי גרינברג נישען על מקל. אף אחד מהם כבר לא הכיר את זה שישב לידו.

בילי מוסקונה־לרמן

זהב מאלומיניום

על מדרכות ערי יפן אפשר כיום לצייר כמעט פרופיל לאומי שלנו: מפקד גדוד, טייס, עו"ד, אדריכל וכמובן מטיילי החרמיל. כולם שם, מוכרים תמונות קיטש מאלומיניום ומתחמקים בלי הרבה מאמץ מידי משטרת יפן והמאפיה היפנית. הרווח הנקי יכול להגיע גם ל־5000 דולרים בחודש. לא כסף קטן. סופר "מעריב" מביא כתבה ראשונה בסדרת סיפורי מסע במזרח הרחוק

מאת עמנואל רוזן

אישיות ישראלית בכירה שביקרה לפני כמה חודשים בטוקיו, נלקחה בידי מלוויה לראות גם את מוכרי התמונות. על המדרכה המצוחצחת באחד מרובעי הבונבוניירה של הבירה היפנית, פרסו בחור ישראלי צעיר וחברתו מחצלת כחולה, ועליה כמה עשרות תמונות אלומיניום בוהקות, חלקן נתונות במסגרות מקושטות. יפנים נבוכים העיפו מבטים סקרניים פחות או יותר, ביקשו סליחה על שאין הם קונים. "זה לא חוקי", הסבירו המלווים לאורח הנכבד, שניגש לשני הישראלים "מפירי הסדר" לבקש הסברים. "תסלח לי ארוני", השיב הישראלי בחיוך, "אבל כמה אתה מרוויח בחודש?" האישיות, המשתכרת קצת יותר משר בממשלה, היססה לרגע והישראלי, עדיין מחייך, המשיך: "אני יכול לשער כמה אתה מרוויח, ועכשיו תשער אתה שאני עושה כאן את הכסף הזה ביום עבודה אחד".

הם נפרדים לשעה קלה מהג'ינס ומהגופיות, לפעמים גם מסדרים את הזקן הפרוע, מתייצבים בפני פקידי ההגירה היפנים בנמל התעופה הבינלאומי של טוקיו בחליפות מחוייטות ובנעליים מצוחצחות, מנסים שלא להקרין עצבנות, שהרי עם חמישים הדולרים או מעט יותר, שהם נושאים בכיסם – אין להם שום סיכוי לקבל אשרת־כניסה למדינה שבה הם מקווים "לעשות את המיליונים" בתוך חודש־חודשיים.

היפנים, שדורשים מכל תייר להראות לפחות 700 דולרים כנגד אשרת שתהיה בת חודש, אוכלים בדרך־כלל את הלוקש, ואולי התייר המכובד העומד מולם. לעבור וודש־חודשיים, כאשר אותם ישראלים מחוייטים ומצוחצחים יעברו את ביקורת ההגירה לצידה השני, שוב יהיו כמכנסי הג'ינס ועם הזקן הפרוע, אבל הפעם גם עם עוד כמה אלפי דולרים בכיס; הם עברו ביפן "עשו את זה" – כמו שעושים כל דבר במדינה הזו – בגדול מאוד.

על מדרכות טוקיו וקיוטו, בפארקים ובתחנות הרכבת התחתית של אוסאקה, בצלי השדרות ובקרבי התעשייה של יפן, אפשר לצייר כמעט פרופיל לאומי של מדינת ישראל – איש לא נעדר: מפקד גדוד בחופשה מהצבא, טייס פנטום, עורך־דין, אדריכל, בעל תואר "מסטר" כמינהל עסקים וכמובן מטיילי התרמיל – כולם עם תמונות האלומיניום, בין הטיפות ובין האצבעות של משטרת יפן והמאפיה שלה (היאקוזה).

בפנקסיהם של מפיצי התמונות האלה רשומים כבר שמות של אלפי ישראלים שבאו לעבוד בארץ היין העולה: באביב שעבר, כאשר פרח הדובדבן ומיליוני יפנים יצאו לתגוג עם הפריחה הוורודה ברחובות ובפארקים, יכול היה צילום לוויין לאתר לפחות 300 ישראלים הפזורים בעת ובעונה אחת ומוכרים תמונות בארבעת האיים המרכזיים של יפן.

הסדקים הראשונים כבר נבקעו, וגירושם, לפני כחודש וחצי, של כעשרים ישראלים מוכרי תמונות היישר מהמדרכה בהירושימה לאולם היוצאים בנמל התעופה, יכול אולי ללמד שלשלטונות ההגירה היפנים נמאס לאכול את הלוקשים.

איזי, ("רק שם פרטי, בבקשה"), אחד משבעה הישראלים שהקימו ביפן בשלוש השנים שעברו סניפים מתחרותיים לקניית התמונות והפצתן לישראלים־המוכרים, אומר שהעסק הולך ונהפך צפוף מדי, בוטה מדי. "הפיצוץ יבוא", אומר איזי, אבל הוא יודע ששמו ושמם של שש המפיצים הישראלים האחרים רשום באותיות גדולות של תקווה ביומני מאות הישראלים היוצאים עכשיו בגל השנתי הקבוע (יולי־אוגוסט) למזרח הרחוק. בשבילם, האלומיניום שמפיצים איזי, יניב, דני, משה, ערן, אמיר ואלי הוא החמצן לטיול הגדול בעולם.

מה שנהפך בפחות מארבע שנים לעסק ישראלי תוסס ומכניס, החל דווקא כיוזמה של יפני צעיר, תושב טוקיו. הוא הראשון שרכש מבית־דפוס לונדוני את הדפסי האלומיניום ושלח אנשים שימכרו אותם ברחובות ברווח של כמה מאות אחוזים. יודע יפני נפש כהמתו: התמונות הנוצצות של גשר הזהב בסן־פרנציסקו או של ליצנים מגוחכים במלבושי קיטש דיברו ללבם של בני עמו האוהבים את הצד הנוצץ שבחיים, ביחוד כאשר הוא נקשר לנופים שמעבר לים ולארץ ההבטחות הגדולה – אמריקה – שהדולר שלה אמנם כורע ברך בפני היין אבל כל השאר עדיין טוב בה הרבה יותר מאשר בארץ השמש העולה.

תמונה, ללא מסגרת, שעלותה למפיץ היתה כמאה ין (כיום כ־65 סנט), נמכרה ליפני ברחוב באלף וחמש־מאות ין (כ־10 דולר), והכניסה כשמונה דולר לכיס המוכר וכשלושה דולר לכיס המפיץ. תמונות שהושמו במסגרות מצועצעות במיוחד, made in Japan, נמכרו בכאלפיים ין והכניסו לכל הצדדים סכומים גבוהים יותר.

הקשר הישראלי נוצר עם בואו ליפן של משה ("בלי שמות משפחה, בבקשה"). משה, מצוייד באשרת־שהייה ממושכת לצרכי לימודים (קארטה), הכיר את הבחור היפני ותוך ניצול העובדה ששהותו ביפן אינה מוגבלת למספר חודשים, יכול היה להיכנס עימו לשותפות ולהפוך את העסק הקטן והסולידי למכרה זהב. הוא ניגן בחליל הינים כפני אלפי הישראלים שהגיעו לשם ושחיפשו, כמו תמיד, כסף למימון המשך טיולם בעולם. יפן נהפכה מיד, ומסיבות ברורות (ראה מסגרת), לתחליף מוצלח במיוחד לעבודות הפרך באוסטרליה או באתרי הדיג של אלסקה.

משה, בחוש עיסקי מבריק, שיחק את תפקיד "הביזנס־מן החבר". הדירה ביפן, בה עסקו משה ואנשים נוספים בהדבקת התמונות והכנסתן למסגרות, נהפכה כתובת ראשונה כמעט לכל ישראלי שהגיע ליפן. מספר הטלפון של הדירה הופץ בבתי־המלון הזולים בהם מתאכסנים מטיילים בכל מדינות המזרח הרחוק, ואפילו בחנות "למטייל" בתל־אביב, בסיס היציאה לכל מטיילי התרמיל.

רבים מהם הם היו נוחתים ביפן כמעט בכיסים ריקים, מתקשרים לדירתו של משה עוד מנמל־התעופה, מתקבלים שם באהלאן וסהלאן וחברי, זוכים בעצות חינם לטיול ברחבי יפן, המלצות והפניות לבתי־הארחה זולים, מסעדות פשוטות, אפילו סיוע בשכירת רכב. מצויידים בשלל עצות ובכמה עשרות תמונות ומסגרות, הם היו יוצאים מדירתו של משה לרחובות, פורסים את

(המשך בעמוד הבא)

כסף, אדיבות, חיבה

מאז שישראלים צעירים ודלי־שקלים החלו לתור את העולם במסעות ארוכים, הם מחפשים דרכים חדשות [illegible] את הטיול בעבודה. יפן היא יעד חדש יחסית, שקדמו לו אוסטרליה, אלאסקה וניו־יורק. עם מעט מזל טוב ומעט [illegible] אפשר כיום לעשות הרבה כסף בכל מקום, אבל אין [illegible] יפן – מאז עלתה על־מפת העבודה לפני כשנתיים – [illegible] מועדף.

הסיבה העיקרית לכך אינה דווקא הדוות הכספ. (למרות [illegible] שגם בכך יפן היא "מספר 1"), אלא אופיים [illegible] של היפנים, שהופך עבודה בלתי־חוקית של רוכלות פשוטה לחווית של מגע נעים עם אחד העמים היותר חביבים בעולם.

רק כאן יכול שוטר לבקש בנימוס פעם, פעמיים ושלוש [illegible] לקפל את הדוכן, לבקש ולא לשלוף אזיקים. רק ביפן [illegible] איש המאפיה הנורא האחראי על סחיטת דמי החסות [illegible] לבקש סליחה כאשר מוכר ישראלי עושה עצמו כלא [illegible] רק ביפן יכול זוג, שקונה תמונה, להזמין את הרוכל [illegible] ארוחת ערב ולינה ולהעניק לו אירוח מלכותי [illegible] שוב ושוב.

כאשר היפנים רוצים – הם פועלים בתקיפות, והגירוש [illegible] על כך. אבל בדרך כלל קשה למצוא עוד [illegible] בעולם, שבו אפשר כל־כך בקלות לצפצף על החוק [illegible] לזכות מכל הגורמים ליחס כוח של [illegible]

> "החברים הכי טובים שלי, שטיילתי איתם בהימליה, נהפכו כאן לאויבים. פתאום לא היתה להם בעיה להכניס לי בוקס כדי להרחיק אותי מנקודות המכירה שלהם".

> "קשה מאוד להרגיז את היאקוזה, המאפיה היפנית. צריך להיות אידיוט אמיתי כדי להוציא אותם מהכלים. אבל ישראלים שמתחו את החבל יותר מדי ראו שהם יודעים גם לבעוט בדוכני התמונות".

> "ליפני קשה לומר 'לא', במיוחד כשהוא שתוי. אנחנו אורבים להם ליד המועדונים, מושכים אותם בעדינות לדוכן ומשכנעים אותם לקנות".

> "יש המרוויחים – אחרי כל ההוצאות – גם 5000 דולרים בחודש".

איזי: "נכון לעכשיו, הזירה מתחממת. השאלה היא רק מתי יחליטו שלטונות ההגירה של יפן להפסיק את החגיגה. הם יודעים הכל, ויכולים לעשות זאת בכל רגע".

(המשך מהעמוד הקודם)

דוכן המכירה עוד באותו יום או כבר למחרת בבוקר, אוויר ראשון לנשימה במדינה שהכל בה עולה כליכך ביוקר.

ריח ההצלחה משך ליפן ישראלים נוספים שהחליטו להתחרות במשה כמפיצים. ערן ואמיר, שני אחים, קטעו טיול במזרח ונכנסו לשוק כמתחרים ראשונים. אחר־כך הגיעה אתי, שנשברה ומכרה את ה"זכויות" לאיזי, ובזמן האחרון מנסים רבים את מזלם באותם עסקים, אלא שה"גדולים" – משה ושותפו דני, אמיר ואיזי – מורידים מחירים כדי לעצור את הזרם.

הם אינם ששים לדבר עם עתונאים. שני כלי־תקשורת ביפן כבר עלו על התופעה. שלטונות ההגירה יודעים הכל ומסוגלים לעצור את החגיגה בכל רגע, ואפילו שגרירות ישראל כבר נתבקשה להתערב. כניסתו של ערן ליפן נאסרה ואחיו אמיר נאלץ עתה לעבוד עם שותף אחר. מפיץ חדש, אלי, מאיים לשבור את השוק במחירים נמוכים שאפילו הגדולים לא יעמדו בהם. הוא אומר שאיתר בית־דפוס בהונג־קונג בו ניתן לקנות את אותן תמונות במחיר אפסי.

הנסיונות לדבר איתם לצורך הפרסום בעיתון היו חסרי תקווה. משה לא הגיע לפגישה שנקבעה ליום שישי לפני הצהריים ("הוא שומר מסורת ועוסק בהכנות לשבת", התנצל מישהו בדירתו), דני הבטיח להתקשר ונעלם, אמיר לא רצה לדבר. רק איזי, שיחד עם יניב נכנס לעסקים לפני כחצי שנה, הסכים להתראיין: "אני רוצה להבהיר שאנחנו לא פושעים, שזו פשוט הדרך היחידה שלנו לחסוך כספים, לראות עולם, לשלב טיול בעבודה שאינה גורמת נזק לאיש".

איזי, בן 24, הגיע לתפקידו – שלא כקודמיו – מ"דרגי השדה". הוא נחת ביפן במסגרת טיול במזרח הרחוק הקלאסי, התכוון

באביב שעבר, בעת פריחת הדובדבן, אפשר היה לאתר לפחות 300 ישראלים המצויים בעת ובעונה אחת ומוכרים תמונות (בצילום) בארבעת האיים המרכזיים של יפן, גם בערים הגדולות וגם בערי השדה.

להישאר שבועיים, לא יותר, אבל התאהב במדינה ובעלמה יפנית והחליט להאריך את שהותו. כמו ישראלים רבים אחרים גם הוא שילב טיול באיי יפן עם מכירת תמונות בערי השדה. כאשר חזר לטוקיו עם כוונה ללמוד קארטה ולגור בעיר הגדולה, היה מוכן לתת ידיו בכל עבודה, "אפילו שטיפת כלים", שתאפשר לו את הלוקסוס של מגורים באחד המקומות היקרים ביותר בעולם.

המיפגש עם אתי, בחורה ישראלית שניהלה סוכנות מתחרתית להפצת תמונות, איפשר לו לוותר על שטיפת כלים ומלצרות. אתי, רוויה בכספים, שבורה מהעבודה הקשה ("ימים ולילות של עיסוק מסובך בהברחת התמונות ליפן, הדבקתן ומגע עם הישראלים המוכרים שאינם מן האנשים הנוחים בעולם"), לאחר שהרימה ידיים בפני התחרות עם "הגדולים" משה ודני, ערן ואמיר – החליטה לפרוש ומצאה את איזי במצב־רוח מתאים לנסות למלא את מקומה. "אין שום ספק שסיכויין של ישראלי המוכר תמונות בקרן הרחוב לעשות את המיליונים, גדולים פי כמה מסיכויי המפיץ – אבל כדי להשתקע בטוקיו בעבודה קבועה זה היה הפתרון האידאלי בשבילי", הוא אומר.

איזי, איש רחב־מימדים שקולו עמוק, מקרין על־אף זאת עדינות ונינוחות. הוא משחק את תפקיד הביזנס־מן כאילו נולד באותו מרובע. העסקים הגועשים של טוקיו, כניסתו ל"מחתרת" הציאה משני הצמרים, משה ודני, ערן ואמיר – את הבלעדיות על

זו פורנוגרפיה זו?

העתונאית לאה אתגר כתבה לפני זמן קצר ב"ידיעות אחרונות" ש"ישראלים מוכרים תמונות פורנוגרפיות ברחובות יפן".

כל מי שביקר ביפן, יודע שאפילו עתונים עם פורנוגרפיה "לגיטימית" כמו "פלייבוי" ו"פנטהאוז" נמכרים שם בתרגום יפני אחרי צנזורה קפדנית. יפני, אפילו כשהוא שיכור, לא ייראה בפומבי כשהוא קונה ו/או קורא דבר פורנוגרפיה. שבועונים כאלה נמכרים מתוך מכונות אוטומות, באופן שלא ניתן להבחין בתמונות השער שלהם. מכירת תמונות פורנוגרפיות ברחובות יפן היא קודם־כל ולפני הכל התאבדות כלכלית של מי שמתכוון לעשות כסף.

מה כן מוכרים הישראלים? גשר הזהב, ומכו, תמונות של חתולים וליצנים – אלה הפופולריות ביותר. אם שתיים־שלוש התמונות המציגות נשים תשופות־חזה הן פורנוגרפיה – [illegible] של בוטיצ'לי היא פרסומת לסרט כחול.

העסק שבשנה האחרונה נהפך מכרה זהב כמעט לכל העוסקים בו. אין סכסוכים בוטים בינו לבין ה"וותיקים", אבל את אי הנוחות שחשו בשל כניסתו של גורם זר לשוק ביטאו בתגובה מיידית על הורדת מחירים: תרגיל ידוע למלחמה בסוחר הקטן.

איזי הגיב בטקטיקת "היחס האישי": הישראלים שמגיעים אליו זוכים לא רק בעצות חינם ובחיוך סחבקי, אלא גם באפשרות ללון – לפחות בתחילת שהותם ביפן – בדירה ששכר לצורך עסקי התמונות. הלינה, כמובן, חינם – וחינם ביפן הוא פיתוי שקשה לעמוד בו. במודעות שפיזרו נאמניו בין בתי ההארחה בתאילנד ובקוריאה, מכריז הצמד איזי־יניב על: "יחס אישי" כצד הפיתוי הגדול מכולם: "עבודה ברווח של 500 דולר ביום".

נכון לעכשיו, איזי מאמין – וגם מתחריו מודים בכך – שסלנ ההבקעה הסתיים. בשבועות שעברו ניסו לפחות ארבעה ישראלים נוספים לחדור ל"מחתרת המפיצים", אבל קיפלו זנב. רק חדש אחד, אלי שמו, אומר שבאמתחתו מהפכה אמיתית: הוא יקנה את התמונות מבית־דפוס בהונג־קונג ברבע המחיר, וישבור אפילו את מחירי הדמפינג הנוכחיים של קודמיו. הזירה מתחממת, וכולם שואלים רק מתי יחליטו שלטונות ההגירה של יפן לכבות את האש. איזי אומר: "הם יודעים הכל, אין להם שום בעייה. אם ירצו להפסיק את החגיגה – יוכלו לעשות זאת בכל רגע. השאלה היא רק מתי יבוא הפיצוץ".

בחודש דצמבר שעבר זה היה קרוב. שני פרסומים בעתון יפני בשפה האנגלית ובאחת מרשתות הטלוויזיה הכניסו את שגרירות ישראל בטוקיו למהלך של התעניינות גוברת. יש אומרים גם, ואיזי מכחיש, שאפילו ביאקוזה התחילו לדבר על "מאפיה" ישראלית עצמאית מרי. המפיצים החלו לחוש חשופים, ובקרב הישראלים כבר נפוצה שמועה ש"זהו זה, החגיגה נגמרה, ומי שתכנן טיול על־סמך הרווחים הצפויים ממכירת התמונות – יכול כבר לעשות 'בוקינג' לטיסה ארצה". אבל אותו מזל היה חזק מכל, המכירות גברו והעסקים מעולם לא היו טובים יותר. בטוקיו מחכים לפיצוץ הבא.

בינתיים עוד ועוד איזורים ביפן מוגדרים "מסוכנים למכירה". בנוסף לטוקיו, גם ערים גדולות אחרות כאוסאקה והירושימה שוב אינן מבטיחות קבלת־פנים אוהדת לרוכל הישראלי המתנחל על מדרכותיהן. מפיצי התמונות דואגים להזהיר את הישראלים המתייצבים במשרדיהם וממליצים להם לפנות לערי השדה, למקומות המרוחקים והנידחים יותר.

עשרים ישראלים שרחו את ההמלצה ופרסו דוכנים במדרכות הירושימה, גורשו מיפן בחודש שעבר. שוטרי ההגירה תפסו אותם בשרוול והוליכו אותם צמוד־צמוד מהמדרכה הישר לנמל־התעופה. איזי, שמחזיק עכשיו בטוקיו שתי דירות, אחת למגורים והשניה לעסקים – סבור שגורל דומה צפוי גם לו: "הסיכון מחושב", הוא אומר, "כל יום נוסף שלי ביפן הוא רווח נקי, אפשרות להנות מהמדינה הנפלאה הזאת ולהמשיך בלימודי הקארטה".

אבל בינתיים העסקים בעיצומם, ובעבור הישראלים המוכרים – כל יום עסקים נוסף מיתרגם בדרך־כלל לכמה מאות דולרים. שיטות המכירה משתנות מאדם לאדם, וכמו שישנם כאלה שממש "נולדו לרוכלות", קיימים גם רבים אחרים שנכשלים. איזי אומר שעל כל הצלחה ישנו לפחות כשלון אחד. הצלחה, במושגי הישראלים ביפן, היא רווח נקי – אחרי הוצאות מחייה וטיול – של לפחות 3000 דולרים בחודש; כשלון הוא רווח של 1000 דולרים ולמטה מזה...

ישראלי שעולה על דרך התמונות מקבל "ערכת מכירה": תמונות, מסגרות, מחצלת לפריסה ושלט בשפה היפנית. מי שמבקש מקבל גם "תעודת מסכן": שלט המכריז משהו בנוסח: "אני סטודנט

(המשך בעמוד 28)

בוקר טוב קוקאין

(המשך מעמוד 9)
בפנאי הישראלי הוא הרביעי אחרי אכילה, טלוויזיה, ומוסיקה. התפטרתי בעברית נכונה.

אחרי־כן המשכתי בעשיית סרטים לפרנסתי. כתבתי תסריטים לפי הזמנה ("בנות", "הקרב על הוועד", "אירית עירית") ועוד שניים־שלושה תסריטים שטרם צולמו. בו בזמן שיחקתי במספר סרטים. האחרונים שבהם היו "מאחורי הסורגים" של אורי ברבש ו"עד סוף הלילה" של איתן גרין (וגם תפקיד קטן ב"מחוץ הדלתא" של גולן. אבל זה לא נקרא סרט אלא הפגנה פאשיסטית שעלתה למעלה מעשרה מיליון דולר בכדי שהבמאי יוכל לשחק עם המכשיר האהוב עליו – המגאפון). ב"עד סוף הלילה" (סרט שייצג את ישראל בפסטיוואל קאן) הורדתי את המבקרים על הברכיים. הם נאלצו, אחרי עשרים שנות עוינות, להודות כי מדובר בשחקן ש"קורע" את המסך ומביא אל הקולנוע אותנטיות וכאריזמה. ואכן, מתוך 32 הסרטים ששיחקתי בהם עד כה, היה זה הראשון שהייתי מוכן להודות כי אני טוב. ברור שמלבד המבקרים לא היה שום גורם שפירגן לי. אחרי קרוב ל־40 סרטים וכ־15 שנות יצירה לא זכיתי בכינור דוד או בפרסי האיכות של תעשיית הסרטים. קונצנזוס של שנאת דיין ששמו אינו מתחיל במשה.

חיי האישיים הצטברו לדמיי־מזוונות ודבקות בילדים. איזה כוח טמיר גרם להם להתעלם מעקשנות העתונות והציבור לשאת את אביהם מן האמנות אל טורי־הרכילות. הם, מצידם, התעקשו על אבא נטו, ובכך נהפכו לשלוש הסיבות לחיי (יש לי בנוסף, במילנו, ילדה בשם אסיה, שאמה התעקשה ללדת ולגדל בלא קשר אלי. היום היא כבת שבע. כל מה שיש בידי הן תמונות של הילדה היודעת כי אני אביה, ויש רגעים שהייתי רוצה לראותה עם מעט האיטלקית שלי).

כל הסיכום הנ"ל התרוצץ במוחי, סיפק לי שפע של תירוצים להריח קוקאין, לשתות, לאכלס את הגוף בכדורים. לעבוד על בסיס של כדורי־מרץ, לחפש תירוצים נוספים לחיי מלבד הילדים. היה לי ברור שאין סיכוי לעבור את מחסום השם ומקום המירבץ הטבעי שלי – כמו איזה סוג נדיר של תאו־מים – בעמודי "לאשה" ו"רחל המרחלת".

התחלתי להסתגר, תוך שאני טורף מחדש את תקופת לימודי הפילוסופיה באוניברסיטה, מהפרה־סוקראטיים ועד ויטגנשטיין. אבל מכל הפילוסופיה של הזמן החדש, מצאתי עצמי "בבית" אצל קירקגור, היידגר וניטשה. האנשים שקבעו כי את האור בקצה המנהרה אתה המדליק, וקצה המנהרה, כמו שערי־הצדק של קפקא, הוא בעצם קיר אטום. אנחנו רק חבורה הנעה עם פנסי־זהרות. אחרים מגששים אחר המשכנתא, אחרים אחר דרגה, ואנשים כמוני אחר הצדק האישי. מכל החיפושים, מה שמצאתי בתיבת־הדואר היה צו־קריאה.

הצו הזמין אותי לחידוש צניחה. אין זה המקום לספר את תולדות הגדוד המופלא של הצנחנים אליו הצטרפתי ב־1972 (לאחר הסדיר, שהיה מלאכת מחשבת של בתי־סוהר, ריתוקים, סירוב פקודות ושנאת האויב שהיה בעיקר הרס"ר, השי"ג, ובעלי דרגות גבוהות). כל זה תוקן כשחזרתי אל הצנחנים, ושנים אחרי־כן עברתי קורס־צניחה, שהיה בשבילי מבחן אל גבולות האומץ.

ואמנם הצניחה, בעיני, היא הפחד כשלעצמו. המלחמות השונות שהשתתפתי בהן (ששת הימים, יום כיפור, לבנון) והמילואים במקומות מסוכנים, לא יכלו לאותו שיתוק, מחנק, סחרוריות, נטייה לרוקן את בני־מעיך, וטימטום מוחלט שמלווים אותך לפני הצניחה. מהרגע שבו המטוס מתקרב על מנת לקחת אותך ואת השק האידיוטי שעל גבך, ואת האמונה שאיזה חוט בגודל של תפירה פלוס ישלוף החוצה חתיכת מטריה. ואז, אולי תזכה בדקה וחצי אירורות, שבסופן תחכה לך הקרקע במהירות של עשרה מטרים בשנייה. גילגול או לא גילגול – את המכה הנוראית תחטוף, ואז סיגריה.

תרגיל חידוש הצניחה הזה היה הגרוע מכולם.

יתכן משום שנעורתי בכרור בונטון נגד מצבי חרדה, או אולי מפני שבמטוס התיישב לידי בחור, שהגיע שלשום מנפאל ותספורתו כשל הרי קרישנה, והוא התעלם מן התגורות והקסרה כדראלוס בשעתו. יותר מזה, הצניחה לא עניינה אותו כמו תעשיית הסרטים הישראלית, ועד לדלת היציאה לא הפסיק לשאול אותי פרטים על הנגטיב, המצלמות וכו'. רק בעיטה אדירה של המדריכים העיפה אותו לחלל העולם. ואז הגיע תורי.

בתוך שנייה עשיתי את כל השגיאות האפשריות. יצאתי ברגל הלא נכונה, מה שהדביק אותי לצירו של ההרקולס ועצר את כל הרבוקה מאחורי, כי המדריך חשב שנתליתי על בטן המטוס. אבל פרט לזנגג הגילגול על גוף המטוס לא קרה דבר, והמשכתי למטה. המצנח נפתח, אבל מהראש שלי ועד ה"חופה" הייתי נעול בתוך ה"פיתולים" (מצב שבו המיתרים מסובבים ומקטינים את קוטר החופה, מה שמאיץ את קצב הצניחה עד כדי סיכון). מאחר שהמצנח הרזרבי לא נראה לי, התחלתי להסתובב באוויר בעזרת הרגליים. בתום הדקה וחצי השתחררו הפיתולים ואני, כמו שני שקי מלט רטובים, נמרחתי על הקרקע.

כנראה שהכשלונות, לא פחות מכוח המשיכה, נהפכו אצלי לשיטה. במלחמה הבאה אני צונח יד ביד עם המדריך. הצניחה היא סוג של התגרות במוות, ואני כבר הייתי בתוך שנת האפס. לא רציתי למות או להתאכר. יחד עם זאת, הרצון לחיות שאף לאפס. לו הייתי מת באותו זינוק אומלל, הייתי משאיר אחרי מכסימום שער אחורי ב"העולם הזה".

נשארתי בחיים בכדי לחזור למשרד ולשמוע את מנחם, אלוהים, גולן מזמין אותי ללוס־אנג'לס לכתוב ולביים סרט בעבור חברת "קנון". נאמר לי שיש להם שם לסרט, אבל אין להם סיפור, והם כבר מכרו את השם בהנחה שאחריו יצולם גם סרט.

הסכמתי מיד ויצאתי לדרך ללא מצנח.

(המשך בשבוע הבא)

אסי דיין

זהב מאלומיניום

(המשך מעמוד 26)
אין לי כסף לחזור ארצה ללימודי, אנא עזרו לי". מי שמכיר את נפשם הרחומה של היפנים, יודע שזה עוזר. ישראלים רבים אינם בוחלים במסכנות הזו ומוחלים על תחושת הבושה. הם מעדיפים לקפל את הזנב בפני הין היפני ולנופף בו אחרי־כן ברובעי הקניות של סיאול ובנגקוק.

במקומות מועדפים למכירה נחשבים – בשעות היום – הפארקים הגדולים, שהיפנים המעונבים ונשותיהם בשמלות הקימונו פוקדים בימי שמש באלפיהם, ובשעות הלילה – המועדונים שאותם יפנים מעונבים, ושתויים קצת, פוקדים בגפם.

"אנחנו יודעים", אומר ישראלי שהרוויח ליד אותם מועדונים 10,000 דולר מדי חודש – "שליפני קשה לומר 'לא', בוודאי שקשה לו לסרב ל'גייז'ין' (הכינוי היפני לזר) ועוד יותר מכך קשה לו לסרב כאשר הוא, היפני, שתוי. אז אנחנו אורבים להם ליד המועדונים, מושכים אותם בעדינות לדוכן ומשכנעים אותם בלי בעייה לקנות תמונה אחת להם, אחת לאשה ואחר לחברה או למארחת הממתינה להם ליד המועדון. מספיק שנשכנע יפני אחד, ועשינו את שלנו – כאשר היפנים רואים שאחד מחבריהם קנה משהו, הם ירוצו בהמוניהם לאותו דוכן ויקנו לעצמם בדיוק אותו דבר...".

אלא שכסף־הכל מוזכר בעבודה מפרכת. כדי להרוויח, צריך להשקיע במכירה שעות עבודה רבות, כל זה תוך בריחה מתמדת מהשוטרים היפנים שלעולם אינם נוקטים באלימות אבל בקשתם "להתקפל" חייבת להיענות. ישראלים שניסו להתחכם גילו שהשוטרים היפנים, עם החיוך והכסיות הלבנות, מכירים גם את שפת הכוח. גם המגע עם המאפיה היפנית – היאקוזה – נהפך מאיום נורא לחוויה יפנית אמיתית. היאקוזיונרים, שגובים דמי־חסות כמעט מכל בעלי העסקים ביפן, נוטים לבקש גם מהישראלים לתרום את חלקם. דמי התשלום מגוחכים בהשוואה לרווח מהמכירות, והם כוללים גם קבלת כרטיס ביקור מהיאקוזיונר החביב (חייכן כמובן) והבטחה להגנה אמיתית. מסתבר שביפן, אפילו המאפיה מעניקה לזרים יחס מיוחד.

"קשה מאוד להרגיז את ה'יאקוזה'", אומר איזי, "צריך להיות אידיוט אמיתי כדי להוציא אותם מהכלים. אבל ישראלים שמתחו את החבל יותר מדי ראו שה'יאקוזיונרים' יודעים גם לבעוט בדוכני התמונות. אני, בכל מקרה, מנחה את המוכרים לשלם ל'יאקוזה' ולא להתווכח. כך עשיתי גם אני כאשר מכרתי ברחוב".

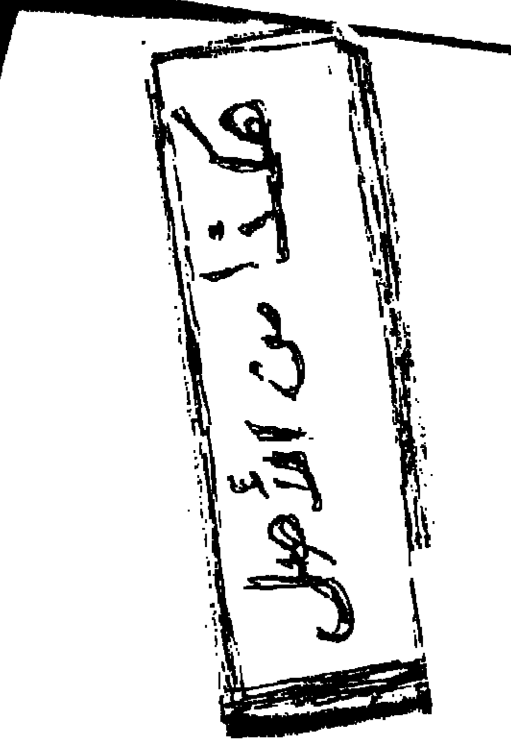
יחסים מתוחים וקשים יותר קיימים בין הישראלים המוכרים לבין קבוצת מוכרי תמונות אחרת שזכתה לכינוי "המאפיה הצרפתית". מדובר בחבורה גדולה של צעירים צרפתיים הרוכשים בפרוטות תמונות דמויות ציורי־שמן ממכונת הדפסה בהונג־קונג, ומוכרים אותן ביפן בכ־100־80 דולר האחת.

הצרפתים נותנים ליפנים להבין שמדובר בעבודות שמן מקוריות שציירו הם בעצמם, והיפנים תאבי־האמנות קונים וקונים. הצרפתים הגיעו ליפן עוד לפני שהישראלים גילו את קסמי ציורי האלומיניום, והם מגלגלים סכומי־עתק שאין להשוותם לדמי הטיול שמרוויחים הישראלים. הצרפתים הגיעו ליפן אך ורק כדי לעשות כסף, הרבה כסף, והישראלים שמנסים להרוויח בשיטות דומות את הוצאות הטיול שלהם, מעצבנים אותם. חיכוכים פרצו בעיקר באוסאקה ובהירושימה – שני מעוזי "המאפיה הצרפתית" – וגם האלימות דיברה. "הצרפתים מסוכנים", אומר איזי, "שלא כמונו, הם באו ליפן במפורש כדי להתעשר, והם ירמסו וידרסו כל מי שיפריע להם".

וגם בתוך הקהילה הישראלית האהבה אינה שורה. מריבות בין ישראלים על קרנות רחוב ופינות בפארקים ("אני הייתי ראשון") הן עניין שבשיגרה. ישראלים שטיילו יחד במזרח כחברים, נהפכים על מדרכות יפן לאויבים. "לא הכרתי את החברים שלי", אומר אחד הישראלים, "אנשים שטיילתי איתם יחד בהימליה, שהיו החברים הכי טובים שלי בטיול, שיחד תיכננו לבוא ליפן ולעשות כסף להמשך הטיול – פתאום מנסים להכשיל ולהטעות אותי. לא היתה להם שום בעייה להכניס לי בוקס בפרצוף כדי להכריח אותי לתפוס 'מרחק סביר' מנקודות המכירה שלהם".

ב"בית מיקי" ו"בית יושידה", מקומות הריכוז העיקריים של הישראלים העובדים בטוקיו, מגלגלים את סיפורי ההצלחה על מכירת התמונות עד השעות הקטנות של הלילה. ישנם ישראלים שהפכו את המכירה כמעט לדרך חיים והם מוכנים לשכנע אותך שאין דרך טובה מזו להכיר את יפן ואנשיה; ישנם שמקללים כל רגע, סופרים את הרווחים ומקפלים את הדוכן ברגע שצברו מספיק להמשך הטיול. שם, ב"בית מיקי" וב"בית יושידה" ובבתיהם של דני ומשה, אמיר ואיזי ויניב, מתפללים לעוד כמה חודשים של חסד ממשטרת יפן, משלטונות ההגירה שלה, מהיאקוזה, עוד קצת – וזהו.

עמנואל רוזן

איכות בכל גיל

"כל-גיל" - רהיטים איכותיים יותר, נוחים יותר ובטוחים יותר - לחדרי ילדים.

רהיטי "כל-גיל" - רהיטים שנולדו בשביל ילדים ובשביל הורים. הורים שמקפידים על איכות.
אם איכות חשובה לך, "כל-גיל" היא הכתובת שלך.
הכנסי לאחת הסוכנויות שלנו עוד היום.

איכות - האפשרות להוסיף להתאים ולהחליף פריטים גם אחרי שנים רבות.

איכות - תכנון פונקציונאלי ללא פשרות, חומרים מעולים וביקורת טיב קפדנית.

איכות - שלמות בביצוע ובשרות. כל פריט שתודקק לו תמצא במלאי.

איכות - תמיד תוכל לפרק, להוביל ולהרכיב מחדש את הרהיטים והם ישארו חזקים ויפים, כחדשים.

איכות - עיצוב קלאסי, פינות צבעוניות מעוגלות גם בדלתות הארונות ובמגירות.

איכות - תוכל לתכנן את החדר בצורה מודולרית גם לרוחב וגם לגובה. היום ובעתיד.

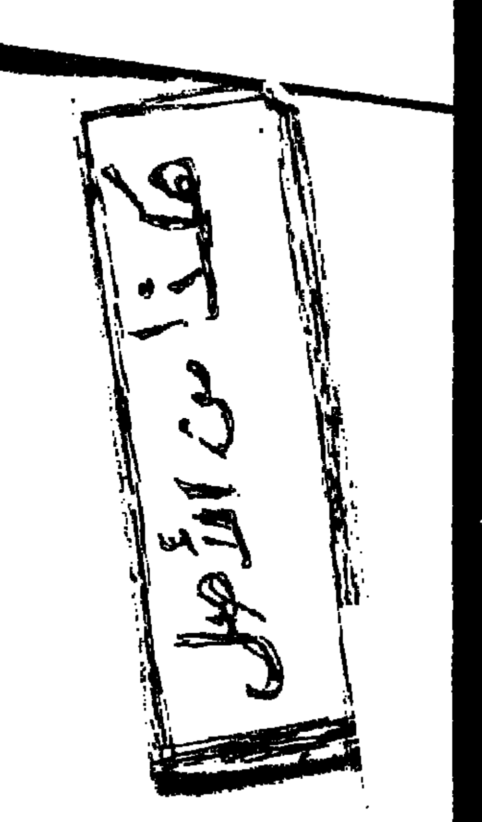
רהיטי כל גיל

קבוץ גבעת ברנר
חנות המפעל: קיבוץ גבעת ברנר, טל' 08-443920

סוכנויות: תל-אביב: כל גיל רח' פלורנטין 50, טל. 03-839083. רהיטי שחר רח' דיזנגוף 201, טל. 03-227817. נתניה: כל גיל רח' שמואל הנציב 22, טל. 053-331639. ירושלים: רהיטי ויסמן דרך בית-לחם 118, טל. 02-719069. טיבי רח' אבן ישראל 5, טל. 02-224950. אילת: תינוקיה שד' הדקל 463/5, טל. 059-71816. חיפה: רהיטי הגורן שמרת רח' אלנבי 117, טל. 04-511269. רהיטי הצפון רח' ההסתדרות 1 (צ'ק פוסט). 04-740727. באר שבע: רהיטי אידיס רח' החלוץ 63, טל. 057-78359. קרית גת: רהיטי כל-עץ שד' לכיש 7, טל. 051-884744. ובחנויות המובחרות ברחבי הארץ.

אם אתה רואה רחוק נראה אותך אצלנו בקרוב

הטיילת של עכו: ... ים־תיכוניות על המים

מאת נילי פרידלנדר
צילמה שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

30. הטיילת של עכו

להגיע לעכו בשעות אחר־הצהרים המאוחרות, לשוטט קצת בעיר העתיקה ולבלות ערב בטיילת. מרוב מקומות חדשים, שוכחים לפעמים את המקומות הישנים והטובים. להיות בערב קיץ בטיילת של נמל הדייגים, בעיר העתיקה של עכו. הסירות הצבעוניות, הדייגים, הילד שנותן חיוך מלא שיניים לבמות בפנים שזופים, ועומד ליד עגלה ירוקה מלאה תורמוס מלאן. והאבטיח בצלחת.

הרוח הקלה מהים והאווירה השלוותית והנעימה. איפה היינו? בדרום צרפת? בספרד? באיי יוון? לא שם, אלא כאן, על חוף הים התיכון שנראה כמו שצריך להיראות חוף כזה בערב קיץ. המון כסאות לבנים ושולחנות על הטיילת, מסעדות דגים מוארות כאור פנסים אחדים, כיכר מרוצפת אבן, פנסים כחולים ותנועה בלתי־פוסקת של גברים, נשים וילדים שמטיילים על הטיילת.

יהודים, ערבים, כאן אין הבדל. תענוג לראות את תושבי עכו בטיילת שלהם כמו בתהלוכה על המים. אמהות ואבות צעירים דוחפים את עגלות התינוקות. לילדות צמות השער והתלתלים יש סרטי משי לבנים בשיער, ולאחדות אפילו "בקבוקים" בשיער. מתנדבים ומתנדבות עם שיער צהוב מסקנדינוויה ושיזוף עמוק מאכזיב ומקיבוצי הגליל המערבי. כולם כאן, והמקום הזה נראה פתאום יותר חוץ־לארץ מאשר הטיילת של תל־אביב.

כאן פוגשים את צורת הבילוי האהובה על אנשים שחיים ליד ים. היום נגמר ובבתים חם. מתקלחים, לובשים בגדים נקיים והולכים לשוטט בטיילת עם המשפחה והחברים.

די להתיישב כאן על הכסאות של בית־הקפה ולראות את כולם עוברים. ואם זה ביום שלישי אחרי־הצהרים, אפשר לראות גם חתנים וכלות מצטלמים על הטיילת.

עכו, עולם אחר במרחק שעה ועשרים דקות מתל־אביב. אפשר לתכנן כאן בילוי של אחר־צהרים וערב. חייבים לבוא רעבים, ישר אל החומוס ב"כף הזהב". מנה ראשונה. ואחרי־כן לשוטט לאורך החומה המזרחית ועליה, לרדת מערבה לכיוון נמל הדייגים, ולהיכנס לראות את חאן אל־עומדן, וגם את מסגד אל ג'זאר מול אולמות האבירים ברחוב סלאח א־דין.

כמו באיסטנבול, חצר יפהפייה של מסגד עם ערוגות ירוקות, וריח היסמין והפיטנה, זה הפרח הלבן עם לב־זהב. ואחרי־כן לרדת בכיוון הנמל ולחשוב איפה לאכול את ארוחת הערב. אולי במסעדה ששמה ה"נמל"ז לשוטט בכיכר שבדרך אל הטיילת ליד נמל הדייגים. את האבטיח לשמור לאחר־כך, לתוך הלילה בטיילת. יופי של מקום. סעו לשם הקיץ.

● **כל הדרכים מובילות לעכו:**
מטבריה, מנהריה וכמובן מחיפה ומתל־אביב. אפשר לנסוע במיוחד ואפשר להיות כאן כשנמצאים בסביבה. עיר עתיקה מאוד, בת 4000 שנה בסך הכל, שעברה בשנים האחרונות שיחזור, שיפוץ וציחצות. עיר נקייה מאוד, חלוואי על תל־אביב. וחלוואי על יפו, שם שופכת עיריית תל־אביב זבל וגרוטאות למפרץ הכי יפה של העיר, בגבעת עליה.

עכו. עיר שחיים בה יהודים וערבים במעורב וביחד. וזה שהיא לא מגיעה לכותרות העיתונים בשנים האחרונות רק מראה שהכל בסדר. חיים כאן יחד, בשקט טבעי ובטוח, כמו החלום שלנו על חיים משותפים בארץ ישראל. יש פה גם ים נהדר ונקי, בלי גלים, שקט בקיץ. ואפשר לשלב בטיול הזה גם שחיה במפרץ עכו. חוף הרחצה נקרא "חוף ארגמן" והוא ממש בכניסה לעיר, מכיוון חיפה, אחרי הצומת עם המלונות, "מוטל ארגמן" ותחנות הדלק.

● **הכניסה לעכו:**
בצומת תל עכו פונים מערבה, עוברים משמאל ליד חוף ארגמן. נכנסים לעכו ונוסעים לאורך רחוב בן עמי עד לצומת רחוב ויצמן. כאן פונים דרומה, שמאלה. אחרי נסיעה של 300 מטרים מגיעים לחניון אבירים, משמאל לכביש. כאן חונים והולכים לטיול על החומה הנראית לפניכם, עם שני מגדלי השמירה העתיקים. כדאי לעלות למעלה במדרגות המשופעות, להראות לילדים את התותחים מתקופת נפוליאון, ולהסתכל סביב.

יורדים למטה ופונים ימינה לעבר רחוב סלאח־א־דין. שם אולמות אבירים, האולמות הצלבניים התת־קרקעיים שאפשר לסייר בהם עד ארבע אחה"צ. ולמי שלא היה כאן לפני־כן – כדאי. מולם יש בר אירי קטן שפתוח עד מאוחר בערב ואפשר לפגוש בו אנשים שהגיעו לעכו ביאכטות שלהם מאוסטרליה.

ברחוב הזה גם המסגד על שם ג'זאר פחה שמשל בעיר במאה שעברה. נותנים לשומר הזקן שקל לראש ונכנסים לחצר עם "הקיוסק" הטורקי, וקירות המסגד המצופים שיש בצבעים ובגוונים שונים ויפים. כל הארכיטקטורה כאן מרשימה מאוד. כדאי לראות.

אחרי־כן פונים מערבה לעבר נמל הדייגים. אפשר לנסות להגיע אליו עם המכונית. יש מגרש חנייה קטן לפניו, ליד מסגד "סינאן באשה" עם הכיפה הירוקה והצריח, בדרך אל הנמל. מהכיכר הקטנה הזו פונים ימינה, כשעומדים עם הפנים לים, וניגשים לראות את החצר היפה של חאן אל־עומדאן שפעם יהיה מלון, מהיפים בארץ. בכיכר יש מסעדות אחדות, ויורדים ממנה אל נמל־הדייגים והטיילת.

בוחרים עמדת תצפית על אחד מכסאות בית־הקפה, חאן מרינה. מזמינים אצל הנער הזריז משקה או אבטיח – וההצגה מתחילה. זהו הפסטיוואל האמיתי של עכו. התיאטרון המקומי של האנשים שחיים כאן, ערבים ויהודים יחד, וזו לא הצגה של תיאטרון אחר, אלא החיים בעכו. ככה זה כאן בקיץ. ומרוב שמחה, אל תתביישו לבדוק את החשבון שיביא הנער בסוף ההצגה.

עכו, החומה המזרחית: כדאי לעלות במדרגות ולהראות לילדים את התותחים מתקופת נפוליאון.

לא רוצה לירות בכל אחד, אלא בכל עשירי

יגאל תומרקין: "הייתי רוצ[...]
שתיצפה אל הים וסטודיו[...]
התחתונה ומעלית יש[...]
השניים, כדי שבכניסה ו[...]
לא אתקל באף אחד. א[...]
מתחת לפני הי[...]

תל־אביב היא עיר נהדרת לעיוורים ולגיבנים. הדבר היחיד שמחדשים בה זה המדרכות. השאר מתפורר. היא מאוד יפה בלילה, מהרגע שמתחילה לנשוב הרוח המזרחית. היא מאוד סימפטית בבוקר, כשעוד לא רואים את האנשים העצבניים, העייפים האלה. בלילה – זו מטרופולין. ביום רואים כה את המיפגש בין המזרח־התיכון למזרח אירופה, וזה עונש מבחינת תפיסת איכות־חיים, אסטטיקה, התייחסות לרשות הרבים.

ברחובות הראשיים של הערים הגדולות במזרח אירופה נקי בפקורה. הרחובות הצדדיים – מוזנחים. בדיוק כמו פה, כולל שיני הזהב. גם במזרח־התיכון אין התייחסות לרשות הרבים. ההתייחסות מתחילה ביוון. הכפרים נקיים, מטופחים, מסויידים, עם צמחייה מתאימה. פה חושבים שצמחייה זה דשא. ודשא גדל קשה, מתקרח מהר, וזלל המון מים והוא לא מפה. פה צריך לאלף מקומות בצל, לא דשא, ואפשר להתחיל בשבעת המינים, זה לא רע. עם יבוא כמו הוביסקוס ובוגנוויליה.

אני משתדל מה שיותר לחיות עם עצמי. לעתים נדירות יוצא לצורך התגודדות או לפגוש חברים. מתנתק מאנשים יותר ויותר. סך הכל, אנשים עוד לא הגיעו בסולם האבולוציה לאן שצריך, אנחנו לא כל־כך רחוקים מהעץ, ולכן אנשים נוהים אחרי דברים מתענים כמו רגל והמגון. מעט אנשים הגו לעיונות נעלים ויפים אבל לא ישימים, ואחרים מנצלים אותם לכאן או לכאן.

אני מעדיף את הבית, עם הספרים, התקליטים, הוידאו. יש סדר־יום כי יש תינוק ויש כלבים, איתם אני יוצא לטייל בבוקר ובלילה. בדרך־כלל מתקשר

שטח פרטי

יגאל תומרקין

אמן

נולד ב־1933 בגרמניה לאם יהודיה ואב גרמני. עלה לישראל עם אמו כשהיה בן שנתיים. עיקר השכלתו "ים תיכונית". שנים רבות התפרנס מאחזקת סירות ותפירת מפרשים. ב־1955 נסע למזרח גרמניה להכיר את אביו, שחקן ובמאי. תקופה מסויימת עבד עם ברכט ב"ברלינר אנסמבל". הציג עשרות תערוכות בארץ ובחו"ל. גר עם אשתו השניה, בנו בן השנתיים ושני כלבים בדירה שכורה ברחוב מאנה, תל־אביב.

בצורות שונות, לים, ומתרחק מהאבטיחים. אני מפליג בים מ־1946. הכרתי, אהבתי, התפרנסתי (תפרתי מפרשים, הדרכתי וכו) – חייתי מהם. עד לפני שנים הפלגתי לפחות ארבע פעמים בשבוע, אבל מאז שכל אלה שהכרתי מהם בדיזנגוף הגיעו למרינה – יש לי סלידה גם מהים.

אני אוהב ללכת, לטייל במקומות שבהם לא אתקל במנגל ולא באנשי אורי רביר – ה"בארדים" של החברה להגנת הטבע שלא נותנים להעמיד מעשה ידי אדם כקנה־מידה מול מעשה בראשית. מידבר בלי פירמידות זה לא כמו פירמידות עם מידבר, וגם פירמידות בלי מידבר זה לא אותו דבר. הנגיעה של מעשי אדם במעשי בראשית היא מבורכת. הקללה היא כשמידבר או ג'ונגל מכסים מעשי אדם, וקללה עוד יותר גדולה – כשמעשי אדם מכסים לגמרי את הטבע.

הפיתוי לשפירת הדירה. הזו היו שתי וושינגטוניות גדולות שצמרתן נכנסה למרפסת. יום אחד, לפני כשנה, חזרתי מירושלים, והנה כרתו את העצים. ניקמתי הדירה היתה שאמרתי לבעלת הבית שאם היו עוקרים את העצים כמו שצריך, באופן מרעי, היתה מקבלת בעבורם הרבה כסף.

לעבור דירה עם אלפי ספרים ותקליטים, זה סיוט. הייתי רוצה להגיע אל המנוחה והנחלה. יש ימים שאני חושב על ירושלים, בגלל הרוח אחה"צ. במיוחד כשזה מתניק ואתה מזיע ודביק ועיניך בוערות ואתה נראה מאיזה חומר מחורבן אתה עשוי. הייתי רוצה דירה שתיצפה אל הים וסטודיו בקומה התחתונה ומעלית ישירה בין השניים, כדי שבכניסה וביציאה לא אתקל באף אחד. או דירה מתחת לפני הקרקע, עם חדר שאסור בה את המיקרו־קוסמוס שלי. אני מאוד לא אוהב חלונות פתוחים ואור חזק וקונטרסטי. זה שייך לחוץ. בבית אני אוהב כשהאור מעומעם: כך רואים את הצבע טוב יותר, ואפשר להתרכז.

אני חסר קואורדינציה, אבל בתמורה יש לי שתי מערכות, ואני מסוגל לעשות שני דברים במקביל: לקרוא ולדבר, להקשיב למוסיקה ולעבוד. בדרך־כלל אני מעדיף מוסיקה קאמרית, או ווקאלית של המוסיקה

באיזו תקופה ובאיזה מקום היית רוצה לחיות? *לכל תקופה ומקום הייתי סוחב את עצמי.*

או מה זה משנה? אילו יכולתי לחיות מחוץ לעצמי, הייתי רוצה פעם לשבת ולצפות בעצמי.

מה מניע אותך? *העובדה שבתוך ראשי יש שלושה שרבים על שני כסאות.*

מי היו גיבורי ילדותך? *יורדי־ים, מגלים, ארכיאולוגים, נוסעים אמיצים. לגיבורים לוקאליים לא היתה לי אמונה.*

לאילו גיבורים ספרותיים אתה מרגיש קירבה? *הקונסול ב"מתחת להר געש" של מלקולם לורי, סטיבן ב"דיוקנו של אמן כאיש צעיר" של ג'ויס.*

את מי היית רוצה לפגוש? *את הפסל קונסטנטין ברנקוזי, סקיפיו אפריקנוס, סולימאן המפואר, מיכלאנג'לו, את האפיפיור ליאו ה־10 כי היה לו חוש הומור מיוחד, את נפוליאון, טולסטוי, דידרו, ויון, היינה.*

מי השונאים שלך? *אלה המשחקים את הילדים הטובים ומדביקים לי סטיגמות. נחשים בעור כבש. ויש רבים כאלה.*

מי החברים שלך? *כל מיני. אמנים, אנשי מדע, אנשי צבא, אפילו מהעולם התחתון, רק שבזמן האחרון אחד מהם יושב בכלא והשני – אללה ירחמו.*

מה מרגיע אותך? *ליטוף.*

מה אתה שונא לעשות? *סדר.*

מה אתה מתעב? *פוליטיקאים. זיקית על ידם זה כלום. ההבדל בין הטובים לרעים זה בין זונבי לא־אמות שיודעים להסוות זאת, לבין שקרנים פתולוגיים.*

מה לא מוסרי בעיניך? *לעשות לחברך מה ששנוא עליך. וכדי לא להתפתות, אני משתדל מה שפחות לבוא במגע עם אנשים. אין לי חצר, אין לי גרופי'ס, אני לא יושב בוועדות, אין לי עמדות־כוח.*

איך אתה מפנק את עצמך? *עובד שעתיים נוספות.*

מה החולשה שלך? *אני אומר דברים נכונים במקום הלא נכון, ואומר אותם בצורה לא אצילה, בלי ואולין. זה מעצבן, מביך ומביא לי הרבה אויבים.*

מה היית עושה אילו הגרלת הרבה כסף? *הייתי קונה כל מקום שמוצא חן בעיני, מעמיד בו עבודה שלי ומשלם לצוות אחזקה.*

על מה אתה מתחרט? *שלא גדלתי בציוויליזציה נורמלית, בלי שייכות, געגועים ויסורי מצפון, ושאינני מסוגל לנתק את הקשר לארץ. יש לי הישוסים מרובים לגדל פה את ילדי. לפעמים נדמה שלחיות פה כיהודי גאה, זה לא פיצוי נאות. ביחוד כשמכירים הרבה הורים שקברו את ילדיהם.*

מה ישראלי בעיניך? *כוח אילתור שמתגבר על פאשלה. אחד שעושה שלוש פעמים וחושב פעם אחת, וזה במלחמה, בעבודה, על הכביש. וזה גם 'אל תגיד לי, אל תלמד אותי'.*

מה אתה רוצה ליום הולדתך? *שנה פחות. לא יותר.*

מה היית רוצה לשנות בעצמך? *להוריד 10 ק"ג.*

במה השתנית במשך השנים? *הביקורת העצמית שלי התחזקה. אני יודע יותר את ערך עצמי, ופחות איכפת לי מה אחרים אומרים. נעשיתי יותר מתון ביחסי לסביבה; לא רוצה לירות בכל אחד, אלא בכל עשירי.*

מהו זכרון הילדות החזק שלך? *הייתי ילד־חוץ בקיבוץ. אחרי שהפכתי עולמות, אמי באה לחזיר אותי העירה. באמצע הנסיעה, על כביש הסרגל, הצטרכתי מאוד לבית שימוש. אמי ניגשה לנהג וביקשה שיעצור, אחרי ויכוח הוא אמר בקולי־קולות – נו, אז שהילד ירד כבר לחרבן. ירדתי, וכל האוטובוס נעץ בי עיניים.*

איפה היית רוצה להעמיד פסל? *תחת כל עץ רענן ועל כל גבעה רמה... להגדיר כל חלק של הארץ להעמיד פסל למידבר, להר, לים, למקום הנמוך ביותר בעולם ואולי גם לירושלים, משהו גדול.*

[illegible] הישראלית – כלומר ברהאמס ובטהובן, [illegible] סימפוניות של סוף המאה שעברה ותחילת המאה. אני אוהב מאהלר, למשל, את הרומנטיקנים [illegible] במוסיקה קאמרית, בעיקר את שוברט. לא [illegible] זה נשמע סנובי, אבל אני אוהב את [illegible] אצל באך אני אוהב את הפוגות [illegible] אבל מעדיף את [illegible] לגרמניה. איזו רכות [illegible] שעברה היום במוסיקה. לא כל־כך [illegible] [illegible] חשלמות השכבית – במקום [illegible] חסרי דמיון חברתי, חיים לא צריך לזכור [illegible] את האצבעות, כי רק המוח נמצא [illegible] שצריך, בקוסמופוליטיות [illegible] עשות אחרים [illegible]

עשה־זאת־בעצמך. וזה נחשב יותר מאשר לשבת ולהנות מיצירה של המכרנהט. במקום לעשות את הדבר שלה נכון ולהתעניין בסקרנות בשאר הדברים.

אין סקרנות. שלום בלאוה, גם ביחסים שבינו לבינה. רואים את זה בנושא הסנסואליות כאילו במידה, שלם זיפה נזהרים, אבל בלאוה זו חברה בלי אוונגרד. האדריכלות חוזה לצפות את עצמה כשיש חסר טעם. כל מה שמאה השנים האחרונות רצו לירוק מעצמן – חוזר. גם באופנה מגמבים. יש בוטות, פשטנות, לא פשטות, נטיה לסלסולים, גם שבנלוגיים, [illegible] המון אפסים בטלוויזיה למשל, זמנו פרקים שלא לצורך.

סרטים שנעשו בעשר השנים האחרונות, הם רואים מהבלי [illegible] [illegible]

מה זה בדיוק. אם איקס מתפעל, סימן שצריך לשים שכפץ ולעקוף. הייתי רוצה, למשל, לייסד מועדון אנטי וודי אלן. איש קטן, מגעיל, אנטי מאצ'ו, שמושך כביכול את אש הרחמנות, וכל גמדי העולם מתפעלים מהאנטי־גיבור המאוס הזה. למעשה הוא השלמה של סילווסטר סטאלונה, ושניהם מבחילים.

והמבקרים, כמה שהם חכמים, אבל כשהם עושים סרט מתברר שאינם יודעים אלף־בית ויזואלי. בכלל חסרה פה תרבות ויזואלית. יש תרבות קישוטית, אורנמנטיקה, מין ניארפולקלוריזם. זה מתבטא בכל, אפילו בחזרה לדת ובהשקפה פוליטית. הכל על פני השטח. זו תופעה כלל־עולמית, אבל מכיוון שבארץ הכל יותר קטן וצפוף, מיטיבים לראות את זה.

האמריקניזציה של העולם זה העונש. ארוחות טלוויזיה, מיקרוגל תרבותי, חינוך שטות, אודיאו־ויזואלי, מהכורסה. החיכוך הוא לא אינטליגנטי ולא אינטלקטואלי. וכשהוא כותני, הוא עיסקי ופוליטי. תראי במי בוחרים – החל מפוליטיקאים וכלה בזוכי פרס נובל: רייגן, שמיר, אלי ויזל.

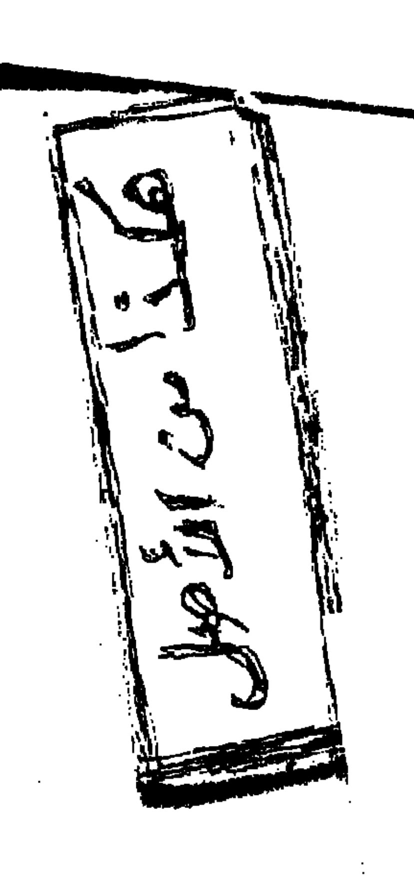
"הייתי רוצה לייסד מועדון אנטי וודי אלן, איש קטן, מגעיל, אנטי־מאצ'ו, שמושך כביכול את אש הרחמנות, וכל גמדי העולם מתפעלים מהאנטי־גיבור המאוס הזה. למעשה הוא השלמה של סילווסטר סטאלונה, ושניהם מבחילים".

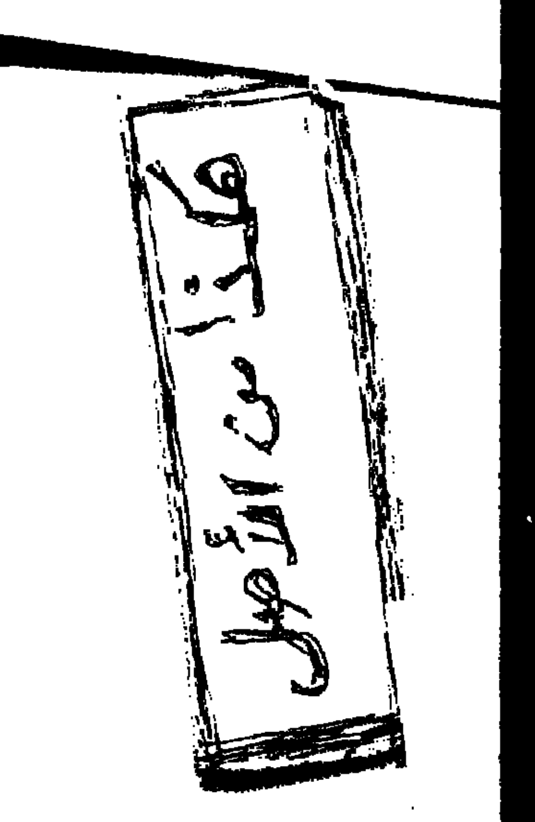
בניגוד לשירה ולאמנות הפלסטית הישראלית, הפרוזה, התיאטרון והקולנוע הישראלי זה אנשים קטנים המחטטים כרבורים קטנים של אנשים קטנים וחושבים שזו אמנות. זה רויעק, בגלל זה אני שונא גם את עגנון. איש קטן עם כשרון אדיר שמחטט חיטוטים קטנים באנשים קטנים. גם לתומאס מאן יש את זה.

אני אוהב ספרים שהם חברים. אוהב אנשי קצות. מורדתה, מבחינה אקלימית ומבחינת השקפה, עם קאמי, איש הים התיכון. רגיש, מחפש, שואל כל הזמן. איש שזורע לפאוב. או פון־קלייסט. מיכאל קולהאס, לאן שהצדיקות של אדם יכולה להביא את העולם, זה אחד הדברים הנפלאים שקראתי. את ג'ויס אני אוהב בגלל כושר הניתוח והיכולת להמריא בזרם התודעה בקלות כזו. גלרנת לארץ באותה צורה, ולהתייחס לדת, אמנות, פוליטיקה. אני אוהב את ז'נה וסלין וקרל קראוס ופרוסט וברנר. ומהאמריקנים את ריימונד צ'אנדלר.

הרנסנס של האופרה הולם את הפוסט־מודרניזם. הרי מגוחך לומר שאופרה היא האמנות הטוטאלית. בסך הכל זו הורדה של כל הדברים למכנה המשותף הנמוך ביותר. ראיתי למעלה ממאתיים אופרות, ואולי אל עשר מהן היה לי יחס שהוא מעל הגיחוך. התפקיד הכי יפה מבחינת משחק שעשה פאבורטי, הוא בסרט הפרסומת שלו ל"אמריקן אקספרס". הוא מראה את הכרטיס ואומר – "אני לא עוזב את הבית בלי זה" – ואתה מאמין לו. אין דבר יותר מצחיק מטנור נמוך עם כתפיים מטאפיה־מאשה ופיאות המגונף מתרבו ושר לאהובתו, זמרת ועבוהה ממנו בשני ראשים. הסיפור, ומוסר ההשכל, השמאלץ. אופרה זו מימונה איזוטית כזאת, מתקליט לפחות אינך רואה את זה.

ראיינה: נורית ברצקי
צילום: שמואל רחמני

מנחם תלמי

מריימה הצדקת

איך שהשנים בורחות. נדמה שרק תמול־שלשום היא עוד ישבה בבאר ההוא, בדרומו של רחוב הירקון, מדהימה את רעבי האהבה, את פרפרי החשק ופליטי הבדידות ביופייה האקזוטי שהיתה בו תערובת משונה של חן, פראות ווולגאריות. היא היתה מדברת בעגה המונית, מחוספסת, וצחוקה המשתלח היה רווי שיעולים צורדניים. המון יין, המון סיגריות ושימוש לא נכון במיתרי הקול.

הה, מריימה, מריימה. הילדה היפה מהשכונה שבעטה במשפחה, במוסכמות, בבושה ובדחקות ופרצה – מצויידת ביופייה ועזותה – אל עולם ה"מארחות". היא היתה ה"מארחת" הראשונה שתרמה השכונה לעיר, לנוף הבארים האפלוליים. מישהו אמר אז שמרוב בושה ירדה משפחתה מהארץ.

תמיד אמרה על עצמה שהיא "סטייל", לא שותה עם כל מתלוא. רק מי שנחשב מליאן, רק מי שידע לשרוף לילה עם ארנק פתוח לרווחה – זכה לחסות תחת כנפיה. והיו לה, טענו יודעי דבר, שגעון של כנפיים. ומי שדבק בה לשעה, ליום, לחודש, המריא למחוזות עוצרי־נשימה. כך סיפרו באותם ימים יודעי דבר, ואנחנו, עולי הימים של תל־אביב, היינו שותים את דבריהם בצמא.

אח, מריימה, מריימה. אש להבה. מבטים בורקים; רושפי אתגר והבטחות כמוסות. חצאית צרה עם חתך ארוך, רגל על רגל, ביד אחת סיגריה ובשנייה כוסית, נשענת קצת לאחור בתנוחה מתריסה. היינו עוברים שם, ברחוב הבארים, רואים אותה בחטף וזוכרים את הסיפורים שהיו ה"גדולים" מספרים עליה. עוברים מהר, הרבה יותר מהר משרצינו. כי המקומות שם היו מחוז אפל שלא נועד לנו ולשכמותנו.

את, מריימה, מריימה. להבת אש צורבת, מדהימה בבגדיה ההדורים, בנעליה מחודדות העקב הארוך. הדרך לביבים הפרטיים שלה היתה רצופה בבגדי יקרות ובמעילי פרווה בתקופה שמכנסי חאקי היו עדיין נחלת הרוב הגדול. עושר מלתחתה התחרה כמעט בעושר לשונה המגדפת. היא קיללה בכל לשון אפשרית וגידופיה היו שזורים ביטויים צולפים וציוריים. קראו לה "המארחת". אף פעם לא בכינוי המפורש והמדוייק יותר של מקצועה. זה היה חלק מן הכבוד שחלקו לה וליופייה האבסוטי.

היא היתה "המארחת" הראשונה שיצאה משכונתה הקטנה. כמעט ילדונת היתה כשהלהיטה את דמיונם ודמם של הגברים בסביבתה. בתקופה שהמלה מין היתה טאבו והמושג חינוך מיני עורר רתיעה ותחושת אי־נוחות, היא היתה מעבירה קורסים על־רגל־אחת לתלמידי גימנסיה "גאולה" שניצבה סמוך לשכונתה. עד כמה שידוע, היו הקורסים, במקרה זה, תיאורטיים בלבד. בדרכה אל ביתה וממנו היתה עוצרת שם מפעם לפעם, לשיחות־מדרכה קצרות עם התלמידים. והללו, מצחקקים בקולניות לחפות על ריגושיהם, היו שותים בשקיקה את סיפוריה, תיאוריה והשקפותיה המתוספסות בתחומים הרומנטיים. לרבים מהם היתה מריימה היפה והפראית השראה להזיות רטובות ומיוסרות.

לילה אחד, בשבוע שעבר, על הגג הקייצי של מגנדה בכרם־התימנים, העלו את זכרה, הפליגו בנפלאותיה, פרשו מקצת עלילותיה. העלו מנבכי העבר הרחוק את הגרמני ההוא שהרעיף עליה מטמונים בתקווה כי תבוא אחריו לגרמניה; את המיליונר האמריקני שהציע לה להיות רעייתו החוקית, ואילו הגדפנית הזו אמרה לו: אוקיי, אני אהיה שלך, רק שלך, אבל לא באמריקה. רק כאן. אני לא עוזבת את הארץ שלי.

תגידו מה שתגידו, פטריוטית אמיתית היתה הגברת הזו מהבאר הפינתי שבדרום רחוב הירקון.

ותוך כדי ניגוב חומוס על הגג של מגנדה, אמר מישהו מהבקיאים בתולדותיה ששני דברים ידעה מריימה לעשות טוב יותר מכל האחרות. על הדבר הראשון לא נרחיב ברגע זה את הדיבור. הדבר השני היה, תתפלאו, אפיית ג'חנון. כך אמר המישהו וכל יושבי השולחן שידעו, זכרו או שמעו – הסכימו. הג'חנון שלה, הם אמרו, היה מהמם. אפילו זקנות השכונה נאלצו להודות כי ג'חנון מעשה ידיה של אותה מופקרת ופרועה היה מעבר לרמה המקובלת.

היה לילה יפה על הגג של מגנדה בכרם. רוח טובה עלתה מהים וריחות טובים עלו מהמטבח. צדוק דאג שהמזג לא יחסר ומיסטר סיימון עירבב לכל מבקש קולה עם וויסקי. ואז אמר פתאום מישהו: אתם מדברים על מריימה כאילו נשמתה עדן. והבנאדם עוד חי וקיים. ומה היא עושה? לא תנחשו, וכולם שואלים, נו, תגיד כבר. והוא אומר, לא תאמינו, הגברת עושה צדקה.

הצחקת אותנו, אמרו לו.

עובדה, עמד הלה על דעתו, עושה צדקה, מצוות. בסתר ובגלוי. מסייעת בדרכה שלה לנערות במצוקה, תומכת בנערים אובדי דרך ובקשישים נצרכים, רבה ריבם של מקופחים אצל שלטונות העיר. את לשונה הצורבנית, שהיתה משלחת פעם באורחים של הבאר ברחוב הירקון, היא משלחת עתה בפקידי רשות שאצלם היא באה לריב את ריבם של הדפוקים והמקופחים.

כך אמר ומיד נשאל: מריימה? אתה בטוח שזו מריימה? מאה אחוז, אמר. ומיסטר סיימון, עם קרחת מבריקה וכוס וויסקי־קולה בידו, שאל: ומה עם שני הדברים שידעה לעשות יותר טוב מכולן? והאיש היודע אמר: ג'חנון היא עושה עד עצם היום הזה. ג'חנון משגע, כמו פעם.

וכשמישהו אמר פתאום, באנחה משתוקקת: אח, כמה שבא לי עכשיו ג'חנון אמיתי – האיש היודע העלה על פניו חיוך של מפתיען ואמר: כמה שווה לכם עכשיו ג'חנון ישר מהמחבת של מריימה? כל המבטים הופנו אל צדוק המחייך תמיד, והוא המשיך לחייך ואמר: בקבוק שיוואס.

שים בקבוק, אמר האיש, אני הולך להביא את מריימה.

חצי שעה לאחר מכן חזר. עם אשה כסופת־שיער כבת שישים וחמש שנשאה בידה האחת מחבת קטן ודבוקת בצקים עטופה בנייר פרגמנט. בידה השנייה החזיקה צנצנת מלאה בסחוג. רחש של פתיעה חלף בין יושבי השולחן: מריימה.

לא עוד צעירה חצופת מבטים ואברים. לא עוד סערה מינית מהלכת על שתיים. אך עדיין זקופה וזריזת צעד ושרידי יופייה המשתלח נשמרים בקלסתרה. אין מה לדבר, מריימה בכבודה ובעצמה: מלכת המארחות של הבארים שהלכו לעולמם, של השנים הרחוקות שנמוגו, של הסיפורים המסעירים של פעם. האשה ששיגעה עולי־ימים מיוחמים ובאים־בימים שנפשם יצאה לסערה של מופקרות. מריימה הגדולה בכבודה ובעצמה, שעל רגליה החטובות אמר פעם איש בוהמה נודע: אילו היה בית המקדש ניצב על רגליה של מריימה, קרוב לודאי שלא היה נחרב.

כל יושבי השולחן קמו ונתנו כבוד ל"מארחת" הראשונה שיצאה מתחומי השכונה הקטנה. ביקשנו להרים איתה כוסית לחייה, בריאותה ומעשי החסד והצדקה שהיא עושה היום, אבל מריימה אמרה: קודם כל הג'חנון.

אמרה ופרשה למטבח עם המחבת שלה, עם הבצקים שהביאה מביתה.

כבר נאמר כי שני דברים היתה עושה מריימה טוב מכולן. לגבי הדבר הראשון – אין לנו קבלות. לגבי הדבר השני, הג'חנון, אנחנו מודים: מהטובים והמשובחים שבאו אי־פעם אל פינו. מה שהביאה לשולחננו היה ג'חנון עגול, שזוף, פריך בחוץ ורכיך בפנים, שמנוני אך לא ספוג שומן, לא עבה מדי, לא דק מדי. והסחוג, תיפח רוחה, הסחוג שהביאה בצנצנתו מדורות השטן ריקדו בו בשלהבות נסתרות של צריבה ריחנית.

אכלנו ושמחנו. שתינו עם מריימה הצדקת לזכר ימי המופקרות העליזים שלא ישובו עוד. וכטוב לבה במשקה ובחיבה שהורעפה עליה, אמרה לנו מריימה ש"הבנות" של היום זה לא מה שהיה פעם. היום, אמרה בצרידות מזלזלת, היום ה"בנות" הן פראייריות, שורפות את עצמן, חיות כל הזמן – תסלח לי – בתוך חרא. אני, כך אמרה מריימה, ידעתי להנות מכל רגע. לא נגעתי בסמים וכל השטויות האלה, לא היו לי ארסים. אני החזקתי רק גברים עם סטייל.

זה לא חוכמה שהגבר יודע לפתוח את המכנסיים. הוא צריך גם לדעת לפתוח את הארנק שלו. ואם הוא לא ידע, אז לימדתי אותו, אחול־בלאעתו אוח, אוחו איך הם היו פותחים את הבוחטות ושופכים עלי את כל הג'ובות שלהם. ואני, כל מה שהרווחתי מהם, שרפתי בכייף. אם אני הייתי שומרת על כל הכסף שהרווחתי אז, היום היה לי מספיק בשביל המטוס הזה, איך אתם קוראים אותו, הלביא. אבל אני שרפתי את הכסף כאילו שהוא היה עתונים ישנים.

אכלתי את האוכל הכי טוב שהיה בארץ הזו. שתיתי את המשקאות הכי יקרים. עישנתי רק סיגריות אנגליות. התופרות הכי טובות עבדו בשבילי. מה שראיתי בז'ורנאל והתחשק לי, תפרו לי. לא היה לי סבלנות לחכות לבגדים. שמתי להן בוחטות והן עבדו כל היום וכל הלילה ובבוקר כבר היתה לי החליפה החדשה. כולם ידעו מי אני – אבל איך מתו להתחתן אתי, אני לא היה לי הרבה זמן, אז לא התחתנתי הרבה. אבל עם מי שהתחתנתי, היה לו טוב אצלי. הייתי בשבילו האשה הכי טובה, הכי נאמנה.

מאוחר יותר, אחרי שהסיחים של הקבאב התחלפו בסיחים של כבדי־אווז ובקבוק שיוואס חדש הופיע על השולחן, אמרה מריימה: זה נכון שהיה לי פה גדול. גם היום הוא לא כל־כך קטן. אבל אני ידעתי מתי צריך לסגור אותו. הקליינטים החשובים היו בטוחים אצלי. הייתי שותקת עליהם כמו קבר. חצי מלה לא היתה יוצאת החוצה. אם אני הייתי פותחת את הפה שלי...

היה אחד, בחיים שלי אני לא יגיד את השם שלו, איש חשוב; כמעט כל יום תמונה שלו בעיתון, מדבר ברדיו, והיה אחד האנשים הכי חשובים של המדינה, איך כולם היו מפחדים ממנו. אבל אצלי הוא היה כמו חתול קטן. היה מתקפל עלי, מכניס את הראש שלו מתחת ליד שלי. תאהבי אותי, מריימה, היה אומר לי, תאהבי אותי, מותק. אף אחד לא ידע. רק אני, הוא והנהג שלו, שהיה בא מירושלים, לוקח אותי, מחכה ואחר־כך מחזיר אותי לתל־אביב.

מריימה תמיד אמרה על עצמה שהיא "סטייל", לא שותה עם כל מחלוא. רק מי שנחשב מליאן, רק מי שידע לשרוף לילה עם ארנק פתוח לרווחה – זכה לחסות תחת כנפיה. והיו לה שגעון של כנפיים. מי שדבק בה לשעה, ליום, לחודש, המריא למחוזות עוצרי־נשימה.

יום אחד אני שואלת אותו, לא את הנהג, את האיש החשוב שבחיים אני לא יגיד לכם את השם שלו, אז בזמן שהוא ככה מתקפל עלי, מכניס את הראש שלו מתחת ליד שלי ואומר תאהבי אותי, מריימה, אני שואלת אותו: תגיד לי דבר אחד. אתה יש לך אשה, וואללה אשה קלאסה, גם כן מצלמים אותה בעתונים, אז מה יש לך שאתה צריך את מריימה, ואם אין לך שבוע מריימה אתה כמו באדם חולה.

לא אמר שום דבר. רק התאנח מתוך הלב שלו. יאללה, תפתח את הלב שלך לפני שהוא מתפוצץ, אמרתי לו, תדבר, אתה מכיר אותי, אתה יודע שאצלי כל מה שאתה אומר זה כמו בתוך הקבר. אף אחד לא יוציא את זה החוצה. בסוף הוא אמר לי,

מה הוא אמר? תשמעי מריימה, הוא אמר, לא כל מה שמבריק זה זהב: האשה שלי באמת קלאסה. קלאסה בחוץ. אבל בבית, בתוך המיטה – בלאטה. מה בלאטה? אני שואלת אותו, והוא אומר: בלי רגש, כמו בלאטה. לא זזה, כמו בלאטה. נותנת לגבר תענוג, כמו בלאטה. פעם בחודש עושה טובה, וגם בן אז יש לזה טעם של בלאטה. את הבנת אותי מריימה? וואללה, איך הבנתי אותו. אז היום, כשבחורות לפני החתונה באות להתייעץ איתי – באות, בטח שבאות – אני תמיד אומרת להן: תזכרו דבר אחד הכי חשוב, אם תתנו לבעל חרא בבית, הוא יחפש את התענוג שלו בחוץ. אם תעשו לו טובה פעם בחודש, הוא יעשה טובות בחוץ פעמיים בשבוע.

מה יש לדבר, היה לילה יפה על הגג של מגנדה. היתה רוח קייצית נפלאה ישר מהים, היו מאכלים שגעון והשתייה על־איכיפאק. היו גם הרבה זכרונות וגם סיפורים מדליקים. אבל לא היו שמות.

אם אני פותחת את הפה שלי, אמרה מריימה, האדמה גם כן נפתחת ובולעת כמה אנשים חשובים. אבל תכתוב בעתון שלך שלא יפחדו. הם יכולים לישון בשקט. מריימה היתה תמיד ג'נטלמנית, וגם היום היא ג'נטלמנית.

אז ליל מנוחה לכם, אנשים חשובים. אין מקום לחששות. ניסינו בכל מיני דרכים של ערמה וחנופה. אבל מריימה נשארה, כמו שהיא אומרת, ג'נטלמנית. לא גילתה שמות.

שׂיבּוּרִים

משהו

בישראל גילו תרופה לאיידס שתופעת־הלוואי היחידה שלה היא ריח חזק של שום. כבר טוב. מיליוני אנשים בעולם יפסיקו לאכול שום, שלא יחשבו שהם בטיפול נגד איידס.

האיטלקים המטומטמים

איזה מטומטמים האיטלקים, ממש צחוק איתם. לאורך הכבישים שלהם הם מגדלים עצים, וככה הם נוהגים בין שתי שורות של אילנות שנותנים צל. לא כמונו, שבכל מקום שבו עץ צומח ליד כביש, אנחנו גודעים אותו.

מפגרים האיטלקים האלה. אני עוד זוכר איך הגיעה הקידמה אל קיבוץ נעורי. בדרך אליו צמחו שתי שורות של אקליפטוסים עצומים משני צידי הכביש. זה הבריטים הדבילים שתלו אותם, כשהם שלטו בארצנו בקשיחות, ועשו בה ככל העולה על רוחם מבלי להתחשב ברגשות התושבים. ובכן, יום אחד באו במשורים מכניים עצומים וגדעו את האקליפטוסים. בכלל, אף ישראלי לא יאמין בקרוב שלאקליפטוס יש גוע. הוא מקובל בארץ ככתר של סנדות היוצאות מצידי גדם.

ועכשיו אני נוהג במכונית בארץ מפגרת, שבכבישיה יש צל וירק, וממש בכביש הקטן אל ביתי השכור יש שני טורים נטועים, גבוהים וירוקים, והרוח מנענעת בהם את העלים, כאילו שלא שמעו כאן איך צריך להראות כביש. צחית ולוהט ומבהיק בעיניים. מטורפים לגמרי, האיטלקים האלה, אף פעם לא אצליח להבין אותם.

איך יודעים

בחודשים האחרונים אני עומד לעיתים קרובות ביציאת הנוסעים בשדה־התעופה של רומא, ומחכה למישהו שיגיע מישראל.

המון נוסעים זורמים מן הפתח, ואני מביט בפניהם, מנסה לראות אם הם באי המטוס מישראל או מטוסים אחרים שהגיעו מארצות אחרות. זה שעשועון קשה מאוד. אין כמעט שום סימן מבדיל. לא בבגדים ולא בפרצופים. ממש מדכא עד כמה אנחנו או הם חסרי ייחוד.

אבל אחרי כמה מקרים של נסיונות מיון נואשים כאלה, פיתחתי לי סימן מובהק שמאפשר לי לדעת עד מהרה מי הם הנוסעים שהגיעו מישראל: אלה שהגיעו מישראל זורחים מאושר.

פניהם קורנות כשהם עוברים את המכס ודוחפים את עגלתם אל עבר חו"ל. הם אפילו לא יודעים זאת, ואולי היו מתפלאים אם הייתי מצלם ומראה להם את התמונה, אבל הם מחייכים לעצמם. מבטם מופנה קדימה בעזוז ובפיוז, ואם האשה שלהם איתם – הרי היא מהדסת אחריהם ובעיניה הבעת אושר שמימי שמסגירה מיד את היער ממנו המריאה.

שער טיטוס

הוא לא רחוק ממקום העבודה הזמני שלי, שער טיטוס. מנורת הזהב של בית המקדש שלנו שחורה עכשיו מעשן הריולים. רק שהאיטלקים לא יתחילו לנקות אותה, כי הם יכסו זות השער הפיגומים למשך שלוש או ארבע שנים.

וזה מה שרשמתי לי במוח ליד המנורה שהחיילים הרומאים בזזו מקודש־הקודשים בירושלים:

כל ההסטוריה היהודית מביאה שוב ושוב למסקנה שאלוהים נחר בעמנו כדי להפיץ בעמים אחת ולתמיר את ההוכחה שאין אלוהים.

דפים שנפלו מהתיק של עופרה

לעופרה

תיאטרון חיפה מארגן עצומה בעד חופש הביטוי, וזכות האדם העובד לעשות את עבודתו ללא כפיה מוסרית.

ונגד פיטורים שרירותיים.

ודאי נראה אותך בין החותמים והמחתימים.

החברה'

לעופרה!

איך העזת להוציא את פיבא התיאטרון מעבה!!

אמרי יש לך זכות לפגוע בערכים מקודשים ?!!

מדוע את מייבת להפריד לסדר הטוב?!!

האם את יודעת שלשקן יש גם תפקיד חינוכי ?!!

והפר את קודשים תרבות!! שערורייה!!

ואלמוני

חובב התיאטרון

לעופרה שלום,

האם מישהו אמר אי פעם בתיאטרונו שאסור לשחקן לסרב להופיע על רקע מצפוני? אני ממש מתפלא עלייך.

כל שחקן יכול לסרב, אבל לא בכל מחזה. הרי שוב רשימת המחזות המותרים לסירוב, ורשימת האסורים:

אסורים לסירוב:

מחזות בעלי מסר אנטישמי

מחזות בעלי מסר תבוסתני

מחזות בעלי מסר אנטי הגיישתוח

מחזות בעלי מסר פרו אש"פיסטי

מותרים ורצויים לסירוב:

מחזות בעלי מסר פאשיסטי*

מחזות בעלי מסר טרנספריסטי

הנהלה האמנותית-פוליטית

*לא צריך להסביר לך למה אנחנו קוראים מסר פאשיסטי- את מטופשת מדכאת.

מאיר עוזיאל

דוד שולמן. גאון

פרופסור דוד שולמן, מרצה לסנסקריט, פילוסופיה, תרבות וספרות הודית באוניברסיטה העברית בירושלים. גאון עם קבלות. אפילו קיבל על כך פרס. 250 אלף דולר מקרן אמריקנית המחפשת בעולם אנשים שהוכיחו מקוריות ויצירתיות יוצאות מן הכלל. השנה הם מצאו 32 כאלה. שולמן, לא מרחף, עם רגליים על הקרקע, הוא אחד מהם. "מתנה של זמן", הוא קורא לזה.

מאת אורית הראל   צילומים: בני גלזר

ידיעה לא גדולה בעמוד פנימי בעיתון: פרופסור דוד שולמן, מרצה לסנסקריט, פילוסופיה, תרבות וספרות הודית באוניברסיטה העברית בירושלים, זכה ב־250 אלף דולר מטעם קרן מקארתור האמריקנית. קוראים לזה "פרס הגאונות". גאונות? הדמיון מתחיל להשתולל. מדובר ודאי באיזו דמות [illegible], מישהו עם קוקו וכותונת ארוכה הממלמל מילים לא־מובנות על נושאים מסובכים ומקבל את אורחיו בישיבה מזרחית על הריצפה. רבע מיליון דולר הוא משלשל עכשיו לאיזה נרתיק רקום. תבקשי ממנו לעבור דרך הקיר, יעץ מישהו.

שכונת קטמון בבוקר קיץ ירושלמי ארצי וחם מאוד. צלצול הפעמון נבלע בין הלמות פטיש נשמעת מתוך הבית הערבי הישן ובין נביחות הכלב של השכנים בחוץ. מישה (מישאל) שולמן, ילד בלונדיני יפה בן עשר, מרחם על האורחת הנבוכה ואומר – את יכולה להיכנס. מעטרה השני של הדלת מתנצל על הבלגן גבר צנום וממושקף, לבוש בסרך דייקני, חולצה תכולה בתוך המכנסיים, סנדלים תנ"כיים על הרגליים. תמונה הודית על הקיר, "תמיד כלניות תפרחנה" של וילנסקי על הפסנתר וילד בגובה [illegible] שצועק עלי "אופניקית, אופניקית" מתרוצץ בין הרגליים. הבית לא מסודר כי הכל כבר מתחיל להיארז לקראת היציאה לשנת שבתון בתוך ימים אחדים. סליחה, באמת סליחה, הוא מתנצל שוב בחיוך נערי. נעים מאוד, אני דוד. שולמן. איפה קקו ואיפה רחפן.

דוד שולמן קצת משועשע, הרבה נבוך. מזמן כבר לא מצא עצמו נאלץ להסביר את הא"ב של מה שהוא עוסק בו למי שמכיר רק את הסטריאוטיפים, וגם אותם רק מסרטים וסיפורים. בעצם, יאמר בהמשך, כשרעייתו איילין תצא ותיכנס מהחדר במירדף אחרי עידן הפעוט או הכלב של השכנים, אשתי היא המעניינת בין שנינו. עליה שווה לכתוב בעיתון. הוא לא מבין מה הרעש סביבו. "אני לא גאון, חס־וחלילה, אני מאוד־מאוד רחוק מזה. הכינוי הזה, 'פרס הגאונות', הוא כינוי זול, לא במקום".

בדברי ההסבר לפרס הניתן מקרן שהקים איל ביטוח ונכסי ולא־נידי משיקאגו, ג'ון מקארתור שמו, נאמר כי הוא יינתן למי ש"הוכיח מקוריות, יצירתיות ויכולת עבודה והכוונה עצמית". על הזוכה להיות "מוכשר ומבטיח באופן יוצא מהכלל". השנה מצאו נותני הפרס 32 אנשים כאלה. הגבר הצעיר שמולי הוא אחד מהם.

שולמן נע בכסאו באי־נוחות. "כן, הקרן נודעת בגלל גודל הסכומים שהיא נותנת. אבל זו יותר מתנה של זמן מאשר של כסף. הפרס ניתן במשך חמש שנים, וזו בעצם משכורת אמריקנית טובה לחמש שנים. הכוונה האמיתית של הפרס היא לעודד יצירתיות, והוא ניתן למי שהוכיח זאת, בכל תחום – גם מורה בבית־ספר ועובד סוציאלי בשמורה אינדיאנית זכו בפרס. הרעיון אינו לתת פרס כספי גדול שיאפשר לנסוע להוואי", הוא קוטע את שטף הפיתוח הדמיוני של מה־אפשר־לעשות־ברבע־מיליון־דולר, "אלא מתנה של זמן שתאפשר לזוכה להתפנות לעשות מה שהוא אוהב, ללא טרדות פרנסה מציקות". עד היום, אגב, הוא שמע רק על זוכה אחד שניצל חלק מכספי הפרס כדי לקנות בית.

לו עצמו אין שום תוכניות מיוחדות לגבי כספי הפרס. "חמש שנים אולי נגמור את החודש בלי אוברדראפט", הוא מחייך. השבתון שמתחיל בימים אלה, באוניברסיטת ג'ונס הופקינס בארה"ב, תוכנן כבר מזמן: כן, הוא מתכוון לנצל את האפשרות הכלכלית לכתוב בנחת כמה ספרים שמתבשלים אצלו בראש, אבל אלה, הוא מניח, היו נכתבים איכשהו, בכל מקרה. "שום דבר לא השתנה אצלי עם הפרס, הכל נשאר לפי התכנון".

בעצם, כשנודע לו בראשונה שזכה, היה בטוח שזו טעות. אחותו התקשרה אליו מארה"ב וסיפרה לו שקראה על כך בעיתון. גם אחרי שקראה באוזניו את הנוסח המדויק של הידיעה עדיין לא השתכנע, רק אחרי ימים אחדים הגיעה הודעה טלפונית מהקרן. "אני עוסק בדברים [illegible] נידחים, איזוטריים, שבארץ הם מעוררי [illegible] אבל בארה"ב הם חלק מחיי הרוח, שהם חלק [illegible] מהחיים בכלל", הוא מסביר. בעיניו הודו היא [illegible] אמריקה – יש בה שפע כזה של תרבויות, שפות [illegible], אוצר רוחני שכמעט אין נוגעים בו. וגם הרבה [illegible] מזעזעים, קשים. הוא בוחן את הודו עם שתי הרגליים על הקרקע. "עונג חזק במציאות הקיומית", [illegible]. המקום האקזוטי ביותר בעיניו הוא דווקא [illegible] שבמדינת איובה, שם נולד וגדל.

דוד, ילד טוב איובה, ספג בבית הרבה אידישקייט. אבא שלו היה משורר אידי וחזן. דוד הילד למד עברית [illegible] בעצמו. אפילו שירים בעברית כתב. "אהבת [illegible]", הוא מכנה את יחסו לשפה. האהבה הזו היא אחת הסיבות המרכזיות לבחירתו לחיות בארץ. [illegible], "והטעם החזק נורא שיש לחיים בישראל".

בן 17 בא לבלות את הקיץ בארץ זבת־חלב־ודבש [illegible] קבוצה של סטודנטים. "זה שינה את מהלך חיי. כבר [illegible] היה לי ברור שכאן אגור". איך יודע ילד בן 17 מה [illegible] כשארית חייו? שולמן מושך בכתפיו. הוא פשוט יודע.

השנה – 1967. [illegible] מלחמת ששת הימים עוד [illegible] על פני הארץ. דוד שולמן, בחור בן 18, בן של [illegible], שאביו מאוד היה רוצה שילך בעקבותיו ויהיה גם הוא רופא, מגיע לאוניברסיטה העברית. אמא, בבית [illegible], רווה נחת. היא "הכוח הציוני" במשפחה. גם אבא [illegible] יודע שהילד עדיין מחפש את עצמו, מקווה [illegible] של דבר ימצא עצמו בחדרי ההרצאות של בית־ספר לרפואה. "אבי הצטער, ואולי עדיין מצטער עד היום שלא למדתי רפואה כמוהו, פשוט מאהבה [illegible]. עד היום אני נתקף בנוסטלגיה כשאני נכנס לבית־חולים או בית־מרקחת".

"בתחילה רציתי ללמוד מקרא, יהדות, ארכיאולוגיה, כל הדברים הרומנטיים האלה. אבל השנה הראשונה ללימודים היתה מעין שנת השלמות, [illegible] למדתי בה ערבית. השפה משכה אותי; המורים היו טובים – ונתפסתי. יש בי כנראה מין נטייה מזרחית". כנראה.

פרופ' שולמן: "כדי ללמוד לימודי הודו צריך עונג חזק. זו תרבות שמאוד פולשת".

את השנים ההן הוא זוכר בוורוד. אין לו שום תלונות של עולה חדש, שום קשיי קליטה. הדבר הכי גרוע היה אולי שהעברית שריכר בתחילה היתה מצוחצחת מדי. "אם יש אכזבות, הן ארעו דווקא בשנים האחרונות", הוא אומר, ומנקודה זו יכול לדבר אוטוסטררה על מצבה העגמומי של החברה הצעירה בישראל, והמצב הנורא במיוחד של המוסדות להשכלה גבוהה. סוף־סוף הוא מוצא את הסיבה מדוע בעצם "נשבר" והסכים להתראיין – אולי החשיפה שלו תמקד שוב את הזרקורים בקתדרה האקדמית שעומדת, לדעתו, בפני פשיטת רגל, ותעזור להציל אותה.

דוד, סטודנט צעיר בסוף שנות השישים, ממשיך בעקבות המלצות המרצים מזרחה ומתחיל ללמוד גם פרסית. האוניברסיטה מציעה תמיכה, מוכנה לממן את המשך הלימודים. "כבר אז התנגדתי לתכליתיות הישראלית. אני לא אוהב אותה, היא לא בריאה. התוצאה של הכורח לבחור בגיל צעיר ללמוד 'משהו תכליתי' היא אנשים לא משכילים. הבחירה במשהו 'תכליתי' מחייבת ויוצרת חוסר פתיחות".

"הרי בשביל זה הוקמה המדינה", הוא מתקומם, "לא בשביל שנהיה סוחרי נשק. ובזה יש מקום גם לשפות כמו טמילית וסנסקריט מהן לא ייצא לתלמיד 'משהו קונקרטי', אבל יכול להיות שיהיה בן־אדם. בתקופת הרנסאנס לא שאלו את מיכלאנג'לו למה הוא לא לומד אלקטרוניקה. זה דבר נורא אצלנו, החיפוש אחרי התכל'ס".

עם תעודת הב.א. בידו הגיע לפרשת דרכים. להתגייס? להמשיך בלימודים? להיענות להצעת האוניברסיטה – שנראתה לו אז מאוד פרועה – להשתלם בלימודים הודיים? להתחתן? אז קודם־כל התחתן, עם איילין, גם היא עולה חדשה למדי (1970), ממונטריאול. אחרי היסוסים, לבטים וסירוב ראשוני אחר החליט לבדוק את האופציה ההודית. "בתחילה זה באמת נראה לי מרוחק ממני, עולם אחר לגמרי. היום זה גם מה שאני אוהב בו".

"הכרתי אז מי שהיום הוא פרופסור לתלמוד באוניברסיטת בר־אילן, דניאל שפרבר. בחור ישיבה שבשנות לימודיו הלך שלוש פעמים ברגל מתורכיה להודו. הוא שמע על האופציה שהציעה לי האוניברסיטה, חשב, כנראה, שזו הזדמנות שאסור לי להחמיץ והיה משאיר לי, ליד־דלת הבית, ספרים על הודו. קראתי, ולאט־לאט נכבשתי. אחרי־כן אמר לי פרופסור חיים רבין שעסק במלים טמיליות במקרא, שכדאי לי ללמוד טמילית. מצאתי ספר של שירי אהבה טמיליים מתורגמים, וזה שיכנע אותי סופית. ראיתי שיש כאן משהו מאוד גדול", והעיניים שמאחורי המשקפיים נוצצות.

בני הזוג ארזו את המיטלטלים ויצאו ללונדון, שם עשה דוד דוקטורט בלימודי הודו. ארבע שנים של אקדמיה הודית בלונדון, מתובלות בביקורים בארץ המקור. "הודו היא מציאות מאוד מורכבת. מושכת, דוחה, לפעמים מחרידה. אני מאוד אוהב לבקר שם, גם היום, למרות שיש לכך היבטים קשים. במדינה שיש בה היום 750 מיליון תושבים, גם אחוז קטן מהם הסובל רעב – זה הרבה מאוד אנשים. נכון שהדימוי הקיים על הודו בנוסח 'הילדים הרעבים' הוא שגוי, אבל יש שם בהחלט סבל אנושי במימדים גדולים. אלא שגם אצלנו יש סבל גדול, וגם אנחנו קצת קהי־חושים כלפיו. ואם אנחנו מסוגלים בכלל לחיות בעולם, ואנחנו מסוגלים, אנחנו מסוגלים גם לבקר בהודו, ואפילו להינות".

משפחת שולמן מתכוננת לבקר בהודו בשנה הקרובה. אבל גם זה כבר היה מתוכנן מראש, פרס גאונות או לא פרס גאונות. האשה תשתלם שם בתיראפיה של מחול, ואת הבן הקטן אולי יקחו איתם: "טוב להביא ילד להודו, זה פותח דלתות, מקרב אל האנשים".

בלונדון, יחד עם עמיתים מכל העולם, התמסר דוד ללימודים ההודיים עם התמחות בשפה הטמילית. "לא המרתי את זהותי", הוא מדגיש, "מעולם לא רציתי להיהפך להודי. אבל יש מימד של פתיחות אלמנטרית שזקוק לה מי שבא ללמוד את התחום הזה. בדרך־כלל למי [illegible] כן יש הרבה מוטיבציה. זה תחום קשה ואקזוטי ורק מי שיש לו רצון חזק מחזיק מעמד. ובסוף לא יוצא מזה כלום", הוא מחייך. בחזרה לחומר. "בכל זאת, צריך לתת מרחב פנימי לרוח ולא להרגיש רע כשמתמסרים לזה".

קשה – אבל הוא אוהב את זה. אוהב את ההתמודדות האינטלקטואלית שהיא תמצית העשייה היומיומית שלו. "בתחילה כשחזרתי לאוניברסיטה היה קושי, כי רק מעט מאוד אנשים עסקו בתחום". וכשהוא אומר "מעט", זה עוד פחות מ"מעט" במושגים של אדם מהישוב האקדמי. חמישה תלמידים אצלו זה כיתה בגודל סטנדרטי. "המכון (ללימודי אסיה אפריקה – א.ה.) הוא מקום תוסס מאוד מבחינה אינטלקטואלית, ויש עם מי לדבר בתחומים גובלים, אם כי אין מחלקה ללימודים הודיים". הוא גם עשה סיבוב בתפקיד ראש המכון, אבל מול הזיכרון הזה הוא מעווה את פרצופו. איש של רוח, לא של ביורוקרטיה.

> *"הודו היא מציאות מאוד מורכבת. מושכת, דוחה, לפעמים מחרידה. יש שם סבל אנושי במימדים גדולים. אבל גם אצלנו יש סבל גדול, וגם אנחנו קצת קהי־חושים כלפיו".*

"ללמוד טמילית זה לא כמו ללמוד צרפתית. בעולם ההודי יש רוחניות אחרת. חלק מהלימודים זה לפתח רגישות לרוחניות הזו. אבל אנחנו לא מכון למיסטיקה", הוא מדגיש, "אנחנו מלמדים את המקצוע כמו כל מקצוע הומני אחר, תוך מאמץ לרדת לסוף דעתם של אנשים והוגי דעות שמשקפים עולם פנימי אחר משלנו. זו המשיכה וזה האתגר. זה דורש יחס של כבוד, בלי דרישה להפוך למשהו אחר".

את התלמידים שלו הוא מגדיר "ישראלים רגילים", ובמחי שתי מלים הורס לרגע עוד מיתוס מוכר וחביב של ה"מוורים" שהולכים ללמוד הודית. רק אחרי־כן הוא מוסיף "פחות או יותר", ומספר על כאלה שבאים מ"רקע של פילוסופיה, איסלאם או קבלה, במיוחד קבלה". היה לו פעם תלמיד שכאשר שולמן שאל אותו מה מביא אותו ללימודי הודו ("ואני תמיד שואל, למרות שאם היו שואלים אותי כשהייתי סטודנט – לא הייתי מסוגל לענות"), ענה לו ההוא: "אני כבר מעבר למונותאיזם". התשובה הפחידה את שולמן. "צריך עוגן חזק כדי ללמוד לימודי הודו. זו תרבות שמאוד פולשת, והאדם צריך לדעת מי הוא ומה תרבותו – ועם זאת לדעת גם להתעמק במשהו שונה לגמרי".

איילין היא חלק מהעוגן שלו. היא שמציבה גבולות, תוחמת תחומים, ובפניה הוא נודר נדרים המגבילים את עומק הצלילה שלו בחומר. "נדרתי לאשתי נדר לפני כמה שנים – אני לא יודע מה יהיה תוקפו – שלא אלמד שפה חדשה ולא אכתוב ספר במשך כמה שנים". למהז "כי הוא צריך גם לחיות", פוסקת איילין, חד וחלק.

אחרי־כן היא מרגיעה את הפרופסור שפוחד מהמצלמה – "אני מצטלם רע מאוד" – אומרת לו שהוא דווקא מאוד פוטוגני, יפה. באמת יפה, והשיער שלו בדיוק באורך הנכון, ומיישרת תלתל סרבני. ■

מרשה פרידמן: "לא אהיה יותר 'לאנפן טריבל'. אני צומחת וגדלה".

(המשך מעמוד 13)

לציבור, בלי אפשרות שהכנסת תבקר את הדברים בצורה רצינית. הייתי לבד. לא פופולרית. לא בפנים ולא בחוץ. בגלל היותי גם אשה גם פמיניסטית וגם אמריקנית. כשרציתי להקים שדולה של נשים חברות כנסת, התשובה היתה, מה פתאום? הרי אנחנו לא באותה מפלגה.

"כשהצעתי חוק המאפשר הפלה מלאכותית, הגישו נשות המערך הצעת חוק הרבה יותר שמרנית בשם הממשלה. אבל הדחף החזק ביותר שלי היה להגן על נשים מוכות. במשך שנתיים נלחמתי להעלות את הנושא על סדר היום. כשכבר הגעתי לדבר עליו – התחילו קריאות ביניים ופרצה מהומה. לא נתנו לי להוציא מלה. התחיל צחוק, וזה נמשך לאורך כל הנאום שלי. ואז הציע שלמה הלל להוריד את זה מסדר היום. טענתו היתה שאין בכלל בעיה כזאת, וגם אם יש, זה במימדים לא חשובים. שזה חלק מתופעת האלימות בארץ. כמו בעיה של אנשים שדוחפים בתור לאוטובוס. כאן הוא הדליק כבר אור אדום אצל אנשים, והם הסכימו להעביר את זה לוועדה כדי לדון אם בכלל יש בעיה ומה הם מימדיה. הוועדה ישבה כמעט שנה. העצוב הוא שאף עתונאי או עתונאית לא חקרו בנושא. להיפך. בעתונים הופיעו כותרות כמו 'גם נשים מכות את בעליהן'. אבל נשים התחילו להתקשר אתנו, להתלונן".

מרשה פרידמן הרגישה שהיא מבזבזת זמן בפוליטיקה. חשיטה, לדעתה, אינה מאפשרת מהפכות מבפנים. צריך לעשות את זה מבחוץ. ברחובות. ליצור דעת קהל או קבוצות־לחץ על הפוליטיקאים. ב־'75 מרשה מוסיפה. "היה קשה לי לעבוד עם שולמית אלוני. היא ניסתה לחסום לי את הדרך. היא פחדה שאני בונה לעצמי קריירה פוליטית, ובצורה המסורתית של אשה נגד אשה חסמה לי את הדרך". לקראת הבחירות ב־'77 החליטה התנועה הפמיניסטית לרוץ עם מפלגת נשים עצמאית. "היתה הרגשה חזקה שאנחנו עושות היסטוריה. הולכות על חלום משוגע לגמרי הבנוי על אהבה חזקה בינינו ושיתוף פעולה חזק. היה לנו זמן שידור ברדיו ובטלוויזיה, והוצאנו נתונים לעתונות. על אחוז הנשים המוכות, מיספר הנשים הנאנסות, שכר של נשים וכל זה. זו היתה הפעם הראשונה שיכולנו לפקח על מה שהופיע בעתונות בשמנו". המפלגה זכתה ב־6,000 קולות, פחות מן הדרוש למנדט אחד.

זה לא הפריע להתארגנות הפמיניסטית המרשימה שהחלה ברחבי הארץ. בחיפה הקימה קבוצה קטנה את המקלט הראשון לנשים מוכות. לאחר מכן בהרצליה. בתל־אביב הוקם מרכז סיוע לקורבנות אונס, בחיפה הוקם המרכז "קול האשה" שכלל חנות למימכר ספרות פמיניסטית, ספריה וארכיון. במרכז הזה ניתן יעוץ פסיכולוגי לנשים וכן הדרכה בענייני משפט ובריאות. נערכו גם חוגים להגנה עצמית ולתיקונים בבית. מרכז דומה הוקם בתל־אביב תחת השם "צאנה וראינה". פרידמן:

"הוכחנו שלפמיניזם יש לא רק טענות אלא גם פתרונות. הקמנו תחנת יעוץ לנשים שרוצות לבצע הפלה מלאכותית, ועבדו איתנו רופאים במחיר מוזל. נתנו יעוץ בנושא מניעת הריון. קמה הוצאת ספרים וגם בטאון החל לצאת לאור".

ב־'81 נשבר לה. מרשה פרידמן עוזבת את הארץ. את הסיבות הסבירה בבטאון הנשים "נגה" שפורסם בחורף השנה. בין השאר כתבה: "נסיוני האישי כלסבית בישראל, שהחל בשנת 1977, נמשך זמן קצר יחסית, וגם היה קל יחסית, אבל בכל זאת מרכא. את עיקר הנטל נשאה בתי, שניצבה בקו החזית מול החברה העויינת וספגה עלבונות גלויים, ואף הוחרמה מבחינה חברתית בגלל שיש לה אמא לסבית. חיי הפוליטיים באו לקיצם עד מהרה. עד כמה שלא הייתי מקובלת כפעילה במחנה השלום וכפמיניסטית, הוציאה אותי הזדהותי כלסבית אל מחוץ לגדר. מאחר שהערפתי כאופן טבעי לא להיות מיעוט של אשה אחת, או שתיים, היו חיי החברה שלי מוגבלים בכל זאת לגיוון, שכמה תריסרי בני־אדם עשויים לספק. מבחינה תרבותית חשתי לעתים קרובות כמו במדבר שממה. קיומי לא הוכר בסרטים או בתיאטרון, ושירים לא דיברו על אורח חיי. אם הייתי מטיילת עם אהובתי ברחוב, מבלי שהקפדנו להימנע מלגעת זו בזו, מיד היו מבטי העוברים ושבים ננעצים בנו, ולעתים קרובות הושמעו גם הערות גסות. כשעזבתי את ישראל ב־1981, השארתי מאחורי את סוג הריכוי הזה, ואם כי לא היתה זו הסיבה היחידה שבגללה רציתי ליטול חופשה מהארץ, היא היתה אחת הסיבות העיקריות לכך".

ובהמשך היא מוסיפה: "לאחרונה קיבלתי צילומי מאמרים מאמצע 1985 שבהם הזכירו אותי לגנאי כלסבית (שולמית אלוני ב"ידיעות אחרונות" ואורי אבנרי ב"העולם הזה"). אינני מתנגדת שיקראו לי לסבית. לסבית זה מה שאני, וחלק חשוב בזהות העצמית שלי. בדבריהם של אלוני ואבנרי אני מתנגדת רק לגנאי, ונדמה לי שאין לעבור על כך בשתיקה. הנה, שני אנשי ציבור הידועים בהשקפותיהם המתקדמות, המגלים דעות קדומות דווקא בתחום חופש הפרט, שלמענו הם אמורים להאבק. על פני השטח הרי זה בבחינת דבר והיפוכו".

מרשה פרידמן גרה בשנים האחרונות בברקלי, קליפורניה. היא מתעדת בספר את התקופה שבין 1967 ל־1982. התפתחות תנועות השלום והתנועה הפמיניסטית בארץ. הספר יתפרסם בארה"ב, ופרידמן מקווה שגם יתורגם לעברית. מפני שבאו, בארץ, היא רואה את ביתה. "כשאני שם", היא אומרת, "זה נוח, נעים, קל. מקום עם תרבות מעניינת. מקום פלורליסטי, סובלני. אבל אני לא מרגישה שיש לי רגליים שקשורות לשם. זה מוזר. כי הרי לא נולדתי כאן. אני שם, וזהותי כאן. אני חוזרת כל קיץ ומתרשת את הקשרים".

אם תשוב להשתקע, אני שואלת, מה היא מתכוונת לעשות כאן.

פרידמן: "זו שאלה שהחברה צריכה לענות עליה. אני לא אהיה ג'זבניקית. אני גם לא אהיה יותר 'לאנפן טריבל'. אני צומחת וגדלה. אני לא מוכנה ללכת עם הראש בקיר. אני מוכנה לחיות בתוך חברה שדורשת שינוי, אבל לא כשהתגובה היא עויינת במיוחד. לחזור להיות מרשה פרידמן – השם שמוציא ניצוצות – אני לא מוכנה".

היתה רוצה להעתיק לכאן את המודל של האשה בארה"ב. 65 אחוז מהנשים עובדות שם מחוץ לבית. אין מקצוע שאשה לא יכולה לעסוק בו, גם טייס ואסטרונאוטיקה. באוניברסיטאות הן מהוות מחצית הסטודנטים והסגל. לומדות גם לתואר שני ושלישי. אין מקום עבודה שבו נשים אינן מאורגנות לשמור על זכויותיהן ולשתף ביניהן פעולה. יותר נשים מתחתנות שם היום בנות 30 עד 35. הן בונות קודם מקצוע ועמדה כמו שעשו פעם הגברים. אם מעביד מנסה ללחוץ על עובדת שלו לקיים איתו יחסים, הוא עלול לעמוד לדין. כל אשה בפוליטיקה היא פמיניסטית מוצהרת, ומספרן גדל. מחצית מהמכוניות החדשות בארה"ב נקנו על ידי נשים. זה אומר שהיום אשה קונה לעצמה מכונית במשכורת שלה. זה אומר שבעתיד יתחילו לייצר מכוניות שיהיו נוחות לנשים.

על־פי הדוגמה הזאת יש עוד הרבה מה לעשות כאן, אומרת מרשה פרידמן. היא מבטיחה שבקרוב היא תבוא כדי לעשות את זה.

סימה קדמון

"יוצאת דופן לטוב ולרע"

שולמית אלוני אומרת שמרשה פרידמן היא "אשה יוצאת דופן לטוב ולרע, עם רעיונות ברורים, לוחמת חריפה על דעותיה. פמיניסטית קנאית שבזמנו יצרה תסיסה, אבל ספק אם פמיניסטיות ישראליות ילכו עם הקו שלה. הוא קיצוני מדי לחברה הישראלית השמרנית. החברה הזו לא אוהבת הומוסכסואלים ולסביות. האם התייחסתי בלעג ובוז לזהותה המינית? יש לי ביקורת עליה בגלל דברים אחרים. היא לקחה עלי טרמפ לכנסת. בלעדי לא היה לה שום סיכוי, כאשה זרה עם דעות כמו שלה. היא לא יכולה לבוא בטענות אלינו. איש לא היה מעלה את הזהות המינית שלה, לולא היתה היא עצמה עושה לה פומבי. זה דבר ששייך לתחום צנעת הפרט, ואני תסידה גדולה של צנעת הפרט. כשאדם נרדף בגלל זהותו המינית – חובתנו לעמוד לימינו. אבל כשאנשים מספרים זאת בגלל אהבת תחשיפה, זה כבר משהו אחר. וכשמכריזים על זה בראש חוצות, הרי שמזמינים התייחסות. בדיוק כמו עם צ'יצ'ולינה. אבל בסך הכל, מרשה פרידמן יכלה לעשות פה עבודה. היא פשוט התעייפה מהר מדי".

אורי אבנרי: "בעיני אין שום גנאי בעובדת היותה של מרשה פרידמן אשה לסבית, או גבר הומסקסואל או כל נטיה אחרת מסוג זה. התייחסתי בשעתו רק לעובדה שבתנועה הפמיניסטית, שאני חסידה המושבע, יש ללסביות חלק כל כך מרכזי עד כי נדמה לפעמים שהתנועה הפמיניסטית במקומות מסויימים בעולם היא ביטוי פוליטי ללסביות. התנועה הפמיניסטית בישראל לא עלתה על דרך המלך. ואולי זוהי אחת הסיבות לכך שבשעתו היתה ללסביות השפעת יתר עליה. אני רואה במהפכה הפמיניסטית את המהפכה העיקרית של המאה ה־20, וחבל לי שעניינים שאין להם קשר לכך, כגון שינאת גברים של כמה מהנשים, משבשים את המאבק. אשמח אם מרשה תחזור. אני מעריך אותה. אעזור לה ולתנועה הפמיניסטית בכלל".

מאיר פעיל: "ישבתי ליד מרשה פרידמן בכנסת שלוש וחצי שנים על אף שלא היינו באותה תנועה, וזה חבל מאד. ממנה למדתי את האלמנטים החשובים של האידיאולוגיה הפמיניסטית. מצאתי את עצמי מסכים עם רובם. פיתחתי אליה דרך ארץ. הצטערתי שהיא נתלשה מהחיים הפוליטיים. היא חשובה רק כששאר הבעיות, כמו שלום ובטחון, יפתרו. אבל זו טעות. כי על רעיונות שיוויוניים צריך להאבק כל הזמן. לא לחכות שבעיה אחת תפתר ואז לטפל בבעיה אחרת. על מרשה אני יכול להגיד שלעתים נדירות נפגשות דרכינו עם אדם שלומדים ממנו נכס".

איש קטן דאוג. איש מצליח שחי לבד
ואישיותו הפרטית מוצלחת. אם
היה בוחר בכך, היה יכול לעשות
מסיפור חייו מלודרמה סוחטת
דמעות. כבר שנים הוא קשור להוב
מופעי הבידור שמועלים בארץ.
דבוק לשולי הזוהר. צדוק ("צדי")
צרפתי, הבמאי, יוצא מתוך
לבכות ("אירמה") בתחושה של מיבחן
... הצלחה או כשלון. הוא
חווה אותם מקשוקים
מידבתי בבמה.
מאת תלמה אדמון
צילומים: שמואל רחמני

(המשך בעמוד הבא)

בקר, לסלאו, צרפתי ולביא: "אף אחד לא דיבר על זה שפעם ראשונה אני מביים תיאטרון. כולם יודעים שכולם יודעים".

""אירמה' זה מבחן אישי שלי. חיכיתי לזה. בארץ אתה נחשב לבמאי רק אם אתה במאי של תיאטרון רציני. אני הייתי במאי של בידור, וכל אותה תקופה היתה תיסכול אחד גדול".

(המשך מהעמוד הקודם)

ההזדמנות לביים מחזמר, סיפור כתוב עם התחלה, אמצע וסוף, דבר מה שצרפתי חיכה לו יותר מחמש־עשרה שנים, הוצבו לו תנאי פתיחה לא הוגנים. על קו הזינוק, לצד "אירמה לה דוס", נושף מחזמר אופנתי ענק, מנצנץ מכוכבים. "עלובי החיים" אינו בהכרח מחזמר קיצי קליל, הסיפור שלו לא שמח, אבל אופנסיבת יחסי־הציבור שלו יורה בכל הכלים, ורק עכשיו ראו אותו כולם בלונדון או בברודווי. "אירמה" הועלה בישראל במתכונת המקורית שלו פעם אחת: לפני עשרים וחמש שנים, ב"הבימה". המחזה המקורי הועתק לבית התיאטרון הלאומי: הסיפור והדיאלוגים של אלכסנדר ברפורט, הבימוי של פיטר ברוק, התפאורה, המוסיקה של מרגרט מונו, העמדת השירים. אחרי־כן העלה פשנל את "אירמה לה דוס מיפו", שלא היתה בדיוק אירמה לה דוס, אלא רק קובץ רעיונות שאולים שהושתלו ביפו.

למרות שצרי ככר יודע ש"שו־ביזנס, ממש כמו החיים, לוקים בכללי ההגינות, הוא מציין לעצמו בצער לא מתפרץ שאפשר היה גם אחרת. מפני שזו הפעם הראשונה שבמאי ישראלי מביים בארץ מחזמר באורח מקורי, בלי להעתיק. ל"גבירתי הנאווה" הובא במאי מצרפת. ל"עלובי החיים" יש במאי אנגלי שמביים בדיוק כמו בחו"ל. צרפתי יעלה על הבמה "אירמה לה דוס" לפי התפיסה שלו. בימוי חרשני כולל, עם תפאורה ישראלית חדשה (יעל פרדס), עיבודים חדשים לפזמונים (קובי אשרת), וריקודים חדשים (אוהד נהרין).

הקהל ברחוב, המופגז במודעות ענק לצרורות מופעי בידור ראוותניים, לא ידע, לא יבחין בפרטים הדקים האלה. ארץ צרה כל־כך שנהפכת לצרכנית בידור בסדר־גודל אמריקני, למעלה מכוחותיה להבחין בפרטים. צרפתי עסוק, כמה ימים לפני בכורת "אירמה לה דוס", בנתונים הקטנים של החיים: בהיכל התרבות יש 3,000 מקומות ישיבה. באולם "הקאמרי", שבו יעלה המחזמר המתחרה, יש 900 מקומות ישיבה. וכאן הוא אומר: "זה לא פייר".

עם משפטים כאלה, אפשר היה לחשוב שהוא הגיע לסרום התל־אביבית מאיזו פריפריה מפרגנת ומסתפקת במועט. אבל צרפתי נולד וגדל בצפון תל־אביב, בן למשפחת פועלים ספרדית, אבא מיוון, אמא מבולגריה, בלי פינוק מיוחד. מגיל 12 הוא מכיר את הבמה. אף אחד לא עצר אותו בדרכו, אבל איש גם לא עודד. בעובי השיחה שלנו הודה שהתיאטרון שימש לו מיקלט בריחה. "לא חיפשתי שם אהבה וגם לא מצאתי, אבל התיאטרון הכיר בי".

הטונים הרכים של שיחתו, המתיקות הרגישה של נוכחותו, עלולים להוליך שולל. הוא מכיר את הצדדים היותר קשותים של עולם התיאטרון, ובעצם, של העולם. אם היה בוחר בכך, היה יכול לעשות מסיפור חייו מלודרמה עצובה. אבל יש לו, לצרי, חוש מידה. מינימליזם מכתיב את עיצוב הפנים של דירתו ושל נפשו. "אני רוצה לחיות טוב", הוא אומר, והוא לא מתכוון לנסיעות תכופות למלונות פאר בחו"ל. הוא מתכוון להכוונת אנרגיה לשבילים פרודוקטיביים. לא להתעכב על תיסכולים ומאווי־נפש לא ממומשים. "כמו אהבה ניכזבת, אני לא רוצה להתמודד עם זה שוב", הוא אומר על התיאטרון. זה התיאטרון הרציני, שפלט אותו מתוכו בלי משים, לפני עשרים שנים, ומאז הוא פועל בקרקעית החלומות של האיש, מתחת למכסה ההרחקה.

תסתכלו בחדר השינה שלו. גבר חי לבד, בנועם, מוקף אסטטיקה חסכנית. ריצפה שחורה, פשוטה, לא מבריקה, לא שישית. ארון קיר נכון, פונקציונלי. קלב אחר ארוך ניצב בפינה, והלוק מגבת לבן לבוש עליו. צבעי פסטל בסדינים שעל המיטה. למראשות המיטה כמה ספרים, שני פסלונים, ותמונת אשה אחת: נעמי שמר. "גם ככה", הוא אומר, "החדר הזה עמוס מדי בשבילי". הוא מקפיד על קווים נקיים. אין גיבוב. אין פיצ'ועקס. "צריך שיהיה סדר", הוא אומר, מביט סביב ופנימה. סדר בדירה. סדר בנפש פנימה, כולל הענג הסתום והלא מדובר שבתוכה.

ובהכרח, ואולי מעל לכל, סדר על הבמה. "תיאטרון זה דיקטטורה", הוא אומר. "אדם אחד חייב לקבוע לכולם מה לעשות". צרפתי עושה את זה בדרך־כלל בשקט. כשהוא אומר ברוך אינסופי "ככה אני רוצה את זה", הוא מתכוון לעיצוב במה ענקית, לא לטעמים של גלידה שהוא מעריף. בהיותו רודף שלמות, קשה להאמין שהוא לא מרים קול, וכשזה קורה לו, הוא מודה, זה מפני שהוא ניתקל בקיר של אי־הבנה. "ברמיוני אני רואה בדיוק איך זה צריך להיות. אז יש לי סבלנות עד שהאחרים מגיעים ברמיונם בדיוק לכוונתי. אבל אם מישהו לא מבין אותי כמה שבועות, אני מפוצץ את הקיר".

זה נכון שאתה אוהב ליצור יש מאין? אתה בנית את "החביבים".

"כן, יש לי לגביהם פינה מיוחדת בלב. אותם קיבלתי כדף חלק. יש לי חלק בעיצוב שלהם. זאת לא היתה רק העמדת פזמונים. עיצבתי את הבמה, את התלבושות, את דמותם. נתתי להם את הצד ההומוריסטי שלהם. לפני כן הם היו פשוט מבצעים שירים מחו"ל. אני יצרתי איתם פארודיות מפזמוני שנות החמישים. ליוויתי אותם מן הצעד הראשון. יש לי נגיעה בכל דבר שעשו, בארץ ובחו"ל".

מהי העמדת פזמון בעיניך? לקהל יש בראש להקות צבאיות מנופפות בידיים.

"כשאני מעמיד פזמון אני מחפש סיטואציה. אני לא מחליט אילו תנועות יעשה מישהו על הבמה. אני יוצר מצב. לכן יש לי מעורבות גם בצד המוסיקלי. עבדתי שנים עם אלדר שרים, ובעיבודים שלו הייתי מבקש סיוע ביצירת מצב. לדוגמה, אם ל'חביבים' היתה מחרוזת שירים איטלקיים, חשבתי ששלומית אהרון, גם אם לא היה לה חלק ממשי בביצוע השיר, תהיה פאם פאטאל שעוברת ברחוב לפני שלושת החתיכים האלה כשהיא משמיעה אילתורים בסופראן. תמיד אני מבקש מן המוסיקאי שיתן לי מה לעשות על הבמה. שלזמרים יהיה סיפור לבצע".

ב"אירמה לה דוס" יש סיפור. זוהי מעין מחילה בשבילך?

"זה מפחיד להגיד את זה, אבל כן. ביני לבין עצמי, זו בחינה שלי לעצמי. טוב, אני אפסיק לעבוד אם זה יהיה כישלון? מישהו יגיד לי להפסיק לעבוד? לא. אפשר יהיה להגיד שאני מוכשר פחות או יותר.

(המשך בעמוד 73)

אריק איינשטיין: הייתי בענוים

אתה זוכר את ההצלחה של "אירמה לה דוס" לפני 25 שנים?

זה היה שלאגר אדיר. בערך 250 הצגות. ההצלחה היתה מסחררת. פשוט לא האמנתי שזה קורה.

איך הגעת להפקה ההיא?

הייתי בן 23, ואברהם נינין יום את התכאת שלי להצגה. זה היה מרגש מאוד. עצם העובדה שבחרו בי, הילד הקטן, בן של שחקן, להיות בהיכל, ב"הבימה". הייתי בענוים.

אתה זוכר את ההופעה הראשונה?

בטח. החזרה הגנרלית. אבא שלי היה בקהל. זאת היתה הצגה שחורה משחור. זה היה רע. איום. ברוך גדול. אחרי ההצגה אבא נגש ואמר לי: נו, טוב, צריך להכניס שם כמה תיקונים. ההופעה הבאה היתה בפני חולים וקצינים. אלף איש ישבו וקיבלו את זה מצוין. מההתחלה. שלמהלת בר־שביט היה הברמאן, והוא פתח. איך שהוא התחיל לדבר וראינו שזה תופס, שהקהל מגיב טוב, התרגשם השתפרה. כשאני נכנסתי לבמה ככה הרגשתי בטוח.

מה אתה חושב היום על ההופעה שלך אז?

בעין אוביקטיבית, חשבתי גם היום וגם אז שזה היה די בינוני. במה שקשור לכוריאוגרפיה ושירה בעולם כבר עשו אז דברים גדולים. אריות הופיעו עם זה בעולם. קית מיטשל עשה את זה אדיר בניו־יורק. אנחנו שרנו פאתוס. אני שרתי מאולץ.

מה דעתך על זה, ששוב מעלים את "אירמה" על הבמה?

אני הייתי מעדיף שיעלו מחזות מקוריים. מקורי זה יותר אמין. כאן מעביזים בצורה מלאכותית עלילה שמתרחשת במקום אחר. אבל אם עושים – שיהיו בריאים. זה יכול להיות מוצלח, אני מאמין שזה יהיה גרסה גבוהה יותר מן ההפקה שלפני 25 שנים. הלוואי שזה יהיה טוב. אני מאחל להם.

עור כוכבים

מאת קתרין בוניט צילומים: "גאמא"

לכובבי הקולנוע והבידור יש כיום כתובת צרפתית חדשה לעלייה לרגל. "שאטו דה לירוויל", טירתו של ז'אן פייר ג'יטרואה המעצב להם מלתחות־עור סופר יוקרתיות ויקרות אותן הם מציגים בין קאן לסנט־טרופה, ג'נבה ללונדון, טוקיו לבוורלי־הילס

ז'אן פייר ג'יטרואה וכלביו בחזית "שאטו דה לירוויל"

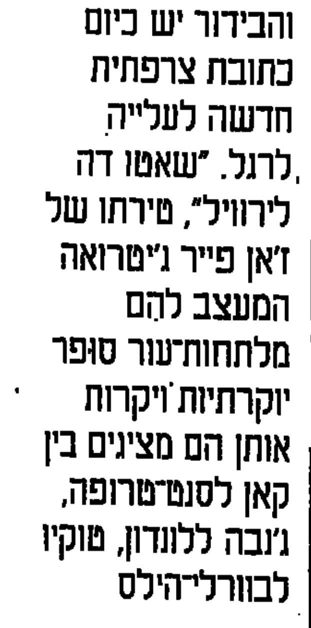

[illegible] עם אורסולה אנדרס, הלובשת חליפת ג'ינס רקומה בשלל צבעים בשילוב עור.

שרה, הדוגמנית החביבה על ג'יטרואה, בשימלה עשויה עור כבש עם רקמה בצבע הדבש על רקע [illegible]

ג'ואן קולינס בשמלת עור כבש רקומה זהב ונייר כסף.

ז'אן־פייר ג'יטרואה עם לינדה גריי ("דאלאס"), הלובשת שימלה בעיצובו.

[illegible] שלושה דגמים עשוי עור כבש בצבעי כחול־ירוק.

ז'אן פייר ג'יטרואה באחת מסדנאות לירוויל, מציג מודל מהקולקציה הבאה שלו.

המעצב על רקע שטיח קיר בהשראת ציור של רובנס.

ז'אן פייר ג'יטרואה מעצב מלתחות־עור לכוכבים בינלאומיים ב"שאטו דה לירוויל" שבדרום פאריס, בעבר הלא־רחוק – לא בדיוק כתובת טובה ב"אמצע" תעשיית האופנה הפאריסאית. היום זוהי כתובת שעולים אליה לרגל. מארה פוסט, ג'אן מארה, ג'ואן קולינס, מאריסה ברנסון, הזמר פול אנקה, הזמרת שר, אלטון ג'ון, הנסיכות קרולין וסטפאני ממונאקו ואליזבת טיילור – אלה הם רק כמה מהכוכבים והכוכבות המקשטים את רשימת לקוחותיו.

"בניגוד לדימוי שלי בעיני חלק מן האנשים, בכלל אינני איש העולם הגדול", אומר ז'אן פייר ג'יטרואה בצניעות. לפני שבע שנים עזב את סנט־טרופה. היום יש לו דירה מפוארת בפאריס, אולם את רוב זמנו הוא מבלה בלירוויל, טירה מן המאה ה־16 המוקפת דונמים רבים של יער, שהשתייכה בעבר לאלמנתו של קוליניי (שאירח בה את הנרי הרביעי) וכן למרשלים מצבאו של נפוליאון הראשון.

"הייתי חייב להימצא קרוב לטבע. אני מצליח להתרכז רק קרוב לרהיטים שלי ולחפצים האהובים עלי", מסביר ג'יטרואה.

פרט לחדר אוכל מודרני ורחב־ידיים המשמש כחדר־תצוגה, משקיף על האורוות ומרוהט בכורסאות "צ'אלי" ובכסאות־נוח של "לה קורבוזיה", מעצב הבית בסגנון קלאסי מסורתי, כאשר לכל חדר אופי שונה: סגנון לואי ה־13, הסגנון הפוריטני של לואי ה־16, מיטה בסגנון פולני, שידה משובצת. בתוך כל אלה נותר די מרחב לספריית האופנה העשירה שלו.

ספרייה זו, הגדולה בהתמורה כשמזכירה מיוחדת עוסקת בקיטלוגה, מכילה שבועוני אופנה מכל רחבי העולם, ספרי אמנות וחומר תעודי ישן ויקר־ערך. אוסף אחר בנושא [illegible] קיים אצל קארל לאגרפלד, המעצב שמעבודותיו שאב ג'יטרואה השראה לעבודות הרקמה ושיבוץ העור שהעניקו לו את ההצלחה ממנה הוא נהנה היום. בכמה מעבודות אלה מופיע מוטיב של תשבץ משי מפואר, כמו בשמלה שעיצב לא מכבר לנסיכה סטפאני ממונאקו. כך בו השתמש ב"נקודה התנועתית" בעיצוב דוגמת זיג־זג בצבעי כחול־ירוק. ג'יטרואה עושה שימוש [illegible] בשילובי עור גם בשמלות ערב, [illegible] המכנית שעליה הוא גאה [illegible]

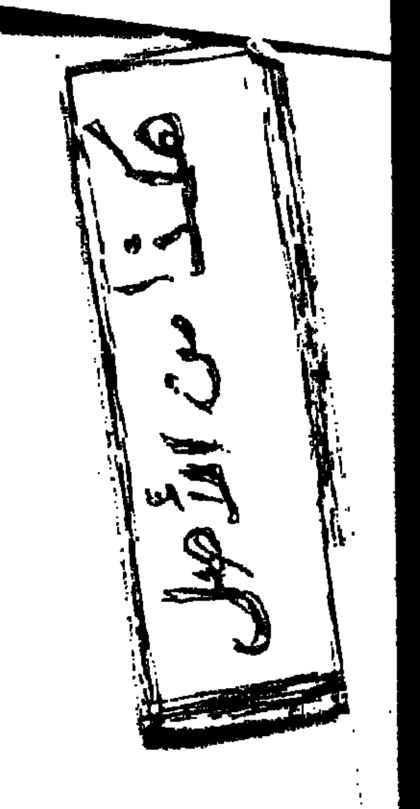
בלירוויל הוא מעצב ומפתח את [illegible] 250 יצירות בכל שבוע שהמעוניינות יכולות לרכוש, בהתראה של כמה ימים מראש – תפורות לפי מידה בכל אחת מחנויותיו הפזורות היום על פני הגלובוס.

"גמישות כזאת בייצור היא חיונית, מאחר שקהל הלקוחות הבינלאומי שלי מרבה לנסוע בעולם – מסנט־מוריץ לניו־יורק, מאקאפולקו לפאלם־ספרינגס. בשום מקרה לא הייתי רוצה לקיים שתי תצוגות בשנה. נשים לא ישליכו בגד טוב באמת כעבור שישה חודשים, בדיוק כפי שלא ישליכו מעיל פרווה", הוא מסביר. ואכן, כל אחד מן הבגדים שעוצבו בלירוויל הוא מעשה אמנות יחודי החתום אישית בידי יוצרו.

ג'יטרואה מעסיק 70 עובדים, מיומנים במיוחד במלאכת עור עדינות. רבים מהם מאיזור אורליאן שתושביו התמחו במשך שנים בתעשיית הכספות.

בגדי העור של ג'יטרואה נראים כיום בכל מקומות הבילוי הנוצצים ביותר – מקאן ועד סנט־טרופה, מג'נבה ועד לונדון, מטוקיו ועד בוורלי־הילס.

אלה יצירות מבריקות, נועזות (ויקרות מאוד...) של אמן החושב בצבעים חזקים במיוחד, ומשלב בבגדים שהוא מעצב מוטיבים יוצאי־דופן של רקמה מיוחדת בגוונים אקזוטיים ומעוררי־התפעלות. ■

געגועים נוסח איטליה

מאמא־מיא! כמה שאנחנו מתגעגעים למסעדה איטל־קית. וכמה שאין לנו בארצנו הקטנה מסעדה איטלקית ראוייה לשמה. מפעם לפעם צצה אחת, מבטיחה משהו בראשית צעדיה, אך כעבור זמן די קצר מותירה אחריה שובל של מפח־נפש.

מישהו מה"מרגלים" שלנו דיווח לנו לאחרונה על "איטלקית" חדשה שצצה בתל־אביב, והרמה – כך אמר – ממש מפתיעה. באנו, טעמנו. אנו מאשרים את דיווחו כמהימן. אבל למודי נסיון מר אנו מקדימים ומצהירים כי כל מה שייכתב כאן בקצרה וכאיזכור בלבד, הוא בערבון מוגבל. ליותר מדי "איטלקיות" נתנו במדור הזה צ'אנס, אלא שמהמבטיחות הללו נותרה ההבטחה בלבד. האוכל האיטלקי הטוב נעלם ונמוג, כשבאים במקומו כל מיני חיקויים ויומרות ללא כיסוי.

אוקיי. מדובר במסעדת דגים ופירות־ים בתל־אביב, ברחוב הירקון פינת יורדי־הסירה. לאחרונה, אף כי בתפריטה נותרו הדגים ופרי הים, הוסיפה לתפריטה מבחר מאכלים מהמטבח האיטלקי ושינתה את שמה הקודם ל"פרימו". יושבים בחוץ, על המדרכה, מתחת לכיסוי אברזין, ונמצאים ממש בתוך ה"סטוץ'" של הפינה ההומה הזו.

לפני הכל הובא לשולחנו מיץ לימון צונן – סחיטה טרייה, בחושה בסוכר. תענוג קייצי אמיתי. אחרי־כן נחת על שולחננו, כוח אחר זה, רביולי ממולא בקציץ בשר בקר, עם רוטב שמן וחזה אווז מעושן. טעם מעולה וארומה מיוחדת. לאחר מכן טורטליני, עם אותו קציץ בשר, אך בתיבלון שונה ורוטב על בסיס של שמנת. לאחר־מכן פטוצ'יני פרימו – כשהרוטב הוא על בסיס שמנת מתוקה, גבינת פרמזנו וסלמון מעושן. משהו־משהו. טעמנו פיסה מנתח עגל עשוי בלימון (סקלופינו ציטרונה) – נתח דק של בשר מצויין, טיגון קל בחמאה ואחרי־כן בישול קצר בלימון טרי. מעולה. תחמנו בקרם־קרמל ביתי על כל המשתמע מהמושג הזה.

זהו דיווח ראשוני, בערבון מוגבל, על המסעדה האיטלקית החדשה־יחסית. האם תמשיך ברמתה הטובה או תפתח בתהליך דירדור כקודמותיה, שהבטיחו ולא קיימו – ימים יגידו. וגם אנחנו עוד נגיד.

במחבת אצל גדעון: אין זמירות, יש דגים (צילום: שמואל רחמני).

דייג אוהב דגים

יפו – חרבה מסעדות־[illegible] לה. עממיות ואחרות־מחיר, טובות יותר וטובות פחות. אחת הנולות שבהן היא, ללא ספק, זו שבשולי גבעת של יפו (בחלק הדרומי), בכניסת לאזור "התעשייה". מהכביש הפונה ונכנס מרחוב יפת רואים את שלטה הגדול: "מיסטר פיש, מסעדת הדגים של בני". והיא שייכת, דווקא, לאחד שקוראים לו גדעון; והוא, כך אמר לנו, בעל ספינת דיג. מסעדה משופה, ללא זמרות, מתחת לקמרונים של מבנה ישן אי עתיק. רוח מחיים, [illegible] גווניה האדומים וצריחיה של מה שהיה שכונת עג'מי.

מומלץ להזמין לפתיחה מבחר סלטים. רמה טובה בהחלט. התפעלנו מפרוסות החצילים המטוגנים – עשויים במעט עד יובש, אך עם שארית טובה של לחלוחית, וכל הטעמים הטובים "מצטופפים" שם, בלי יותרת שמנים. בצלחת ה"חמוצים" [illegible] כחים גדולים, מאוד טעימים. במנות עיקריות הגישו לנו דג לוקוס [illegible] שנפרס לכל אורכו, טוגן ובוטח בפטריות שטוגנו עד גבול [illegible] מצויין.

אמונו: מסעדה זולה יחסית. בעבור מבחר סלטים, דג ומנה אחרונה, גובים מחיר אחיד של 19 שקל לסועד. יכול להיות שהעובדה שבעל המקום הוא גם (במידה זו או אחרת) ספק הדגים, מאפשרת לו למתן את המחיר.

תנובה באילת

משמיצים את מסעדות אילת בגביית מחירי־רצח. יש בהן כאלה שההשמצה לגביהן רל־וונטית מאוד. אבל יש אחרות, כמה מהן דווקא במלונות הרווים, שמחי־ריהן מאופקים לא רק בהשוואה ל"יקרות" של אילת, אלא גם בהשוואה למחירי המסעדות בתל־אביב. לדוגמה, המסעדה במלון "נפטון". דוגמה נוספת: מסעדת המרפסת במלון "לגונה". כזו האחרונה, המגישה ארוחות צהריים שחל־קן על בסיס של גריל, הזמנו וקיבלנו מנה מעניינת: חצי פרגית מעושנת. יש להניח שהעוף הלז בושל (או ניצלה קלות), ולאחר־מכן עושן.

שאלנו על מוצאו, והוסבר לנו כי זהו מוצר חדש של "תנובה". קונים אותו מוכן ומחממים אותו על הגריל. המחיר שגובים בעבורו על אותה מרפסת שמעל הבריכה של מלון "לגונה" הוא 11 שק־לים. באותו מחיר אתה יכול לקבל שם מנות בשר אחרות, או דג סול מטוגן, או שווארמה מהודו ושומן כבש. כל אלה עם צ'יפס וירקות. הוסף לכך בקבוק שתייה קלה ואתה יוצא משם שבע וטוב לב במחיר של כ־13 שקלים. אם תסתפק בנקניקיות – תחסוך שני שקלים. אם אתה מבקש לא להכביד על כרסך ומסת־פק במבחר סלטים שאתה נוטל בעצמך מהבר, יגבו ממך 6 שקלים בלבד. המחי־רים נטו, כי מסים – אין.

מאו"ל

חיים ואוהבים

הוועידה בה הוחלט לא להחליט

מן הקל אל הכבד: עם שובה ממוסקווה מקונגרס תנועת הנשים הדמוקרטיות (2800 צירות מ-154 מדינות), מנפה ח"כ אורה נמיר את רשמיה הרבים ומחלקת אותן קבוצות-קבוצות: רשמים יהודיים, רשמים פוליטיים ורשמי הקונגרס, ששיאו המרשים היה בטקס הסיום: "בחיים שלי עוד לא ראיתי דבר כזה... בסופה של תוכנית אמנותית עשירה בת שעתיים וחצי, משולבת בהופעת ה'בולשוי' וריקודי עם – הופיעו על הבמה אלף פעוטות בני שנתיים כתלבושות מרהיבות, בידיהם כובות גדולות מהם, וריתקו אותנו בתצוגה של תנועה, שירה וריקודים. כן, אני לא טועה. הם בני שנתיים. מאולפים וממושמעים ביותר".

אבל זו היתה כאמור מנת הפרפרת. ההישג המרשים של המשלחת הישראלית, שכללה 16 נשים מהן רק שלוש "ציוניות" (ח"כ נמיר, ח"כ חייקה גרוסמן וד"ר עדה אהרוני, מזכירת אגודת הסופרים בחיפה) – היה ההודעה שנמסרה כבר בפתיחת הוועידה, כי לא יוצגו בה שום ניירות עמדה ולא תתקבלנה בסופה שום החלטות. בהחלטה לא להחליט היתה גם משום היענות לבקשתן של הישראליות, שהוגשה עוד לפני תחילת הקונגרס.

"היתה שם שליטה מוחלטת של מדינות ערב, וידענו מראש כי טובה לא תצמח לנו מן הוועידה הזו. או כבר ההתחלה היתה לטובתנו, וזה הישג טוב יותר ממה שקרה לישראל בוועידות הנשים בניירובי ובמקסיקו", כך נמיר.

"נושא הקונגרס היה 'שנות האלפיים, בלי מלחמות ובלי נשק גרעיני'. מארה"ב הגיעה משלחת בת 150 נשים, מקנדה 108. את כולנו שיכנו בשני בתי-מלון ענקים, אחד ליד השני". השלישייה הציונית עבדה שעות נוספות במפגשים מרגשים עם יהודים.

הוועידה נפתחה בנאומו של מיכאל גורבצ'וב, מו"כל המפלגה הקומוניסטית בבריה"מ, אשר לפני שפנה לחלק הפוליטי-סובייטי שלה חלק שבחים למשתתפות, נוסח "אני כה שמח להיות בחברתן של נשים כה חשובות". "גם שם, כשגברים מחלקים לנו מחמאות לא' ענייניות, אני מרגישה לא בנוח", מודה נמיר. ראיסה גורבצ'וב כיהנה כנשיאת הכבוד של הקונגרס. היא היתה מוקפת בחומת שומרי ראש. נשיאת הקונגרס הפועל ממזרח ברלין היתה גברת בראון האוסטרלית. "ביום הראשון צבטתי את עצמי למראה אולם הקונגרסים של הקרמלין. ממש לא האמנתי שאני אכן יושבת במקום הזה".

העבודה בוועדות החזירה את אורה נמיר למציאות. היא הופיעה בוועדה לשלום ולפירוק הנשק. חייקה גרוסמן הופיעה בוועדה לזכויות לאומיות והגדרה עצמית. בשתי הוועדות נערכו, כמקובל, התקפות מצד הנציגות הערביות, כאשר הבולטות ביניהן היו דווקא המצריות.

"כשנאמתי, יצאה הנציגה המצרית מהאולם באופן הפגנתי. ההתקפות הפרועות ביותר עלינו היו מצד הלבנוניות – כאילו אנו שהבאנו עליהן את אסון חייהן. בקונגרס השתתפו עשרות משלחות ערביות, בכללן פלשתינאיות, שכולן נעזרו בשגרירים ובאנשי הסברה ויחסי ציבור של שגרירויותיהן במוסקווה שסיפקו להן נאומים מוכנים. הישראליות פעלו במתכונת מצומצמת ביותר, עם תחמושת-הסברה דלה שהובאה מן הארץ".

נמיר מודה שהאפקט ההסברתי שאף לאפס. כמעט שלא היתה התעניינות. אבל היא מרגישה כי מצד המשתתפות הסובייטיות לא היתה שום התקפה על ישראל. האם בשל היותן "מכניסות אורחים?" לא. זה היה כנראה מכוון ויזום. "ובכלל, הסובייטיות היו כה טרודות ועסוקות בטיפול בכל אלפי הנציגות, עד כי אולי לא נותרה בהן 'נשמה' למשהו אחר..."

הקונגרס ננעל בסעודה מרשימה ומקורית בהזמנת ממשלת ברית-המועצות: "התכנסנו 3000 נשים באולם בן מאות שולחנות. כל אחת קיבלה לידה את מספר שולחנה. בהגיענו לשולחן גילינו, בצד שני מארחים, כי אין כסאות סביב השולחן העמוס מכל טוב: מקוויאר ודגים ועד דובדבנים ומאפה וגבינות. וכאשר סיימנו את אוכלנו בעמידה – התחילו להגיע המגשים עם הבשרים..."

בין לבין המפגשים עם יהודים, בכללם אידה נודל, קשרה נמיר את החוטים לקראת הנסיעה הקרובה לברית-המועצות בחודש הבא, כאשר המזכ"לים של מפלגות העבודה, מפ"ם ר"צ וכן היא וח"כ חיים רמון – יצאו לנהל במוסקווה דיאלוג בנושאים פוליטיים עם משלחת סובייטית. עד כה הוגדרו נסיעות של ישראלים-נושאי-תפקידים לברית המועצות רק כ"ביקורים". האמנם דיאלוג אחד יכשר את האביב?

ח"כ אורה נמיר ומלווים רוסים, באולם הקונגרסים במוסקווה.

ליטוף לטבריה

טבריה זה לא רק דגי "מושט" מטוגנים על הטיילת. טבריה זה לא רק חמי טבריה וכל הבדיחות על אשתי-שנסעה-לטבריה (או לא נסעה) וכו'. טבריה זה לא רק קבר רבי מאיר בעל הנס, התחרות בין הלונה-גל וחוף צמח, החום המעיק, והכנרת שאין שניה לה שאלפים רבים שמים עליה מצור בימים אלה.

טבריה, אחת לשנה, זה גם הפסטיבל הכי מקופח בארץ. חזרתי משם ואני יודעת מה אני שחה. אמנם לא הביאו לשם אף לא להקה אחת בעלת מוניטין בינלאומי, אמנם לא שפכו שם כספים וגם לא תקעו בחצוצרות מי-יודע-מה. עשו את זה נוסח טבריה. עממי, אמיתי, ללא נפיחות והשיכות-עצמית. והעיר צהלה ושמחה על תושביה ותייריה ארבעה לילות. והימים? אוה, הימים החמים. רק הכנרת והמזגן יכולים היו לאושש אותנו מן המכה הזו.

אז מה היה שם, בעצם?

לשבת שעה תמימה על ספסל עץ צר בגנים הסקוטיים (דונה גרציה) ולהאזין ל"חמישיית אלגרו" המגישה מוסיקה קמרית להתרגעות – מוצרט, בטהובן, ובר – ולצפות בקהל הרב-גילי המאזין בדבקות. לעבור משם ולהציץ לאתר אחר בגנים, שם מקפצת להקה הודית, "ראגנ בהאר", ולהספיק להגיע אל המצודה, מקום אותנטי – ממש מפתה שיבנו בו אמפיתיאטרון סטייל קיסריה. שם להשתרע על הדשא, ערב אחר ערב, ולצפות בלהקות הריקוד בת-שבע 2 וענבל, ברביעית הזמר הגרוזינית המצויינת "קולך" ובתזמורת ג'או ביג באנד מ"הצד האחר" עם זמרות מן "הבושיים העבריים".

עוצמים לרגע את העיניים ונדמה שאתם בניו-אורלינס. עוברים באחת בבוקר למדרחוב והולכים בעקבות צלילים של קרנוואל ושל מוסיקת רגאי, והנה שוב הפתעה: תזמורות ולהקת-רחוב עם קהל המורכב מקיבוצניקים, תיירים וטבריינים צוהלים, ועוללים מקומיים בעגלות. ושוב את עוצמת עין ומדמיינת. את לא פה. את באיי הדרום, תחת עצי הקוקוס...

אבל אני בסך הכל בטבריה. טבריה של הבדיחות על "אשתי" ועל הקפיטריה, אותה טבריה שלא תזכה בכתר היופי בין ערי ישראל ואפילו היא עושה שנה אחר שנה מאמץ להיות רשומה על מפת הפסטיוואלים – אנחנו עדיין לא נותנים לה די קרדיט, מפני שזו בסך הכל – טבריה. וזה לא פייר.

תמר אידוד

פנטהאוז

יגאל לב

נימוק משכנע

"קל למצוא אשה שתהיה נשוי לה באושר, אבל קשה מאוד למצוא אשה שתוכל להתגרש ממנה בכבוד". אמנון זיק מדבר באותו בטחון השמור לצעירים שנדמה להם כי כל הדברים מתחילים להתרחש רק ברגע שבו הם הגיעו לפרשת דרכים מסויימת בחייהם.

גליה מחייכת. כוכב הראש של הצעיר בן ה-25 נושא חן בעיניה. יש בו איזו תמימות ילדותית שהוא מנסה להסתיר מאחורי בטחון "גברי" כביכול. מדבר [illegible]. גילה את האהבה. גילה את הנישואים. גילה את הפרידות. עכשיו הוא מבקש לגלות חבל ארץ חדש, ועלה מהקומה השלישית אל הפנטהאוז כדי לספר על כך לגליה. נינוח על הכורסה, הוא נראה כמו ילד ישן המפקיר את עצמו בבטחון לעיני זרים. יש בבטחון הזה משהו מהתמימות של ילד הבטוח שאיש לא יפגע בו, לא ינצל את חולשתו.

בא להכריז על אמריקה החדשה שלו. יבשת ושמה גירושים. "אני יודע שכבר אמרו את זה קודם, אבל האדם הוא חיה שנכנסה למסגרת הנישואים משום שלא יכלה להתקיים אלא כזוג. פעם, זוג חי במשותף לא יותר מעשר שנים, ואז האלוהים הקפיץ עליהם זיקנה, הרג אותם באבן או הפך אותם לטרף בשיני חבריהם. היום, כשהאדם חי 75 שנה, הוא נדון לחיות עם אותה אשה 50 שנה ויותר... לזה לא התכוונו לא אלוהים, ולא הטבע".

מרוצה מעצמו. הנוסחה הזו נשמעת לו מתוחכמת ומתאימה. "את יודעת, בורכתי – או אולי קוללתי – בסבא וסבתא משני הצדדים, גם מצד אמי וגם מצד אבי. כך אני יכול לראות בדיוק איך ייראו הדברים בעוד 40-50 שנה".

אמנון זיק חביב על גליה. יש בו רעב תמים לחיים. שייך לאלה שהיא מגדירה אותם כ"מי שרואים שלט על הספסל, 'זהירות – צבע טרי', ודווקא יגעו בצבע, לראות אם הוא באמת טרי..." אוהבת את הסקרנות שלו. את הצורך שלו לממש כל דבר כדי לדעת שהוא קיים. את החושניות. כבר מזמן עמדה על מערכת היחסים הסבוכה בין אמנון ואשתו יעל. כפי שאמרה לאורי: "בסך הכל הבן-אדם לא מסתדר עם עצמו. יש לו אלף ואחת סיבות לסבול מעצמו, מפחדיו, מחוסר הבטחון שלו, מהספונטניות המסוכנת. וכשאדם כזה לוקח בן-זוג – הוא מכפיל את הסיכונים".

גליה ידעה שאמנון בוחן כמו מרחוק את סיבוכי המשפחה המוזרים שלו, את "הזקנים המטורפים שלי שמלמדים אותי בשגעונותיהם איך אסור להתנהג". אמנון הוא פרי עולמם של שני הסבים שלו.

מצד אביו הוא נושא דמות של סבא וסבתא שהתגרשו לפני יותר מ-40 שנה. "עד היום סבא מתנהג כאילו רק אתמול לקחה סבתא את החפצים ואת הבן, ועזבה את הבית. זה עדיין מרתיח אותו. במקום לדבר עם סבא רציני, בעל עסקים מצליח שפרש לגימלאות, אני מוצא עצמי משוחח עם צעיר בגילי שרק אתמול קמה אשה, אמרה לו שאיננה רוצה אותו ובחרה לחיות עם אחר".

לגליה נדמה שאמנון מורכב משני רבדים. הנער השובב, הנחמד, המחצין קלילות שובבית, ומצד שני איש מבוגר המבקש לשנות את חייו. אבל הדוגמה של הסב מצד אביו מפחידה אותו.

"את יודעת מה זה לראות את סבתא יושבת אצלנו בבית. פתאום היא מאבדת את השקט הנפשי שלה ונהפכת מאשה שלווה, המקרינה רוגע, לפקעת עצבים מבוהלת. ומה בסך הכל קרה? למטה, ברחוב, החנה סבא את המכונית. הם משגעים אותי, הזקנים האלה. כל-כך ילדותיים. מצד אחד הם עשו דבר נבון ולא נתנו למערכת היחסים שלהם להירקב, ומצד שני אולי בגלל סבא – הם חיים במתח מחריד של אנשים שאינם סולחים ואינם מבינים והעיקר – אינם שוכחים. אם להתגרש כך, אולי טוב יותר להישאר נשואים".

על סבו השני מדבר אמנון כמין כוכב ראש עגום. "הוא היה פעם גבר שבגברים, הסבא המטורף הזה שלי. מרדן. גבר שיצא להרפתקאות. התחביב שלו היה לנסוע בעולם. מטייל. כובש ערים. היה בהימליה, טיפס על המונט-בלאן, היה בקוטב הצפוני. כמובן באפריקה ובסין. יכול היה להרשות לעצמו לממן את ההובי הזה מעסקי המחשבים שניהל. מצד שני, סבתא היא אשה קשה. מרובעת. חסרת דמיון. אשה של דברים קטנים". אמנון חיפש אחר ביטוי שיהלום את דמותה של סבתא. אשה קשוחה, כפייתית, שלאט לאט, כלשונו הציורית "מרטה את הנוצות מזנבו של סבא והשאירה תרנגולת אפורה עם חלומות של טווס זוהר".

התהליך היה איטי. ככל שבגר אמנון יכול היה יותר לעמוד על טיבו. "סבא דומה להר-געש. הר-געש שתקופה ארוכה פלט להבות ואחר-כך האפר כיסה עליו. את הלוע הלוהט מילאה בריכת מים. עם הזמן אפילו הבריכה שקטה עד שלעולם לא היית מעלה על הדעת כי אי-פעם בקעו להבות מהלוע הזה, שנהפך לבריכה שבה משתכשכים ילדים".

גם אמנון שיכשך בבריכה הזו. עבר זמן עד שלמד את סוד הכניעה ואת סוד הוויתור. סבא חינך אותו לדעת שמעבר לאושרו של הפרט, עומדת המשפחה – מעל לכל. כמו שהמדינה חשובה יותר מהפרטים שמהווים אותה. לכן אדם צריך לקבל את המשפחה כמו שהוא מקבל את לוחות הברית. לחיות על פי הצו שלהם. וכמובן לא להעלות על הדעת שיש דרך לחיות בלעדיהם.

רק כשבגר אמנון הבין את סוד הוויתור הגדול הזה. "לא פעם שאלתי את עצמי למה הוא לא לוקח את האשה הזו שכבלה אותו בעולמה חסר הדמיון, עולם של פרטים קטנים, בלתי חשובים, שקצצה את כנפיו, למה הוא לא לוקח אותה ומשליך אותה לכל הרוחות כמו שהסבא האחר עשה 40 שנה קודם לכן. אבל המשפחה היתה קדושה. הוא חונך לוותר. הוא נהפך לציפור אפורה שרק דמיון עשיר יכול להעלות על הדעת שאי-פעם היה לה זנב זוהר של טווס וכנפיים כבירות של נשר. כאשר ספרתי לו שאני עומד להתגרש, תלה בי שתי עיניים מבוהלות כאילו יצאתי מדעתי, ואמר: 'השתגעת!'. אחר-כך הוסיף כמובן מאליו: 'אתה צריך ללמוד ממני. תראה אותי. מה רע לי?'".

אמנון התכנס בכסא כאי-נוחות. גליה ידעה שהוא צריך לבחור. דרך חייו של אחד משני הסבים צריכה להתוות לפניו את המוצא. גליה אמרה לו: "יש סיפור בקובץ קטן בשם 'נובלה', שהופיע באיטליה בראשית המאה ה-13. אחד מהם אולי ידריך אותך. מסופר בו על מלך שמיום לידת בנו עד שהיה הנער בן 18 סגר אותו בחדר אפל. ביום הולדתו ה-18 הוציא אותו מתוך הארמון והעמיד לפניו בשורה סוסים, כלבים, תכשיטי זהב, בשמים ושלוש נערות ערומות. לנערות הוא קרא שדים. הוא שאל את הצעיר 'במה אתה בוחר'. כמעט באורח אינסטנקטיבי אמר הנסיך: בשדים".

לכן, סיכמה גליה "לא חשוב במה תבחר. כל החיים תיאלץ לחיות עם השדים שלך. לא תוכל לברוח מהם – לעולם".

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 17 ל-23 ביולי

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
הזמנת מכרים עסקיים לבילוי אצלכם תעלה עכשיו יפה, ובכלל, השבוע כדאי לשלב בילויים עם עסקים. בימים אלה צפויות לכם הוצאות רציניות בשל קניות חשובות. מחפשי דירות צריכים לפעול עכשיו במהירות.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
הקפידו למלא הבטחה לילד לגבי בילוי כלשהו. נסיעות וטיולים יסבו לכם עכשיו הנאה ותועלת. אתם מעיזים להתבטא בימים אלה, בכתב ובעל-פה. אבל נסו להיות יצירתיים במקום להיות ביקורתיים.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
השבוע הוא זמן טוב לטיפול בענייני הבית – תוכלו לבצע עכשיו תיקונים שונים ולקנות דברים, למשל ציוד אלקטרוני. זה זמן טוב גם לביקור אצל קרובים רחוקים. ונטייתכם לחפש שלמות מזיקה לכם.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
כדאי להקדיש עכשיו זמן להדבקת פערים בהתכתבות ובשיחות. הסיכויים בתחום החברתי טובים מאוד בימים אלה, וגם כוחות היצירה שלכם במיטבם. יש לכם השבוע רעיונות טובים, אך עדיין לא כדאי לגלות אותם.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
אתם שקועים עכשיו בהכנות לקראת צעד חשוב בתחום הקריירה. חלק גדול מהפעילות בימים אלה יצטרך להיעשות מאחורי הקלעים, אך ההצלחה מובטחת. זה זמן טוב לפגוש מכרים חדשים ולצאת לבילויים.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
אתם מרגישים עכשיו שמחובתכם לעזור למישהו, אבל השבוע זמן גם לצאת לטיולים וללכת לאירועים חברתיים. אם כי אתם מוכנים להתלונן שהדברים יקרים מדי, תגיעו בימים אלה לתוצאות. אל תיקחו ללב.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
עניינים קשים מוטלים עכשיו על הכף בזירת הקריירה. אתם בוחשים בקדירה, אך חשוב מאוד להיות שיטתיים; הקפידו לסיים פרוייקט אחד לפני שתתחילו אחר. כדאי לא להזניח נושאים הקשורים בכספים.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
מה שנראה כדבר משעמם יתגלה בסופו של דבר כמשעשע יותר משציפיתם. מלת המפתח בשביל השבוע היא "יחד", וכדאי לזוגות שיכולים להרשות לעצמם טיול בשניים לנצל את ההזדמנות. נסו לרסן נטיה לאיחורים.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
זה זמן טוב להסדיר עניינים הקשורים בביטוח. אתם עשויים לקבל עכשיו מימון לצורך פרוייקט מסויים. בתחום העבודה, אתם עשויים לקבל בימים אלה הטבות. בתחום העסקים יהיו התפתחויות חיוביות.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
בתחום הרומנטי, זה הזמן לקחת את העניינים בידיים ולנקוט יוזמה. השבוע יהיה מלא אירועים מסעירים ובילויים. אחדים אפילו יעשו תכניות לאירוסין או חתונה. הקפידו לקיים הבטחות שפיזרתם.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
דברים רבים שהתעכבו עד כה מתחילים פתאום להסתדר. בתחום העבודה, כדאי להכות על הברזל בעודו חם. גם בענייני הבית יש התפתחויות חיוביות. רעיונות חדשים וטובים יעזרו לכם לקידום הקריירה, אך אל תתעלמו מן הפרטים.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
השבוע מצוין לטיולים, במיוחד בשישי-שבת. המצפוניות שלכם בשיאה עכשיו, ותוכלו למלא כל מיני התחייבויות. נסו להתמקד בפעילות מרכזית אחת, במקום להתפזר על יותר מדי דברים שטחיים.

מר בידור

(המשך מעמוד 48)

אבל אף אחד לא יכחיש שאני איש מקצוע. המחזמר הזה הוא מבחן אישי שלי, לא מבחן שאנשים אחרים קבעו לי. חיכיתי לדבר הזה. בארץ אתה נחשב לבמאי רק אם אתה במאי של תיאטרון רציני. אני עשיתי המון הפקות, אני במאי של בידור. רוב שנותי העמדתי על הבמה שירים עם קטעי פארודיה ביניהם, כשהכל סובב על מוסיקה. וכל אותה תקופה היתה בעצם תיסכול אחד גדול, כי רציתי לביים מחזה שבו איני צריך להמציא את ההתחלה והסוף, את הסיפור. תמיד היתה לי בעייה איך לגרום לקהל לשבת לראות את 'הכל הנוף הביכי', כשמדובר בתוכנית שכולה שירים. צריך היה ליצור התחלות וסופים. ובכל זאת הקהל בא לראות הופעות. עכשיו הכל כתוב לי. זה יותר קל".

בחזרה ל"אירמה" הורגש הקצב המהיר של ההתרחשות, זה מכוון?

"בניתי את המחזה כמו קולנוע, כמו וידאו קליפס. התפאורה ניאונית, עם משטחי צבעים עזים. הריקודים מהירים, הכניסות והיציאות חטופות. הקהל נשי היום לקלוט קצב כזה. אני רוצה שזה יהיה קליל, נוח לצפייה".

אתה גאה בעובדה שמלבד הטקסט הכל הוא אלילבן. זה פטריוטיזם?

"אנחנו אוהבים לעבוד עם המשפחה שלנו, הצוות שעובד איתי הוא המשפחה שלי. חס וחלילה, כי לא רוצה להשוות את עצמי לאינגמר ברגמן, או פליני, אבל גם הם רגילים לעבוד עם צלם קבוע, עם שחקנים קבועים. כבר עבדתי עם חנה לסלאו ומשה איש. אני יודע איך לגרום להם שירגישו נוח, ויש לי תמיכה של אמנון הררי. אני הולך אתם יד ביד. את אריק לביא אני מעריץ, הייתי ילד כשעמדתי יחד איתו על הבמה במחזות הקלאסיים הגדולים ב'קאמרי'. אני מתרגש מן העובדה שעכשיו הוא עובד איתי".

התרגשויות של צרפתי מוחצנות בעיקר על הסיגריות הרבות שהוא מעשן. מבע פניו, חביב וקשוב רוב הזמן, נסדק רק כשהוא מדבר על עניין שמרגיז אותו. אז הוא נוחן קדימה וקולו רוחק, מתאמץ להבהיר איזה ענין. בדרך-כלל לא משהו שקשור אליו ישירות, אלא העובדה המצביעה על הלך הרוח ברחוב שווה-הנפש שלנו. אריק לביא, למשל.

"אני מאחל לכל זמר בארץ שבגיל 60 יהיה כאחד הראשונים במצעד הפזמונים. אריק הוא תופעה גדולה. הוא הופיע בהצלחה בברודווי, בגרמניה, ופה כאן קריירה מרהימה. אבל כאן עוברים על זה לסדר היום. זה מרגיז אותי. אנחנו מחפשים תמיד לגלות דברים שלא קיימים. מה שפופולרי מדי, מה שבנוי לאט, לא מעניין אף אחד. כי המדיה – גם היא שואפת להיות מיוחדת. לגלות זמר שאיננו. באמריקה היו עושים לזמר כמו לביא סטנדינג אוֹבֵישן".

אתה מתרגז כאילו אריק היה אבא שלך. למה אתה מתכוון כשאתה אומר שאתה עובד עם המשפחה שלך?

"התיאטרון היה כמעט כל חיי הבית הראשון שלי, לא השני. כשהייתי ילד הייתי בורח לתיאטרון בכל שעה פנויה. הייתי נמצא גם בחזרות של מחזות שלא השתתפתי בהם. הכנתי שעורים בתיאטרון. רחל מרכוס, יהורם אחר ואברהם בן-יוסף היו האנשים שהשפיעו עלי בילדותי".

ממה ברחת?

"ממש ברחתי ממשהו. לא היה לי רע בבית, אבל היתה לי ילדות פרובלמטית. לא דיברתי על זה אף פעם, אולי אפילו לא עם עצמי. ההורים שלי לא ידעו לפתור בעיות כאלה. התיאטרון פתר לי את הבעיות. לא חיפשתי בו אהבה, אלא הכרה, ומצאתי אותה. ברגע שעמדתי אעל הבמה הרגשתי נוח יותר בחברה, כמה הייתי תלמיד יותר טוב. התיאטרון יישר לי את הגב. אחר-כך הוא עיקם אותו בחזרה".

איך?

"הייתי שחקן 18 שנים. מגיל 12 עד גיל שלושים, תמיד היו לי תפקידים. ב'קאמרי', ב'הבימה', בחיפה. אבל הם תמיד נשארו תפקידים קטנים. לכן עזבתי. כי לא היה לי יותר כוח לקוות. ואני חלמתי להיות שחקן קלאסי גדול. זה מה שלמדתי מנסיון. אין לי הכשרה או השכלה בשום תחום. וכשהתחלתי להעמיד פזמונים לא היה לי שום רקע בתחום הזה. אז כל הזמן אני מכריז: תיאטרון לא מעניין אותי, כאילו לא רוצה לבוא במגע עם הגעגועים האלה. אני לא רוצה תיאטרון, אלא אם כן יבואו ויציעו לי, אבל זה לא יקרה. אנחנו חיים בארץ קטנה שבה יש על כל אחד תווית. אני מקווה שאם 'אירמה לה דוס' תצליח, טוי-טוי-טוי, יתנו לעוד במאים ישראליים לביים מחזות-זמר".

על איזה בעיות בילדות לא דיברת?

"אני לא אוהב לדבר על הילדות שלי. גם היום הילדות שלי היא נושא בעייתי ולא מדובר ביני לבין הורי. האשה שבעיני היא אמי, לא ילדה אותי. הורי התגרשו כשהייתי תינוק, ואמא עזבה את הבית. האשה שגידלה אותי, אשתו של אבא, היא אמי לכל דבר. היא האדם החשוב ביותר בחיי. הגעתי להבנה הזאת רק הזמן האחרון".

יש לך קשרים עם אמך האמיתית?

"כן, יש לי יחסים איתה, אני רואה אותה מדי פעם, אבל לא דיברתי על זה מעולם עם הורי".

עובדות חיים כמו שלך חייבות לעורר שאלות. מעולם לא חקרת את הוריך לנסיבות הינקות שלך?

"מעולם. אף פעם לא ויברנו על זה. הם גם לא יודעים שאני רואה את אמי האמיתית מדי פעם. עד היום אני לא יודע בדיוק מה קרה שם. אני לא מאשים את אף אחד בכלום, אני גם לא נוטה לשקוע ברחמים עצמיים, לא מחטט בדברים. אולי אמא היתה צעירה מדי, מסובכת, ולא יכלה להתמודד עם הגידול שלי. אבל הנושא היה טאבו משך כל השנים. העובדה שאני מדבר על זה עכשיו מראה שאולי חל אצלי איזה שינוי".

אמרת לי שהסיגריה היא הפרטנר שלך. ויתרת על משפחה.

"זה לא פתאום שאמרתי לעצמי בגיל 22 שכל חיי אחיה לבד. אבל היום אני אוהב לחיות לבד. אני שלם עם צורת החיים שלי. אני מחכה לרגע שבו אגיע הביתה ואהיה לבד. אני כמעט לא מארח אנשים. הרי אם הייתי סובל מבדידות, היו מסתובבים פה כל הזמן אנשים. יש לי כאן מדי פעם רק פגישות עבודה, וזהו. קשה לי להיות הרבה בחברת בני-אדם".

> **"היתה לי ילדות פרובלמטית. התיאטרון פתר לי בעיות. לא חיפשתי בו אהבה, אלא הכרה, ומצאתי אותה. הוא יישר לי את הגב. אח"כ הוא עיקם אותו בחזרה".**

אתה לא נראה כזה. אתה מקרין הרבה נחמדות.

"אני כאילו טיפוס חברתי, אבל זאת תוצאה של שפשוף ממושך. הבילוי שלי הוא עם עצמי. אני גם יכול לבהות במשך שלוש שעות במסך הטלוויזיה בלי לקלוט כלום ובלי לעשות שום דבר נוסף, ואני נירגע מזה. הבית שלי הוא המבצר שלי. אם אני צריך לצאת לבילוי חברתי, זה לוחץ אותי. אני מבלה רק בחברה מצומצמת עם זוג אחד או שניים. למסיבות אני לא הולך. גם לא לפרמיירות, אלא אם כן מופיע בהן חבר או חברה קרובים. אני לא אוהב לפגוש את כל המי ומי ולהגיד שלום לכולם. יש הרבה אנשים שאני אוהב לפגוש, אבל לא כולם ביחד. כל אחד לחוד".

מי החברים שלך?

"שלמה ניצן. הוא החבר היקר שלי. עד לפני זמן קצר היה זוג שהייתי מאוד קרוב אליהם. היא זמרת מפורסמת. בזמן האחרון השתבש משהו. אולי זה כבר ניגמר. אני לא חושב על זה. אם זה קרה, כנראה זה היה צריך לקרות, ואם אני מחזיק מעמד בזה, סימן שזה לא היה אמיתי".

הגישה הזאת שלך לקשיים בחיים, מאפיינת אותך כל הזמן?

"אני חושב שכן. אני לא מתעכב על כשלונות. אין לי כוח לזה. אני הולך הלאה. לזה התכוונתי כשאמרתי לך שאני רוצה לחיות טוב".

איזה אדם יכול להיות חבר שלך?

"אני ניקשר לאנשים שנוח לי איתם. זה כנראה מתחיל ממני. אנשים שאני מרגיש שאני יכול להיות ישר איתם, ובעקבות זה הם ישרים אתי. אני לא לחוץ איתם. אני יכול גם להתווכח ולריב איתם בלי שיעשו לי חשבונות. אני לא מחפש דווקא את החכמים והאינטליגנטיים ביותר. זה מעייף אותי מהר, אנשים כאלה. כמובן, אני לא יכול להתיידד עם מטומטמים, אבל יותר חשוב לי לקבל חום, בלי חמיצות. שיהיה לי נוח, קיבינימט".

אם מי נוח לך?

"יש כמה אנשים בבראנז'ה שיש לי איתם מערכת יחסים טובה, אם כי לא אינטנסיבית. נפגשים לעתים, ותמיד נעים. נעמי שמר. היא האלוהים שלי. אני שונא פוליטיקה. שונא. לפעמים אנשים קובעים דעה לגבי אדם רק בגלל השמועות על הנטיות הפוליטיות שלו. אבל כשאני יושב אצל נעמי בסלון אני לא מדבר איתה על פוליטיקה. אני אוהב את גילה אלמגור, חוה אלברשטיין, אריק רודיך ולאה לופטין, ארהלה גולדפינגר מהטלוויזיה. חיים סלע, מפיק בפועל".

די הרבה חברים לאדם שמעדיף להיות לבד.

"המפגשים החברתיים שלי הם לפי רצוני. ובדרך-כלל מחוץ לבית שלי".

ולא היית רוצה ילד משלך?

"כשהייתי צעיר זה הטריד אותי. אני אוהב ילדים. אבל ככל שאני מתבגר אני יודע שאין לי סבלנות אליהם. אני מזדהה עם ילדים, חרד להם, וממה שאני רואה מסביב, ברוב המקרים אנשים מביאים ילדים לעולם בלי להבין את האחריות שהם לוקחים על עצמם. זה מכעיס אותי מאוד. אילו היה לי ילד הייתי רוצה להקדיש לו את כולי, כי רק כך צריך, לדעתי. ואני יודע שלא הייתי יכול. עם הילדים של אחותי אני לא יכול להיות יותר משעתיים".

אולי באמת התיאטרון הוא הבית והמשפחה. אתה מתיחס אל חנה לסלאו ומשה בקר כמו חבר אבהי.

"יש לי הרגשה שהם יודעים שאני יודע, אני יודע מה הם יכולים. הם משלימים זה אצל זה את החסר. היא נותנת לו מה שיש לה ומקבלת ממנו מה שאין לה, וההיפך. לפני שהתחילו החזרות, היה לנו יום אחד של צילומים. הם עוד לא הכירו טוב כל כך, ואני ביקשתי ממשה שינשק אותה מול המצלמה. ידעתי שזה הלחיץ אותו מאוד. אבל היתה נשיקה – ומאותו רגע ידעתי שזה ילך. שתהיה כימיה נהדרת ביניהם. זה דברים שקשה להסביר. נהניתי לביים את הסצינות שלהם יותר מכל דבר. אף אחד מאיתנו לא דיבר על זה שפעם ראשונה אני מביים תיאטרון. כולם יודעים שכולם יודעים. ואני לא ניגשתי לזה בביטחון עצמי מופרז. פחדתי. אבל עכשיו אף אחד לא נישאר אדיש מול הסצינות האלה. יש ביניהם רומן על הבמה, רומן מקצועי, עם הרבה אהבה הדדית".

גם בשביל לסלאו-בקר "אירמה לה דוס" היא מבחן. אם יהיו שם כשלונות, אם יהיו הצלחות, צדי צרפתי, במאי, יחווה אותם מירכתי הבמה. יש בו יצר התחבאות שמקל עליו את החיים. בפרמיירה הוא ישנה ממנהגו וילבש שחור, וגם זה לא בעיצוב מפואר. צרפתי אינו בוהמיין, גם לא איש זוהר. יש לו פחד תהומי ממצלמות. בטלוויזיה הוא מסרב להופיע. אחרי בכורה הוא מתקשה לעבור להפקה חדשה, או לחזור הביתה, כדי לקרוא ספרים. הוא ממשיך לבוא להצגות, לתמוך בשחקנים, אולי להיתמך בהם.

"אני חי חיים נוזריים", הוא אומר. כשהוא נכנס הביתה הוא מדליק את הטלוויזיה מחדר השינה, ניגש למטבח, מכין לעצמו כמה סנדוויצ'ים, אולי תפוח, גבינת קוטג', חוזר לטלוויזיה. הוא יושב שם בכסא הבמאי שקיבל לעצמו. בכסא נוח להפליא. משענת הכסא קולטת את הגב בדיוק במקום שמצטברים בו כל כאבי המתח, ובאה מנוחה.

תלמה אדמון

סולם לשמיים

(המשך מעמוד 17)

שנים. כשהיינו אחרי שנים יחד בסן־פרנציסקו, רצו לתת לו שם פרס של 25 אלף דולר בעבור כתיבתו. הוא סרב. לא מקבלים כבוד וכסף על קדיש יתום', אמר להם. כך גם בעניין השילומים. יחיאל סרב לקחת, אפילו כשמגורינו היו באותו זמן במרתף קטנטן".

מהיכן היה בה הכוח לבחור לחיות כך את חייה? מה הביא אותה לוותר על החלום להיות עתונאית ולהטוג אל תוכה במשך שנים את רעל אושוויץ? חיית שלא ידעה גלות, שכל העולם פתוח לפניה, הגלה אלי להיות כברברה וולטרס, או לפחות לחלום על כך. והנה היא קמה לילה אחד ויוצאת להחזיר חיים נשמה ששרדה באושוויץ בזכות היכולת להתכל למנגלה ישר בעיניים, ובזכות דו־שיח עם אלוהים שבסופו נחתם הנדר. למה?

"אני לא בחרתי, אני נבחרתי. יש תורות שלמות ומסבירות שיש היררכיה בספירות עליונות, של נשמות שהגיעו לדרגת 'מורים' הבוחרים באחרים שהם הגיעו, שעודם בבשר ובעולם שלנו, להעבירם נסיונות ועקידות למיניהם כדי לבנות בתוכם – אנרשלב – מעין סולם יעקב, שבו נשמתם יכולה לעלות ולרדת, להתקרם ולהיסוג: לא חזרה בתשובה, אלא ירידה לצורך עלייה בתשובה. בלשון ציורית יותר, הם כביכול יושבים למעלה, במעגל השמש, ומסתכלים ארצה, רואים נשמות כלבוש בשר, ומטילים לחלק להן משימות.

"התפקיד שבחרו לנשמה שלי, בגלגול החיים המסויים שבו היתה מצוייה באותו זמן, היה לחיות עם יחיאל. ואת המשימה הזו אני ממלאה. אני עדיין לא יודעת בדיוק מה התפקיד המלא שלי, כיצד ייראה להבא תסריט חיי. אני רק יודעת שאני לא כותבת יותר שום תסריטים, אני קולטת את התסריט שכתבו בעבורי. ואם אני רוצה להיות קולטת טובה, אני חייבת את הריחוק בין ההתרגשות של הצפייה.

"היום אני לא נסחפת. אני לוהטת, אבל יחד עם זאת לגמרי קרירה. אני חייבת את זה כדי לא לאבד את הכישור שרכשתי בעזרת המדיטציה, להיות קשורה עם אלה שאני מאמינה שמכוונים את הדברים. כך שאין פה עניין של בחירה. אני פשוט הלכתי למשימה שהוטלה עלי, וזאת מבחירתי החופשית. בשלב השתתפותי הנוכחי קיבלתי שכל הקיים ביקום מושתת על פרדוקסים מעין זה שהשמעתי עכשיו. כי שני הקטבים שבפרדוקס, כל אחד מגדיר את השני ומאפשר לנו – המכילים את הפרדוקס – להגיע לנקודת המיזוג. מה שקוראים באנגלית התמרכזות. וזו נקודת השלמות. כך, לא היינו מבינים יום אלמלא היה לילה. או אהבה – אלמלא היתה שנאה.

"השאלה היא מה החזיק אותי. עם השנים הלך קולה של סאניה ונמוג. שוב לא היה בו די כדי להחזיק. מה שכן החזיק זו הצניעות המופלאה של האיש הזה, השלמות שלו בתוך המשימה, חוסר הפשרות שלו. הוא לא נתפתה לשום דבר. לא פעם, כשהיינו נוסעים לארה"ב, היו מתנפלים עלינו מן הטלוויזיה, ממש מתרעמים על כך שלא הודענו שהסופר ק. צטניק נמצא שם. הוא תמיד סרב להתראיין".

האם חשת שאת מקריבה את חייך למען חדוות־יחחיים שלו, למען יוכל לעמוד בהתחייבותו?

"בהתחלה, הרבה מאוד שנים, לא חשתי שאני מקריבה. חשתי רק שאני מקבלת. היום אני יודעת שאת כשרונותי הקרבתי ללא ספק".

שיר מתוך ספרה של אליה דיינור, שיצא זה עתה בהוצאת "דביר", ההוצאה בה עובדת בתה דניאלה, שגם טיפלה אישית בספר והביאה בכך הרבה שמחה לאמה.

האמצאני בבית כבושה (עמוד 33).

"שמאז מהות זמנך נסללתי סרטים אינסוף על שמני, סלילים־סלילום מערוצי תם נמחקתי ועד בוש גם בך אבקש עקבותי".

אליה: "הדימוי כאן הוא של רשמקול. יש לי הטייפ שלי, של חיי. אבל על הטייפ הזה הוקלטו חייו של יחיאל, וכמו שקורה בכל טייפ, כאשר מקליטים משהו על הקלטה קיימת – מוחקים את הראשונה. כך אני. מהות נוכחותו של יחיאל בחיי מחקה את הקלטת חיי. אני כל־כך נמחקתי, עד שאפילו אצלו לא מצאתי את עצמי. ועד בוש גם בך אבקש עקבותי".

ב־1976, באמצע רחוב באמסטרדם, שיחרר אותה יחיאל לחיות את חייה, להקליט את עצמה על הרשמקול. זה היה אחרי שעבר טיפול בל.ס.ד.

"תרמת לי שלושים שנה מחייך", אמר לה, לופת את זרועה בכוח. "אני מרגיש שאני חייב לך חוב, והייתי רוצה שהחל מן הרגע הזה תראי עצמך חופשיה לעשות לביתך. לעצמך. תסעי לאן שאת רוצה, תעשי ככל העולה על רוחך. את חופשיה".

אליה: "עמדתי ברחוב בוהה בו, לא מבינה על מה הוא מדבר. אתה חייב לי? הרי אני זו שכל הזמן רק קיבלה".

יחיאל: "אני יודע שאת תסעי למרחבים של אמריקה. רק תזכרי דבר אחד: אני בלי הארץ הזו, בלי ישראל, איני יכול לחיות. אני חופשי לבוא אליך. את חופשיה לחזור הביתה, אבל אני, מקומי רק כאן. את חוזרת עכשיו להיות בת 18, שכל החיים לפניה. תעשי איתם מה שתחפצי".

ואחרי זה החלו 12 שנים של חיים ברדכים. אליה נסעה לקליפורניה, ונרדה שם. היא למדה לעשות בית מתיק־הגב שנשאה עמה, פגשה אנשים, השתלמה בעבודתה כתראפיסטית, למדה תיאולוגיה, וכתבה את ספר שיריה, ספר חייה, שאותו הוציאה לאור בתה, מאוחר יותר.

הטיפול המיוחד ב־ל.ס.ד. שעבר יחיאל אצל פרופסור באמסטרדם מתואר בספר הנקרא "שיוויתי", שבקרוב ייצא לאור. הוא לא שיחרר רק את אליה, אלא במובן מסויים גם את יחיאל. שנתיים דיברה על ליבו לנסות ולעבור את הטיפול, והוא סרב. כשהסכים לבסוף, נסעו שניהם יחד. בפגישה הראשונה הסביר להם הפרופסור את העקרון הטיפולי, המבוסס על שיחרור מרכזים מסויימים במוח ששימרו את הזוועות, והעלאת החומר המורחק מן התת־מודע אל המודע. הפרופסור ביקש ממנה שתישאר אתם, מתוך ההנחה שתחת השפעת הסם יתחילו לצאת החוצה דברים שבוודאי ייאמרו בעברית, ויהיה צורך לתרגמם. ויחיאל שכב על מיטת החולה, זעק רק מלה אחת: "למה?", ואליה והפרופסור הניחו שהזעקה הזו מכוונת אל אלוהים.

אחרי־כן הכל כבר היה שונה. בפעם הראשונה ראתה אותו מתערב בין הבריות, מרשה להם לעמוד סביבו, לגעת בו, לחוש אותו. "זו היתה התוצאה המיידית של הל.ס.ד, ואני הייתי מסתכלת עליהם ממרחק, כמו איזו פיה שחשה שעכשיו היא כבר יכולה לנוח. התפקיד שלה נגמר. תוצאה אחרת היתה ששוב אפשר היה לשאול שאלות. מעט־מעט, לאט־לאט, פתח יחיאל פתח קטן לחייו בתקופת השואה".

אליה יצאה אל הגלות הארוכה שגזרה על עצמה, ושבה רק כאשר "הוענק" לה, כהגררתה, הסרטן.

מה פירוש הוענק לך?

"כאן את רואה שוב את תופש הבחירה לגבי מה שאת נבחרת לבצע כשלב בהתפתחותך הנפשית. התפישה היא שהסרטן הוענק לי על־ידי אלוהים כמבחן, לבדוק מהו כושר המיתוור שלי, שהוא עיקר המאפיינים את האדם היוצר. לכן אני רואה את שני הסרטנים שלקיתי בהם, ואת מחלתי הקשה האחרונה, כמדרגות קשות בסולם יעקב. ואין לי תלונות".

בתחילת '87 שבה ארצה חולה מאוד, והובהלה מיד ל"איכילוב". חודש שכבה מחוסרת הכרה, ויחיאל לידה כל הזמן. פעם אמרו לו הרופאים שאין תקווה, והוא פרץ בזעקת־שבר: "היא לא תמות". ביום שבו פקחה את עיניה לעולם ושבה להלך כבריאה, בכה כמו חיה פצועה.

אליה: "אני איני מתהלכת כל הזמן עם הפחד והצער של המוות. אלא עם הסקרנות. מי יודע כיצד זה יהיה לאחר מותי, שם למעלה. לאן יתגלגל נשמתי. אני יודעת שאני ברורכי לשמיים, וזה אינו מכניס עצב לחיי. מה שמאפיין את חיי זה מצד אחד היותי בתנועה מתמדת, בזרימה מתמדת, ומצד שני – הידיעה שאני שום דבר, אלא דבר חולף. אבל כל זמן שאני פה, אני רוצה לדעת את הפשר, ואני רוצה לעזור ולהביא קצת אהבה לעולם. אהבה בין אדם לחברו ובין אדם למקום. ויש גם הרגש של אסירות תורה. שפינוזה אמר שרק אנשים חופשיים באמת יכולים להיות אסירי תורה. אני נורא אוהבת את הרגשת התורה. זה הרגש שיצר את ספר שירי. אני מריחה בדירות וניכור של אנשים, ואני רוצה לשמח אותם. להשיג את הבדירות".

יומיים בילית בחברתה, ובלילה שבין שני הימים נטרפה שנתי. חלומות ביעותים שלא ידעתי כמותם. ראיתי מים רבים סוחפים איתם הכל, כולל את ביתי. ראיתי אנשים רצים בלי לדעת לאן. כך כל הלילה. האם זה מה שעבר עליה שלושים שנה?

יעל פז־מלמד

"כל 40 השנים שלי עם השואה – בוכות"

ב־1961, בעקבות עבודתה עם יחיאל ב"מעבדת השואה", כפי שאליה אומרת, פתחו השניים את ליבם וביתם למפגשים שבועיים, קבועים, בין יהודים וערבים. לאחר מכן הוזמנה אליה לפתוח בתים כאלה ברחבי הארץ. העקרון בבתים הללו היה שהאירוח היווה מכשיר לשיפור איכות היחסים בין יהודים וערבים, תוך הפעלת מצב של האזנה, כבוד והדדיות מלאים. ללא שום יומרות לפתרונות פוליטיים.

"פגישותינו היו מחוץ לביבי־השופכין של הפוליטיקה, וסורגי התפרד של הבטחון המדומה, ברוח מיטב המסורת שלנו ושלהם. מין יצירת 'אנחנו' מסוג אחר. 'אנחנו' שמסוגלים בצוותא לכבד את יום השואה, וגם לתקדיש ערב תאזנה מלא לכבוד קאסם ולקיבייה. יחד עם זאת, לפתח את הכושר לשמוח יחד – בחגים מסורתיים יהודיים וערביים, ובחגיגות שהמצאנו ספונטנית לאותו 'אנחנו'. בתים כאלה צצו בגליל המערבי, נהריה והכפרים שסביבה, בחיפה, בירושלים ובנגב, בין תושבי עוד לשבטי הבדואים הסמוכים.

"ב־1965, לאחר שכל הבתים האלה פעלו כבר מספר שנים, הוחלט על הקמת 'המועצה הישראלית לשיתוף יהודי־ערבי'. כינונה נערך בביתנו, סביב שולחנות קטנים. ביחד ישבו שם קצין חינוך ראשי של צה"ל עם סאלח בראנסי [פעיל פלשתינאי], וגם אורי אבנרי לצידה של גאולה כהן, ועל־כך אמר עורך 'דבר', חיים שורר ז"ל, שהוזמן גם הוא: 'איני מטיל ספק בכך שתוכלי לזמן יחד יהודים וערבים. אבל איך תזמני יחד את היהודים והיהודים?'

"עד לרגע זה, מעולם לא חרשנו שייכתבו דברים על עבודתנו. כשם שלא פתחתי עד כה את חיי הפרטיים כפי שעשיתי עכשיו. תאילוץ להתנהגותי זו נובע מן החמס הממלא לא את הארץ, כפי שנוהגים לומר, ובכך להטיל את האחריות מאיתנו וחלאה על המושג הערטילאי ששמו הארץ. אלא חמס הממלא כל אחד ואחד מאיתנו, אפילו אלה שאינם אקטיביים בהפעלתו, אלא פסיביים למראה התרחשויותיו הרבות והמזכירות בליבוןין סרטן שפושה".

ביום שבו סיפרו העיתונים והטלוויזיה כיצד התעללו אנשי משמר הגבול בפועלים ערביים שהתגוררו במלון "קונקורד", היכו אותם בשרשרת והכריחו אותם להכניס ראש לאסלת בית־השימוש ולאונן, לא מצאה אליה דיינור מנוח. "אני כל־כך אבלת על מה שקורה כאן בארץ. כל ארבעים השנים שלי עם ק. צטניק, השנים עם אושוויץ ועם השואה – בוכות. בשביל מה היתה השואה אם היום קורה פה בארץ מה שקורה, אם בכלל יש איזשהו הסבר לזוועה האנושית הזו, הוא טמון בלימוד תהאזנה".

מעריב
השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 10.7.52 — 17.7.52.
הנוסח המקורי נשמר.
ליקט: גבריאל שטורסמן.

אליעזר קפלן איננו

אליעזר קפלן, סגן ראש הממשלה, שר האוצר לשעבר, נפטר הלילה בשעה 2 אחר חצות בגינואה, איטליה, אחר התקפת לב שקיבל באניה "נגבה" בדרכו לחופשת הבראה בשווייץ. בן 61 במותו.

כך הפסידה ישראל בכדורסל

ישראל יצאה מכל התחרויות האולימפיות בכדורסל, לאחר שנחלה תבוסה שניה, במשחקה נגד יוון, שנסתיימה ב־52:54.

המאבק היה קשה, אך לא היתה זו תחרות נאה ביותר. רגע דראמטי היה שתי דקות לפני סיום המשחק, כאשר היה יתרון לקבוצה הישראלית.

במחצית הראשונה היתה ידנו על העליונה. תחילה היו התוצאות 2:12, אח"כ — 11:20 ובסוף נסתיימה המחצית הראשונה ביחס 27:35 לטובתנו. במחצית השניה התגבר קצב משחקם של היוונים והם הצליחו להשוות את התוצאות כהגיעם ל־30:30. לשעה קלה עוד הצליחו הישראלים להחזיק את היתרון לידיהם, אולם היוונים התחזקו שוב, וסיימו את התחרות 54 נקודות לעומת 52 של ישראל.

שניאור, משה דניאל, מרסל וקנבוס הוצאו מן התחרות בגלל עבירות על כללי המשחק וכן הוצאו ארבעה מן השחקנים היווניים.

המסע מגיע לקצו...

ארונו של א. קפלן ז"ל מוצא מבנין משרד ראש הממשלה. אחריו צועדת המשפחה האבלה.

שרת העבודה גולדה מאירסון, שהרגישה ברע מרוב ההרגשות והעייפות, מובלת למכוניתה ע"י מר הנרי מונטור ונהגה, אחרי שקיבלה עזרה ראשונה.

הופיין תוקף המדיניות הכלכלית

נאום של תוכחה, הכולל ביקורת קשה על הציבור הישראלי, על הממשלה ודרכה הכלכלית ועל כמה ענפים חשובים של משקנו, נשא הבוקר מר א. ז. הופיין, יושב־ראש הבנק הלאומי, בפתיחת האסיפה הכללית הרגילה של הבנק.

● הוא דרש לבטל את הצמדת השכר ליוקר החיים וניבא שואה בכלכלית אם יוסיפו להגדיל את כוח הקניה בעקבות האינדקס.

● הוא ייסר את הממשלה על שגם היא, ולא הציבור הרחב בלבד, היה מעל לאמצעיה הממשיים, הוציאה הוצאות מיותרות, לא מצאה עוז בנפשה להעמיד את הציבור, וביחוד את ציבור הפועלים, בפני האמת המרה שיש הכרח להוריד באופן דרסטי את רמת החיים שלנו.

מר הופיין תקף קשות את השיטה הנוכחית בגביית מס ההכנסה, המטילה את רוב עול מס המס על חלק קטן מן הציבור. הוא קבע שאין להעלות את שיעורי המס עוד יותר, אך יש הכרח לשמר את שיטות הגביה, כי ההכנסות הנוכחיות ממס ההכנסה אינן אלא חלק מזערי מן ההכנסות הלאומיות שלנו.

הוטל שוב קיצוב על ענבים

קיצוב על ענבים הוטל היום מחדש.

בראשית עונת פירות הקיץ החליט אגף המזון של משרד המסחר והתעשיה לשחרר מפיקוח את השזיפים ותפוחי העץ. לגבי ענבים הוחלט תחילה לפי המלצת "תנובה", להמשיך בפיקוח. הנימוק להחלטה היה, שהיבול המשוער של 11 אלף טון ענבים יאפשר חלוקה סדירה במנות ואין להסיר את הפיקוח.

כעבור זמן מה הודיעו בחוגי "תנובה", כי יבול הענבים עלה על המשוער. ההחלטה הקודמת בוטלה, וענבים שוחררו מקיצוב. אולם נסיון של השבועות האחרונים הוכיח שהכמויות אינן מספיקות ורוב הצרכנים אינם מצליחים להשיג ענבים במכירה חופשית במחיר הרשמי של 360 פר' אשר נשאר בתקפו.

מעתה יחולקו הענבים לסדרין במנות של 250 גרם לנפש.

19 אלף יהודים סירבו להתאזרח

כ־19 אלף יהודים, נתינים של כ־50 ארצות חוץ, הצהירו עד אתמול על רצונם לא לקבל את האזרחות הישראלית.

בירושלים בלבד הצהירו 4030 איש על אי רצונם להיות אזרחים ישראליים.

שר החוץ הרומני החדש יהודי

מתאשרת הידיעה ששר החוץ הרומני החדש, מר שמעון בוגליץ, שבא במקום הגבי אנה פאוקר, הנהו יהודי.

בארץ נמצאים יהודים רומניים שהיו אתו בגירוש טרנסניסטריה בימי מלחמת העולם השניה, במקום הנקרא סטרייבקה. כקומוניסט ותיק מצא את מקומו מיד אחרי המלחמה כצמרת המפלגה ועד ראשית 1948 היה ממונה על הקאדרים.

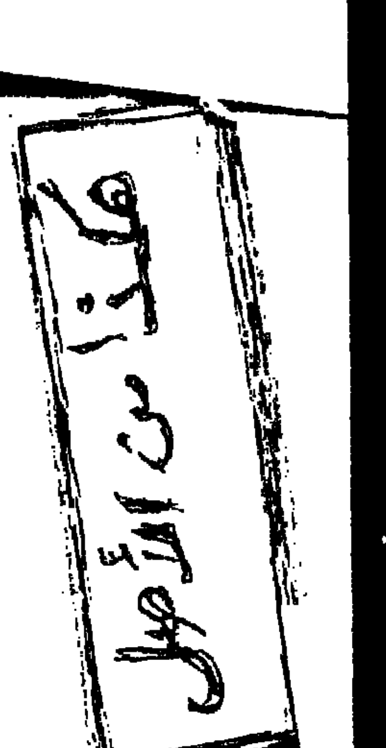
עוברת, יהדותו של שר החוץ סותרת את הגרסה, שהמאורעות שהתחוללו ברומניה, יש להם מגמה אנטי־יהודית.

אנה פאוקר

יפוטרו עוד עובדי מדינה

העליה המתמדת של תוספת היוקר מעמידה את הממשלה בפני הכרח לבצע קיצוצים נוספים במנגנון עובדי המדינה לשם איזון התקציב.

הממשלה דנה כעת במצב זה ויש לצפות לפיטורים של עובדי המדינה.

40
המשביר לצרכן
18.7-24.7.87
החל ממוצ"ש 18.7.87
מכירת סוף העונה
עם המבחר הגדול והעשיר בישראל
20%-30%
על הלבשת והנעלת קיץ
לנשים גברים וילדים
כולל מוצרי היוקרה St Michael Marks & Spencer
מזוודות
"קרלטון"
20%
חינם
מבחר
שמיכות קיץ
ושמיכות פיקה
20%
מצעי מיטה
"אילטקס"
סדינים
ציפות
וציפיות
30%
בתי הכל-בו פתוחים במוצ"ש החל מצאת השבת עד שעה 22.30

מועדון מטיילי מעריב
טיולי
קיץ
1987
לגלות עולם נסתר עם
מדריכי נאות הככר
נאות הככר
לגלות עולם